Apare la intăi a fiecărei luni

CONVORBIRI LITERARE

No. 7. Bucureşti, 1 Noembre 1892. Anul XXVI.

CALE GREA

SCHIŢĂ DINTR O ESCURSIUNE

Ploase de vre-o zece zile intr'una, aşa incăt Iezerul Călăraşilor incepuse să crească, incepuse să se reverse peste livezile cosite din apropiere. Carele deabia inaintau pe drumul glodos şi roţile intrau in noroiu pănă in butuc. Nori negri acopereau intreaga boltă şi ici colo căte o sfoară de ploaie pica de-ţi părea că's tot perdele groase in partea locului. Nimenea nu umbla pe jos fără numai căte un muncitor pripăşit, cine ştie de unde, dar şi acela găsia o sdreanţă de căruţă, care să-l ia pe sus, să-l scape de a-şi tirì sĕrmanele picioare prin nomolul neclăios.

După ce mai stase puţin ploaia, şi bălţile de lapoviţă se mai răriserĕ, tot mai zăriai pe căte cineva mergĕnd pe marginea drumului, prin căpriţa, care după atătea ploi, incepuse să invieze. Incolo... numai căruţe. Unii duceau grăul la schelă, alţii se intorceau chiuind, după ce vendusere la obor o chilă, douĕ de bucate, şi pe drum, nu vedeai, afară de căruţe, decăt stropii de lapoviţă, ce săriau din picioarele cailor.

O femee cu o zeche neagră in spate, cu o glugă peste ştergar şi cu opinci, trecea tăcută p'alăturea drumului, şi se uita, par'că buimăcită la trecetori, unde nu vedea pe nimenea mergĕnd pe jos. Lăngă ea mergea un unchiaş, cu un beţ in mănă, şi dedea adeseori din cap, de căte ori vedea că trece pe lăngă ei căte o căruţă goală, şi se mira că nimenea nu-i chiamă să se urce, ba ce-i mai mult, că nimenea nu-i intreba unde merg, de unde vin şi ce caută pe vremea asta prin

părţile locului. După imbrăcăminte se vedea că atăt moşneagul căt şi femeea erau de la munte.

Merserĕ o bună bucată de vreme, fără să vorbească unul cu altul. Trecurĕ de bordeele ţiganilor, cănd se uitare odată unul la altul, ca şi cum ar fi vrut să zică, că ce vor face ei pe drumul ăsta noroios. Ei insă mergeau inainte... se vedea că au ceva grabnic, căci altmintrelea n'o luau la picior aşa in ruptul capului.

După un cias bun, se aflau pe o movilă de unde li se deschidea o vedere mai largă. La dreapta aveau drumul, ce duce cătră Olteniţa şi cămpul deschis spre bărăganul Ialomiţei, ear in stinga aveau Iezerul Călăraşilor intins ca o mare fără sfirşit.

Femeea, cum se vĕzu pe movilă, aruncă ochii spre iezer, şi fără voia ei işi astupă ochii cu mănile, ca şi cum s'ar fi ingrozit. Puterile ii slăbirĕ şi picioarele i se păreau mai grele ca până acum. Moşneagul işi făcu cruce, aruncă ochii spre inainte, se uită odată şi indĕrăt spre Călăraşi, işi mai făcu o cruce şi, fără să zică o vorbă, o luă la picior inainte.

Era spre seară. Pe marginea iezerului sumedenie de raţe, de găşte sĕlbatece, de bătleni şi de berze, turburau liniştea prin strigătele lor inţiglate, prin sborul lor de la un loc la altul, prin neastĕmperul, de care erau cuprinse. Aburii stau ca fumul pe deasupra iezerului, ear norii alergau sĕlbatec prin vĕzduh. Fulgerele fieroase şi tunetele inspăimăntătoare nu se mai curmau. Incepuse să picure, ploaea venì, şi stropii cădeau atăt de straşnic in iezer, incăt se intunecă deodată... Nu mai era chip d'a lua drumul inainte.

Unchiaşul, fără să zică ceva, apucă spre cărciuma din apropiere. Femeea insă par'că ar fi mers inainte, n'ar fi vrut să se oprească.

«Să mergem Neagule, n'am răbdare... să ajungem mai curĕnd».

«Nu se poate», grăì moşneagul apăsat. «Trebue să conăcim aici peste noapte, căci altcum nu ne mai intoarcem la munte indĕrăt».

«Nu-i nimic», zise femeea.

Moşneagul işi ridicâ puţin gluga de pe frunte şi apucâ drumul spre cărciumă.

Femeea leica Ana, remase puţin pe gănduri, aruncâ ochii inainte, şi vezĕnd că unchiaşul a intrat sub straşina cărciumei, plecâ şi ea intr'acolo.

«Să mergem, Neagule», zise femeea.

«Nu», rĕspunse scurt moşneagul. «Nu vezi intunecimea de colo... Doamne fereşte...»

Alăturea erau vreo cinci care incărcate cu grău, acoperite cu poloage: caii deshămaţi stau sguliţi lăngă zăblăiaşul, in care puseserĕ ţăranii grău din transpoartele boereşti. Căţiva din oamenii dela căruţe şedeau sub streaşina de stuf pe o laviţă şi scobeau la pepenii ce-i aveau dinainte.

«Bun găsit», zise moşneagul şi porni să intre in cărciumă, ear lelea Ana inainte de a intra, aruncâ ochii la cei de faţă, ca şi cum ar căuta pe cineva şi mişcâ capul in semn de bună seara.

Unchiaşul intrâ, după el intrâ şi lelea Ana şi se aşezarĕ amĕndoi intr'un colţişor.

«Să ne dai o ţuiculiţă», zise moş Neagu, işi scoase apoi gluga din cap, o scuturâ odată bine, trănti picioarele, ca să-şi scuture şi opincile, se mai mişcâ in dreapta şi in stinga şi aşteptâ ţuica ştergĕndu-şi mustăţile. Femeea, leica Ana, sta ghemuită intr'un colţ al cărciumei şi nu zicea nimic. Un foc de ciocani de porumbi şi de tizic, ce ardea intr'un cotlon sub straşină, arunca o licărire de lumină in lăuntru, cu toate acestea cărciumarul, vĕzĕnd că i-a sosit oaspeţi, aprinse răpede o lampă cu gaz, aduse apoi ţuiculiţele şi rĕmase uităndu-se cu milă la sĕrmanii drumeţi.

«De departe veniţi?» grăi cărciumarul in cele din urmă.

«Tocmai dela munte, din partea Comarnicului, din Prahova», respunse moş Neagu, luănd sticluţele de ţuică.

«Dar ce v'a adus prin partea noastră?»

«Necazuri.... necazuri», zise moşneagul ceva mai apăsat.

Cu atăta a fost mulţămit cărciumarul, trecu la tişghea şi nu se mai amestecâ in vorbă cu nimenea.

Intr'aceea căruţaşii deafară intrarĕ in cărciumă.

«A dracilor vreme», grăì unul din ei. «Plouă, ştii, boereşte, de par'că are să vie potop», adause altul.

«Să fii la drum, să fii in mijlocul Bărăganului, acolo rĕmăi ca o vită», urmă un al treilea cu vorba.

Ţăranii se puserĕ la o mescioară, prinserĕ la vorbă, şi incepurĕ să plimbe din mănă in mănă o sticlă de ţuică de o jumĕtate de oca.

«Plouă, nu se incurcă», incepù unul vorba.

»Cum sfinţii să nu plouă, căci in satul d'alăturea s'a inecat un cioban, Ion Părvu, băiatul ăla sdravăn de nu avea pereche in toată plasa Borcea».

«Că bine zici că d'aia plouă», adause altul, ear moş Neagu rĕmase cu ochii căscaţi uităndu-se la cei dela masă. Lelea Ana insă işi puse măna la ochi şi lacrimele o podidire.

«Aşa este măi», grăì un al treilea, «căci ştiu eu bine că aşa este: de căte ori se ineacă cineva, plouă uitat, de par'că nu mai e chip să contenească».

«Da ce-i, femee?» se adresă unul mai in virstă cătră lelea Ana. «Te ved că ţi s'au umplut ochii de lacrimi».

Lelea Ana incepù să plangă, ear moş Neagu apucănd vorba grăì:

«Ion Părvu e băiatul ei, ea i-a fost mamă şi acum după ce am auzit de năpasta ce a căzut pe bietul Ion, am venit şi noi p'aci, adică eu ca bun prieten cu tată-sĕu şi femeea asta ca mamă, ca să i facem soroacele ca la un creştin adeverat».

Leica Ana oftă odată din greu, şi toţi căruţaşii işi indreptare privirea cătră biata femee.

Un căne urla in dosul cărciumei şi o tăcere se făcuse intre toţi. Fiecare era par'că cuprins de un cutremur de frică.

«Du-te, mĕi Stoico şi alungă potaia de căne din dosul cărciumei, căci par'că-mi ţiue capul şi mi-e urit să-l aud».

Stoica eşì afară, alungă cănele şi se intoarse.

«E javra lui nea Vasile Mircan.... ăla tot cobeşte, de par'că iţi bagă fiori».

După căteva clipe, vorba incepù din nou.

«Era bun băiat, era vesel şi harnic, era un băiat chipeş, cum rar mai vezi printre mocanii pripăşiţi prin părţile noastre... Dar ce să faci?... Aşa i-a fost soarta, aşa i-a fost scris».

«Drept ai tu Stoico, că ce ne este scris tot o păţim, nu ştim ce se intimplă pană eşim din sat, apoi ori mergi şi te-ajunge ori stai şi te-apucă».

«Aşa e», grăi apăsat moş Neagu. «Eată şi băiatul ăsta, era singura bucurie şi măngăere a Anei; a mai avut ea un flĕcău, i-a murit in bătae la Plevna, dar ori cum a fost, o moarte aşa cu bănuială ca Ion n'a avut. Incalte in bătae ţi-ai făcut răndul, şi dacă mori fără luminare, nu-i pecat.... dar Dumnezeu să ferească pe oricine de moarte năprasnică».

Cei de la masă se uitau cu toţii la moşneag şi ziserĕ: «Doamne păzeşte...»

Mai vorbirĕ ce mai vorbire intre ei şi cu una cu alta se făcu miezul nopţii. Ploaia incetase, cerul se făcu senin şi căruţaşii noştri işi luarĕ sănetate bună şi cu noaptea in cap işi luarĕ drumul spre Călăraşi.

Era Sămbătă spre Duminică. Nu se revărsase ăncă de zori, cănd moş Neagu se trezì, vru să deştepte şi pe lelea Ana, dar sĕrmana femee nici nu aţipise.

«Tu n'ai beut ţuică, Ano!» zise unchiaşul.

«Ţuică imi trebue mie acum?... Dă-o la pustiu ţuică şi haid' să mergem», grăì lelea Ana cu vocea stinsă.

A doua zi de dimineaţă era cerul limpede şi numai pe orizont se mai vedeau ici-colea nişte nori negri.

Moşneagul şi cu lelea Ana o luarĕ la picior.

Pe unde călcau lăsau nişte urme mari, căci pămĕntul Ialomiţei se muiase şi glodul negru era neclăios. Aceasta insă nu-i jigneau de loc pe bieţii bĕtrăni şi mergeau voiniceşte, ca cum ar merge pe o cărare bătută dela munte. «Mai poţi... te mai ţin picioarele?» se auzea din cănd in cănd gura bĕtrănului, dar fără să aştepte vreun respuns păşea ţeapen inainte.

Iezerul se strimpta din ce in ce pănă remase o gărlă mititică, care se intindea posomorită dealungul drumului. Cănd şi cănd leica Ana arunca ochii sei osteniţi cătră gărlă

şi remănea căte o clipă in loc, uităndu-se mănioasă ca la un duşman.

După o bucată de vreme ajunseră aproape de nişte Lipoveni, cari işi grămădiseră mormanele de pepeni la capetele pogoanelor, şi deacolo se vedea bine satul R.... unde avea să rĕmănă mai mult timp. Moşneagul se oprì puţin, se uitâ la leica Ana şi apoi grăì:

«Colo e satul».

Se vedeau salcămii dimprejurul caselor şi lelea Ana se simţia cuprinsă de un fior. Ar fi mers tot cu ochii in pămĕnt, şi par'că, cu căt făcea un pas mai inainte, cu atăt ii venea mai greu, i se părea că trupul o atirnă şi un foc o ardea la inimă.

«Il vĕd», zise leica Ana şi lacrimile ii umplurĕ ochii.

Aşa pe la douĕ ore se aflau in mijlocul satului. Toate i se păreau pustii lelei Anei. Satul sărăcăcios, portul ţăranilor urit, casele neregulate şi par'că aproape să se dărăme, gardurile părăginite, cu un cuvĕnt orice vedea ii insufla desgust şi amărăciune. Moş Neagu din contră copilărise prin părţile acestea şi o groază de amintiri din tinereţe ii venirĕ in minte. El mergea cu pasul mĕsurat, se uita in dreapta şi in stinga, da bineţe celor ce-i eşiau in cale, cum e obiceiul la munte, şi intru tărziu după ce se desmeticì de atătea aduceri aminte se oprì in loc, se intoarse către leica Ana, care venia in urma lui, şi grăì:

«Acolo trebue să fie casa boerului Iorgu, acolo, unde sunt salcămii mai deşi şi unde e lumea aceea in curte, acolo trebue să fie curtea boerească».

Lelea Ana se şterse la ochi, vĕzu şi ea lumea adunată lăngă nişte salcămi, şi par'că ceva o ţinea in loc. «Du-te numai dumneata Neagule», zise ea după căteva clipe, «eu te aştept mai la o parte».

«Haide femee», adause moş Neagu, «haid' să mergem impreună».

Erau inaintea curţii boereşti. Un logofĕt mai in virstă da socoteala muncitorilor dela maşină, unor Olteni sprinteni cari stau in picioare lăngă o mescioară de brad.

Moş Neagu şi cu lelea Ana se apropiarĕ de zăbrelele grădiniţei, işi luarĕ glugile din cap şi se uitau să vadă ce-i şi cum treaba boerească.

Socoteala mergea inainte. Intr'un tărziu eşi şi boerul Iorgu cu o biciuşcă in mănă, se plimba pe prispa caselor sale boereşti, şi arunca din când in când privirea la muncitorii mai indĕrĕtnici, cari făceau nazuri la conacele, ce le punea logofĕtul in socoteală. «Ba nu logofete», se auzia printre muncitori, «eu am mai multe conace decăt ai scris dumneata la condică». «Şi eu tot aşa», grăia altul, ear boerul Iorgu se plimba pe prispă şi se uita aspru la cei din faţă.

Moş Neagu plecâ inainte, intrâ in curte şi se aşăzâ aproape de mescioara logofĕtului. Lelea Ana ii urmâ moş-neagului şi amĕndoi se aflau acum in curtea boerească, cu toată supunerea, ce se cuvine la asemenea prilejuri. Unchiaşul işi scoase căciula din cap şi sta in nemişcare, aşteptănd să fie intrebat, că ce-i şi cum, după obiceiul boeresc. Tot astfel şi leica Ana, işi aşăzâ broboada din cap şi sta ca o stincă de peatră şi nu zicea nimica.

Coconul Iorgu ii vĕzuse pe aceşti străini, dar deocamdată nu-şi turburâ el liniştea, şi mai puţin socotelile, ce şi le făcea in cap. El calcula sutele de chile de grău trămise la schelă, sutele de chile ce le avea la magazie, in arman şi in stoguri. In cele din urmă ii invrednicì şi pe sĕrmanii străini cu căteva vorbe.

«Dar voi ce căutaţi, aţi venit la muncă la spartul tirgului. Aşa-i romanul... il isbeşte pofta de lucru tocmai după ce se găteşte treaba la moşie. Hai... cum?»

«Ba nu, boerule», incepu moş Neagu, «noi n'am venit la lucru. Noi suntem de la munte şi muerea asta este mama lui Ion Părvu, a ciobanului care s'a inecat in coprinsul domniei-voastre».

Toţi muncitorii işi indreptare privirile la leica Ana, care plăngea, căci toţi auziserĕ de năprasnica intimplare cu Părvu ciobanul. Chiar logofĕtul rĕmase pe loc cu condeiul in mănă şi amintirea acestei intimplări nenorocoase il cutremurâ. «Cum semĕna cu mamă-sa», grăia unii din muncitori, ear alţii dănd

din cap, ziceau: «vai de pĕcatele bietului Ion, să-şi trapede mama la o aşa de tristă intimplare».

Logofĕtul aruncà condeiul pe masă, căci nici unul din muncitori numai luau seama la ce-i spunea, ci toţi rĕmasere uităndu-se cu jale la biata femee, care sta inlemnită, proptită de un salcăm uscat.

Coconul Iorgu incepu să se plimbe mai răpede pe prispă, şi deodată, oprindu-se in loc, grăì:

«Ei, şi ce vreţi?»

«Eu, adecă nu boerule», incepù moş Neagu, «dar femeea asta, mama lui Ion, a venit să-i facă soroacele, ca la un creştin, cum cere legea la noi».

«Ce am eu cu soroacele voastre?» se răstì boerul furios.

«Adecă să vezi boerule, la noi la creştini e obiceiul să facem pomeni şi slujbe pentru sufletul mortului, căci aşa am pomenit din bĕtrăni».

Muncitorii se uitau unii la alţi işi făceau semne de compătimire clătinănd din cap, şi nu se puteau mira din destul de lipsa de inimă a boerului, care remase ameninţător faţă de aceşti sĕrmani oameni, veniţi de departe intr'o treabă atăt de tristă.

«Ei, şi ce vreţi de la mine?» intrebà intr'un tărziu coconul Iorgu.

«Ei, apoi ce să vrem boerule, eu, adecă nu... muerea asta, mama băiatului ar vrea să iea ce i-a rĕmas lui Ion la domniavoastră, căci a slujit cu credinţă vreo 11 ani de zile, şi ştiu că are să ia şi el partea lui, şi de aceea am venit noi până aici, de aceea ne-am trăpădat ăste oase amorţite de bĕtrăneţe».

«Da cine te-a chemat pe tine, nătărăule», grăì apăsat boerul. «Eşti tu advocatul altuia.... să-mi eşi din curte obrasnicule, şi să nu indrăsneşti a-mi intra a doua oară, că să ştii de bine că pun argaţii să te dea in tărbăceală».

Moş Neagu auzind vorbele aspre ale boerului, işi netezì pletele albe de pe frunte, şi 'şi aruncà privirea la leica Ana, care era inecată in plăns. Neagu se depărtà un pas dela zăbrele, ear intre muncitorii din faţa caselor boereşti, se auzì

un murmur de nemulţămire. Se ştia in sat că Ion ciobanul avea să ia oi, avea să ia multe vitişoare dela boerul, şi de aceea le căzurĕ ca un trăsnet vorbele coconului Iorgu.

«Boerule, măria ta», incepu lelea Ana, «eu sunt mama lui Ion şi am venit aci la dumneata, ca un stĕpăn ce eşti, să iau, ce a rĕmas dupĕ munca dreaptă a fiu-meu, care te-a slujit cu toată credinţa. Am venit că mi-a spus primarul din satul dumneavoastră, căci altmintrelea ştiu de bine că nu veneam... şi am gănd,t că are şi el nenorocitul de băiat, să ia ceva, după 11 ani de ciobănie, de la o gazdă de cinste cum eşti măria ta... Nici nu veneam boerule, dacă nu ne isbea nenorocirea asta... Pĕcatele ne-a adus p'aci...» sfirşì bĕtrăna cu ochii lăcrămaţi.

«Eu nu ştiu, ce are să ia», vorbì aspru coconul Iorgu.

«S'a făcut cheltueli cu inmormăntarea, şi apoi a luat bani şi inainte. Acum n'am vreme de socoteli d'astea... m'aţi inţeles?... La răvăşitul oilor, la sfăntul Dumitru să veniţi. N'am timp de socoteli cu toţi pĕcătoşii».

Moş Neagu se uită cu mirare la coconul Iorgu şi netezindu-şi pĕrul sĕu alb, luâ vorba şi grăì:

«Să fie cu iertare boerule, taman asta doreşte şi lelea Ana, mama lui Ion... doreşte să se socotească, să ia, ce mai are de luat şi să-şi vază de necazuri».

«Ce are să ia?... Voi credeţi că lucrurile merg numai aşa... N'am timp de socoteli cu toţi golanii... m'aţi inţeles?»

«Boerule aibi milă de sufletele noastre... Eată biata femee a venit cu măna goală, s'a imprumutat la primarul de la noi cu trei poli, ca să venim până aci... n'avem nici cu ce să ne mai intoarcem. Fă-ţi o pomană şi dă-i sĕrmanei femei, dreptul ce i se cuvine».

«Căraţi-vĕ din curtea mea... nu v'am spus că la sfăntul Dumitru se răvăşesc oile, veniţi atuncea, şi oiu vedea ce are să mai ia, dacă are sau ba. Eu nu ştiu!»

«Bine boerule», continuâ moş Neagu, «să mai venim cu cheltuială nouă, şi pe noi numai Dumnezeu ne ştie cum am venit. Nu te uita să scurtezi socoteala slugilor, căci este pĕcat.»

Auzi golanii... cine să scurteze socoteala?» se resti furios cuconul Iorgu. «Măi argaţi, cari sunteţi aci aruncaţi pe golanii ăştia din curte... să nu-i mai văd, că-mi face rău. N'auziţi... măi Niculae, Istrat, Dobre, daţi-i afară pe nemernicii ăştia, cari au venit să-mi strice masa de azi».

Argaţii venire, luare de spate pe unchiaşul Neagu şi pe lelea Ana şi inghioldindu-i, ii aruncare afară pe poartă.

«Aşa ticăloşii», strigă boerul iritat. «Potcoave de la cai morţi le trebue golanilor.»

Moş Neagu şi lelea Ana rămaseră incremeniţi la poarta boerului şi nu ştiau incotro să apuce. Dupe câteva clipe insă lelea Ana amărită se intoarse către coconul Iorgu şi grăi:

«Gândeşte te boerule, că şi dumneata ai copii!»

«Căraţi-ve», se auzi un răcnet de pe prispa caselor boereşti şi sărmanii oameni apucare drumul in sat.

La mijlocul drumului se intilniră cu Miron, un băieţandru aşa ca de 14 ani.

«Am auzit că sunteţi p'aici», incepu Miron, «am venit şi eu din Baltă, şi-mi era tare aminte să vă intilnesc; eu sunt Miron băiatul de pe lângă nea Pârvu. . i-am fost mânător la cărdul lui, şi cum am prins de veste că aţi venit, am făcut ce am făcut şi m'am rupt de la treabă, numai ca să dau ochii cu dumneavoastră».

Lelea Ana il cunoştea din auzite, căci anul trecut când se aflau oile in munte, se abătuse Ion p'acasă, şi-i istorisise de un băiat aşa şi aşa, de un băiat de toată isprava, de Miron. Ea se uită cu drag la Miron, şi apoi grăi:

«Vezi ce-a fost să păţesc la bătraneţe, să viu la baltă să fac soroacele lui Ion, să-i dau pentru suflet şi pentru păcatele lui.»

Moş Neagu nu se putea mira deajuns de bunătatea de inimă a acestui băiat, de dragul cu care venise ca să-i intilnească, să le vorbească şi să le spună o vorbă bună, o vorbă de mângăere.

«Veniţi cu mine», zise Miron, «să mergem către Baltă.»

Cu toţii pornire. Moş Neagu se uita la Miron, ca la un bun prieten, ca la un om de inimă şi se gândea că poate

acest băiat le va da şi o povaţă bună, ce ar fi de făcut, pentru a isprăvì cu socoteala mortului, pentru a descurca mai degrabă cu coconul Iorgu. Lelea Ana din contra se uita la acest flăcăiandru ca chiar la fiu-sĕu la Ion, şi par'că unde ştia că acum are să afle multe de toate, mergea lăngă dinsul dar nu intreba nimic.

Trecure impreună drumul, şi indată după a doua casă ajunserĕ in coastele satului lăngă gărlă, unde se vedea o ingrăditură mare cu bărne, cu pari şi cu gard inalt de nuele, o leasă făcută pentru prinsul peştilor. Alăturea se vedea bordeiul păzitorului, lăngă el o grămadă de unelte pentru prins peşti, erau vărşi, plese, cărlioanţe, tărgi pentru căratul peştelui, ciasmale atirnate de parii bordeiului, albii, o mechelie pentru tăiat şi tocitoare pentru sărat.

Căinii de la pescărie lătrau, ear ei mersere inainte până lăngă leasă. Se oprire in marginea gărlei şi-şi aruncare unul altuia o privire plină de groază.

Vezi leică Ano, colo e cutiţa lesei, pe unde are să treacă peştele cănd va scădea apa, ear in marginea de dincolo, unde tocmai acum s'a ridicat un crăpcean, de a făcut cercuri in faţa apei, acolo leică Ano.,. acolo s'a intimplat nenorocirea».

«Doamne apără pe fie-care de ciasul reu» grăì moş Neagu».

«Uite lele Ano, cum se invĕrteşte apa in acel ochiu... acolo s'a inecat bietu nea Părvu. Venisem cu el din Baltă. Era Sămbătă sara. Avea un chef nespus şi un dor de ducă. Taman imi povestise pe drum din Baltă şi până aici, de viaţa de la munte, de Florica nepoata lui moş Neagu, şi mai apoi pe mine m'a trimis la cărciumă. Me duc să me scald, ca să me primenesc cu cămaşa, ce mi-a trimes-o maica grăì bietu nea Părvu şi intr'acea plecă spre gărlă. Era teafer n'avea nimic, n'avea nici o supĕrare era in toate minţile, şi inchipuiţi-vĕ cănd me duc după el, căci imi părea că prea se scaldă mult, il vĕzui colo... colo leică Ano, unde stau ciorile ălea, il vĕzui la mal umflat căt o vită,» sfirşì Miron cu ochii uzi de lacrimi. «Eu m'am infiorat, nu-mi credeam ochilor m'am pus in lotca asta,» grăì Miron punĕnd măna pe lotca

ce era priponită in marginea gărlei, şi m'am dus la el, l'am strigat pe nume, dar in zadar, nea Părvu sĕrmanu era mort. Un tremur mĕ cuprinse şi nu ştiam ce să fac. Intr'acea m'a vĕzut păndarul de la pescărie, a venit şi el, au venit apoi şi alţii, dar toate erau in zadar. Nea Părvu era inecat... Fire-ar fi fost afurisită clipa, cănd ne-am mişcat din Baltă.»

Leica Ana, se trase căţi-va paşi inapoi de la marginea gărlei şi ţinĕnd măna la gură se uita dusă la verţejul de lăngă cutiţă, ear faţa ei se făcu deodată ca pămĕntul.

«Aşa lele Ano,» urmă Miron oftănd, «şi după ce a murit l'am ingropat colo...» continuâ băiatul arătănd cu capul către biser.ca, ce se vedea de marginea drumului.

Lelea Ana făcu un semn cu măna, găndind in sine Doamne fereşte, se intoarse cu faţa de către gărlă şi rĕmase inlemnită uităndu se la Miron.

«Uite lele Ano, cărpa asta, care o purta pururea lăngă şerpar, am luat-o. El ţinea mult la ea, spunea că o are de la Florica.»

Leica Ana luâ cărpa, işi şterse ochii cu ea şi oftà, ear moş Neagu, căt era de bĕtrăn şi trudit se plecâ, atinse cărpa cu degetele lui sbărcite şi lacrimile i se ivirĕ in ochi. Dădu din cap ca şi cum ar zice, toate sunt degiaba daca nu vrea bunul Dumnezeu·

Aşa pe la cinci, seara lelea Maria sta aproape lungită pe lutul proaspĕt al unui mormĕnt, in curtea bisericei. Un popă bĕtrăn cetea o molitvă de deslegare şi din cădelniţa lui eşa fumul de tămăe, se inălţa in sus rĕspăndind un miros in imprejurime. Popa terminâ slujba, zise vecĭnica lui pomenire şi lelea Ana, trezindu-se, se ridicâ incetinel de pe mormĕnt, proptindu-se in măni şi se tănguia zicĕnd incet:

«Floarea maicăi, bujorul maicăi, bulgărul meu de aur... ce năpaste a căzut pe tine».

«Dumnezeu să-l ierte», zise popa intinzĕnd măna, ear biata femee se scotocì prin buzunar, scoase căţiva gologani şi-i puse popei in mănă.

«Dumnezeu să primească», adause popa străngĕnd gologanii in mănă, ear moş Neagu şi Miron ziserĕ «amin».

«Grea năpastă, mare foc pe sufletul lui Ion», continuă popa. «Slujbe trebue, slujbe, căci in mare foc se găseşte pe lumea cealaltă.»

«Facem ce putem», mormăi prin plăns leica Ana, «facem părinte, cum vom putea, ca nişte oameni săraci ce suntem».

«Dela bogat ca şi dela sĕrac, căci tot un pămĕnt suntem.» grăì popa scurt şi mai zicĕnd odată «Dumnezeu să primească,» se depărtă.

* * *

A doua zi de dimineaţă moş Neagu şi lelea Ana intilnire pe nişte Ploeşteni, cari incărcaserĕ stuf şi mergeau a casă. Se suirĕ şi ei sĕrmanii intr'un car de acestea. Miron sărută măna şi o atinse şi cu fruntea, atăt lelei Anei, căt şi lui moş Neagu.

Carele cu stuf pornire. Leica Ana se afla in virful unui car alăturea cu unchiaşul. Nici nu mai darĕ pe la coconul Iorgu, căci se amărisere de mustrările auzite. «Am cheltuit trei poli intregi pănă aici, să mai cheltuesc ăncă atăţi la Sfantul Dumitru?» găndea femeea in sine. «Să-i fie pomană pentru sufletul lui Ion», grăì lelea Ana, uităndu-se crunt către curtea boerului.

La o respinte de drum, pănă a nu eşi din sat se intilnirĕ cu o trăsură cu patru cai. Era coconul Iorgu, care mergea la Călăraşi. Alergau caii de stropeau cu noroiu in toate părţile. Coconul Iorgu zărì pe lelea Ana in virful unui car, dar nu vorbì nimic cu ea, n'o intrebă nimic. Cănd trecu p'aproape se auzì din trăsură vocea aspră a boerului: «mănă vizitiu» şi caii ca vĕntul o luare la drum.

Lelea Ana işi intoarse faţa dela trăsură, tăcea in sine, işi puse gluga mai pe ochi căci o ploaie straşnică incepuse.

«Să-i fie de sufletul lui Ion, să-i fie pomană şi să se ştie că ciobanul Ion Părvu a făcut pomană cu un boer, pe care l'a slujit 11 ani cu credinţă, zise biata femee cu vocea aproape stinsă.

Dela o vreme lelea Ana işi intoarse privirea spre sat, i se părea că vede gărla, i se părea că mereu se ridică

crăpcianii pe deasupra apei şi fac cercuri, cari nu se mai sfirşesc. Clătină din cap şi fără voia ei işi şterse ochii secaţi de lacrimi. Pica de oboseală şi in cele din urmă adormi.

Norii negri se rostogoleau unii peste alţii in intreaga Baltă, de ţi se părea că-i fumul de la un părjol mare, intunericul se intinse peste tot locul, sfori de ploaie cădeau cu picuri grei, fulgerele şi tunetele se jucau prin văsduh, de credeai că are să fie sfirşitul lumii..

ION C. PANTZU.

FILOSOFIA VECHE ŞI FILOSOFIA NOUA

ISTORIA ŞI EVOLUŢIA FILOSOFIEI

Metodul istoric al filosofiei

Filosofia veche, ca şi religiunea, a fost intotdeauna un element sociologic şi psichologic, — un factor al evoluţiei etnice şi morale ce a avut o inriurire vĕdită asupra mersului de desvoltare a societăţilor. Pretutindenea in istoria omenirii intilnim filosofia ca un element ce intră in combinare cu alte tendenţe ale vieţii morale, in vederea fericirii individului şi a societăţii. Filosofia veche este neapărat un patrimoniu ştiinţific foarte preţios, ce se păstrează ca o moştenire de popoarele noue Europene şi se transmite din generaţiune in generaţiune, modificată de materialul nou adunat de ştiinţele de observare şi experienţă.

Studiul trecutului filosofiei ne adevereşte neaparat faimoasa *lege a moştenirii*, care ne explică, că in lumea intelectuală şi morală, ca şi in lumea fisică, nimic nu se perde. Ideile vechi, păstrăndu-se in mintea noastră sub formă latentă, apar necontenit reinoite de ideile nuoe după imprejurările luptei create de trebuinţele organismelor sociale. Un asemenea studiu ne face să inţelegem că nu este numai *instinctul*, care trebue să fie considerat ca factorul evoluţiei morale şi sociale dar şi *ideile*, cari necontenit se combină, se asociază cu tendinţele individuale şi sociale, modificănd astfel caracterul etnic al societăţilor. Ideile au intensitatea lor, *puterea* lor de a resista, de a lupta cu toate pornirile ocasionate de imprejurările politice şi sociale. Ele persistă, pe căt

timp sunt puternice, dispar, se intunecă, sau rĕmăn sub formă latentă, in mintea noastră, de indată ce sunt combătute, de indată ce nu mai sunt favorisate de imprejurările luptei, de evoluţiile psihice şi sociale. Există neapărat o lege empirică a desvoltării ideilor şi a filosofiei, o lege, care constitue *obiectul esenţial al istoriei filosofiei*. Această lege explică apariţiunea diverselor sisteme filosofice şi predominarea lor succesivă in diferitele momente ale vieţii sociale, corespunzĕtoare cu gradul de cultură al societăţilor şi cu imprejurările politice şi sociale.

Această *lege a evoluţiei filosofiei*, care ne explică *diferitele forme*, *diferitele sisteme* ale ştiinţei omeneşti, trebue să ne interesceze foarte mult! Ea este care ne spune, pentru ce, in oarecare timpuri şi la oarecare popoare, curentul *materialismului* a fost mai puternic decăt curentul *idealismului* şi pentru ce aceste douĕ curente, corespunzĕtoare cu mersul ascendent şi descendent al minţii noastre, in lupta lor s'au complectat şi desvoltat impreună prin crearea diferitelor *doctrine* filosofice din ce in ce mai desvoltate, cari representă silinţele invăţaţilor, a filosofilor pentru a-şi explica *necunoscutul*.

Dar acest interes pentru studiul filosofiei vechi, atirnă de *metodul* de care ne servim in studiul trecutului filosofiei. Daca urmăm tot calea străbătută pănă acum, de cea mai mare parte din autori, istoria filosofiei nu ne va deştepta decăt un interes de curiositate, care va incurca mai mult mintea omenească decăt o va lumina. Găndesc, că nu trebue să mai expunem şi să mai criticăm sistemul filosofiei vechi, cu scop de a recomanda ştiinţei actuale vreunul din ele. Nu trebue să se mai confunde *trecutul* cu *presentul filosofiei*, să mai apreciem sistemele vechi după ideile noastre de astăzi, dar după cultura şi după imprejurările politice şi sociale din trecut.

Filosofia trecutului poate să ne prepare pentru a inţelege filosofia actuală, dar nu poate să ne-o dea; trecutul filosofiei nu poate representa cantitatea ştiinţei veacului nostru. In zadar vom căuta in trecut adeverata concepţiune ştiinţifică a lumii, adeverata filosofie! Sintesa vastă a tutulor cunoştin-

ţelor omeneşti nu putea să se facă atunci când mai nici o ştiinţă omenească nu era organisată. A venit vremea de a inţelege că teoria actuală a ştiinţei nu se poate afla in trecutul de unde derivă. Este adevărat că investigaţiile filosofiei ca şi investigaţiile ştiinţifice de astăzi sunt in strinsă legătură cu cele din trecut, dar, dacă istoria biologiei nu poate să ne dea teoria biologiei de astăzi, deasemenea, istoria filosofiei nu poate să ne arate adevăratul sistem al filosofiei ştiinţifice a veacului nostru. Fiecare epocă işi are concepţiunile sale asupra lumii, cari depind de materialul adunat de ştiinţele speciale. Cantitatea ştiinţei omeneşti din veacul nostru, fiind mai mare decât aceea a veacurilor trecute, nici un sistem vechiu nu poate unifica, sau sintetisa ştiinţa actuală.

Desigur, trebue *părăsit* cu desăvirşire *metodul intrebuinţat până acum*, pentru studiul istoriei filosofiei. Nu trebue să mai analisăm şi să mai criticăm filosofia trecutului cu scop de a afla teoria ştiinţii actuale! Un asemenea metod de a invăţa ştiinţa prin istoria ei, sau istoria prin ştiinţa noastră este defectuos atât din punctul de vedere *pedagogic* cât şi din punctul de vedere *ştiinţific*.

Este defectuos din punct de vedere pedagogic, căci analisând concepţiunile filosofice, abstracţiune făcênd de asociarea lor psichologică, determinată de imprejurările sociale şi politice, ajungem a considera istoria filosofiei ca un cadru in care se oglindesc contradicţiunile cugetării omeneşti. Prin un asemenea metod, studiul istoriei filosofiei devine un mijloc sigur de a conduce spiritul la o stare de *nihilism* sau *scepticism*, ori la o hotărire grăbită de a adopta un sistem, care n'ar representa adevărata formă a ştiinţii.

Pe de altă parte, cum am putea dobândì o idee ştiinţifică de trecutul filosofiei, daca studiem sistemele filosofice cu scop de a alege din ele teoria care ne convine mai bine după ideile noastre de astăzi? Fără a ne da seamă de legătura ce există intre sisteme, de influenţa lor reciprocă pentru desvoltarea lor comună, in sfirşit, fără a căuta locul ce ocupă fiecare sistem in ordinea desvoltării cugetării omeneşti, ne este

imposibil de a ne forma o idee serioasă de viaţa sufletească din trecut. Expunend intr'adever sistemele filosofice după un plan admis mai din nainte, ear nu după ordinea naturală in care s'au desvoltat, necunoscĕnd până la ce punct o concepţiune a servit pentru desvoltarea alteia, devenim fără voia noastră *părtinitori,* pentru o teorie, care, poate, n'ar representa adevĕrata tendinţă imprimată de viaţa socială intr'un timp oarecare şi *asupritori* pentru alt sistem care a fost adevĕrata expresiune a culturii unui popor.

* * *

Dar dacă nu studiem istoria filosofiei cu scop de a invăţa filosofia insăşi, sau cu scop de a aprecia trecutul filosofiei după vederile ştiinţii de astăzi, in ce scop trebue s'o studiem, in ce scop să expunem sistemele filosofice?

Fără a intra in alte amĕnunţimi, găndesc, că trebue să expunem sistemele filosofice cu scop de a cunoaşte desvoltarea vieţii intelectuale a popoarelor, să le expunem cu alte cuvinte, in ordinea in care s'au produs, dar nu in ordinea stabilită de noi intr'un mod artificial, după cum se face in genere mai de toţi istoricii. Este vorba de a afla legea după care o filosofie poate să se desvolte la un popor in ori cari imprejurări date, pentru a şti dacă o doctrină convine sau nu *intr'un moment dat* poporului din care facem parte. Planul de desvoltare a filosofiei unui popor trebue dar să fie dat de evoluţiile societăţii, corespunzĕtoare cu evoluţiile minţii noastre, ear nu de clasificările noastre arbitrare. In loc de a formula din nainte intr'un mod artificial cadrul trecutului filosofiei stabilind nişte divisiuni şi subdivisiuni fantastice, trebue să ne silim a reproduce desvoltarea evolutivă a filosofiei şi să căutăm in fiecare sistem ideea domnitoare din care a evaluat toate ideile.

Daca voim, intr'adevĕr, a considera istoria filosofică ca o *ştiinţă* care studiază cugetarea in manifestările sale cele mai inalte, trebue să studiem sistemul filosofiei din punct de vedere al evoluţiei lor. Numai astfel ne vom face idee de legea cugetării, care ne va face să inţelegem că contradicţiile sau

antinomiile ce intilnim adeseori in doctrine nu sunt serioase, dar aparente

Bazându-ne pe principiul că legea vieţii şi legea cugetării să reduc la legea evoluţiei, *metodul* pentru a studia istoria filosofiei nu poate fi altul decât acel inaugurat de *Aug. Comte*, care s'a incercat a explica desvoltarea filosofiei şi a tutulor manifestărilor intelectuale prin ajutorul legilor sociologice. Ca şi Aug. Comte, gândesc, că filosofia, ca produs al culturii omeneşti, din punct de vedere istoric are un caracter sociologic ca toate faptele vieţii sociale precum: obiceiurile populare, disposiţiile legislative relative la organisarea familiei şi a societăţilor, la stabilirea raporturilor economice etc.

Odată hotărit acest caracter al istoriei filosofiei, n'avem nici un motiv serios pentru a nu căuta trecutul filosofiei in legea evolutivă. Voim să avem o cunoştinţă ştiinţifică din trecutul filosofiei? Ei bine, trebue să ne silim a ne da seama de diferitele sale forme sau sisteme, in acelaş mod după cum ne dăm seamă de diferitele evoluţii a societăţilor. Aceste forme, neapĕrat, nu sunt acele representate prin numeroasele doctrine filosofice ale diferiţilor cugetători originali, dar prin *direcţiunile*, ce a primit filosofia, faţă cu lărgirea cunoştinţelor noastre şi faţă cu organisarea societăţilor in fiecare epocă.

Pentru a cunoaşte dar aceste forme ale cugetării, trebue să reducem toate direcţiunile la un numĕr restrins de sisteme, care să represente *tipurile* generale ale concepţiunii lumii şi in acelaş timp *direcţiunile* vieţii intelectuale şi morale a societăţilor. Trebue să gândim cu alte cuvinte, la o clasificare sistematică a doctrinelor filosofice, care să nu excludă nici una din concepţiunile filosofilor şi care să corespunză cu clasificarea ştiinţelor din trecut, pentru a representa astfel cantitatea ştiinţii omeneşti din fiecare epocă şi direcţiunile diverse ale minţii de a apuca adevĕrul.

O asemenea clasificare a doctrinelor filosofice nu poate să se bazeze pe ipotesele noastre, dar pe studiul faptelor concrete, care a impărţit sau modificat viaţa culturală a omenirii. Nu trebue să impărţim şi să subimpărţim filosofia trecutului

pentru a hotărî numai cercul cercetărilor noastre istorice. Impărţirile noastre trebuesc raportate la nişte cause, la nişte grupe de fapte asemĕnătoare. In istoria filosofiei ca in orice alte ştiinţe trebue, neapărat, să ne intrebăm: cu ce anume grupă de fapte se leagă clasificarea sistemelor filosofice? Cari sunt anume fenomenele sociali, sau factorii sociologici şi etnici cari au hotărit procedarea complexă a formării unei concepţiuni filosofice? Trebue in alţi termeni, să deosibim, pe cât este cu putinţă, *antecedentul* de *consecuent*, *causa* de *efect*.

Contemporaneitatea sau coexistenţa, de exemplu, a mai multor doctrine filosofice intr'un timp oarecare, predominarea unui anume sistem etc., nu sunt lucruri ce pot fi considerate ca *efectul intimplării*, ori ca efectul existenţii a câtorva geniuri filosofice, dar ca produsul concursului multor imprejurări, multor fapte sociologice, etnice şi psichologice.

De sigur, trecutul filosofiei este un fenomen cu totul complex, «care cuprinde intreaga serie a doctrinelor filosofice, toate modificările ce ele au primit in decursul timpului, toate relaţiile cari le leagă cu faptele istorice şi cu alte grupe de fenomene sociale». Acest trecut al filosofiei, aparţinĕnd domeniului faptelor concrete, nu poate să se replice fără observarea succesiunii faptelor şi a condiţiilor ce l'a produs.

Trebue, intradevĕr, observat că fie-care fasă de desvoltare a filosofiei şi chiar fiecare sistem filosofic este produsul unui numĕr considerabil de elemente sociologice, etnice şi psichice, determinate de ilusiile individuale şi de influenţele patologice de tot felul. Nimeni nu poate să se indoiască că obiceiurile, limba, literatura, sistemele de organisare a societăţilor, desvoltarea spiritului ştiinţific, in fine, istoria considerată ca o serie de fapte şi de evenimente, n'au avut inriurire asupra desvoltării filosofiei. Ei bine, toţi aceşti factori ai filosofiei trebuesc observaţi, trebuesc generalisaţi prin *inducţiune*, pentru a găsì legea empirică a desvoltării filosofiei, care explică apariţiunea diverselor sisteme filosofice şi care ne va face să inţelegem că sistemul filosofic care a nutrit intr'un *moment dat* cugetarea unui popor nu este acel inchipuit de puterea geniului nostru in tăcerea odăiei noastre de lucru, sau inchipuit de ge-

niurile altor popoare, dar acela care a fost favorisat de gradul de cultură al societăţii şi de condiţiile politice şi de pornirile moştenite ale trecutului.

***

A venit vremea de a ne convinge că legea evoluţiei filosofiei nu poate fi modificată de ipotesele noastre, de silinţele noastre de a da ştiinţei poporului din care facem parte, altă formă de căt acea corespunzetoare cu ideile moştenite şi dobăndite prin educaţie. Filosofia unui popor nu poate representa decăt *ştiinţa sa specifică*, relativă la totalitatea fenomenelor, sau la unitatea lumii, precum şi tendinţele sale spre fericire, spre civilisaţiune sau perfecţiune, moştenite din trecut şi favorisate sau contrariate de imprejurări sociale. In zadar ne vom incerca, prin puterea geniului nostru, a popularisa teoriile cele mai vechi şi cele mai noue, cari au nutrit, sau nutresc spiritele in *alte ţări*, dacă nu vor fi inţelese, dacă nu vor corespunde cu sentimentele noastre moştenite, ele nu vor hrăni mintea noastră decăt in momentul când vor fi favorisate de educaţia noastră cerută de trebuinţele organismului social. Cine nu ştie că chiar in veacul nostru, societatea se conduce ăncă de o mulţime de prejudiţii, de ilusii moştenite de la filosofia veche, deşi ele de mult au fost contrazise, corijate de experienţă şi inlocuite in ştiinţă prin concepţiuni cu mult mai exacte.

Trebue odată stabilit că evoluţiile filosofice corespund cu evoluţiile sociale şi ştiinţifice cari hotăresc desvoltarea minţii omeneşti şi că sistemele filosofice cari au apărut intr'o epocă oare-care se explică prin curentele de idei şi de opiniuni moştenite din trecut şi cari continuă a se modifica şi desvolta in conformitate cu cantitatea de cunoştinţe ştiinţifice ce au putut să se popularizeze.

Dacă intr'adevĕr observăm cu atenţiune mersul real al faptelor istorice, vom vedea fără multă osteneală că filosofia unei epoce este expresiunea cea mai inaltă a culturei ştiinţifice. Ce fel este ştiinţa omului astfel este şi filosofia sa.

Istoria ştiinţelor ne arată că evoluţia sistemelor filosofice

este precedată de evoluţia societăţilor şi a ştiinţelor speciale. Trecerea de la o teorie veche la alta nouă nu se explică prin impulsiune spontanee a spiritului omenesc, dar prin influenţa unei stări noue a ştiinţelor positive, determinată de legea evoluţiei, care ne face să zărim intr'un mod clar căderea progresivă a ideilor vechi şi inlocuirea lor cu ideile ştiinţifice.

Ştiinţa intotdeauna a păstrat in sine germenii unei concepţiuni noue, unei filosofii viitoare! Ea intotdeauna nu numai a procurat filosofiei un material nou pentru concepţiunea unui sistem dar ăncă şi argumente pentru resturnarea vechilor doctrine filosofice. Biruind necontenit intunericul de care era incongiurată mintea omenească, ştiinţa, a intervenit pe nesimţite in filosofie conducend-o după puterile sale când spre *idealism* şi *spiritualism*, când spre *materialism* şi *sensualism*. Fiecare intr'adevěr din aceste sisteme raportându-se la acelaş obiect nu este decât o manifestare a insuficienţei ştiinţifice, o incercare de a complecta lipsurile ştiinţei prin ipotese dictate de ideile moştenite din trecut sau de ideile procurate de biologie şi psichologie, după cum ele au fost, sau nu, favorisate de mediul social. Aceste sisteme in fine, au cărmuit lumea in conformitate cu gradul de desvoltare a fiecărei categorii de ştiinţe şi după imprejurările culturale ale fie-cărui popor.

Aceste consideraţiuni sunt indestulătoare pentru a ne face să inţelegem că nu putem să ne dăm sama intr'un mod ştiinţific şi imparţial de trecutul filosofiei, dacă nu ne bazăm pe studiul tutor factorilor şi tutor condiţiilor de desvoltare a filosofiei. Numai acest studiu, intr'adevěr, poate servì de criteriu criticei sistemelor filosofice. O concepţiune filosofică, ori căt de neinsemnată ar fi pentru noi, are o valoare istorică dacă corěspunde cu cultura unui popor şi dacă intr'un moment dat a luminat paşii tuturor in lupta vieţii. Cine nu ştie că concepţiunile lui *Buda* au hrănit mintea omenească mii de ani, pe când teoriile moderne ale lui *Fichte*, *Schelling* şi *Hegel* s'au isbit *de la inceput*, de obstacolele neinvinse ale ştiinţii positive, ajunsă aproape la maturitatea sa. Este cunoscut că ipotesele filosofice şi ştiinţifice nu pot fi schimbate sau modificate

decăt numai in momentul cănd nu mai pot satisface aspiraţiile spiritului omenesc, decăt numai cănd lumina ştiinţifică a putut arăta falsitatea lor. Fetişismul, de exemplu, deşi explica fenomenele fisice şi astronomice, prin ipotesa supranaturalului, s'a menţinut mult timp, in lipsa ştiinţei, dar de indată ce ştiinţa a inceput a lua oarecare avĕnt, alte ipotese au devenit preponderante şi aceste ipotese la rândul lor au fost inlocuite cu altele, corespunzĕtoare cu progresele realisate in ştiinţă.

Astfel, istoria filosofiei, studiată din acest punct de vedere al desvoltării naturale, evoluţiune a concepţiunilor filosofice, este un *studiu psicho-sociologic,* care ne explică viaţa psichică şi socială cu privire la desvoltarea sa culturală. Sistemele filosofice, ce ea expune şi critică nu sunt nişte capriciuri ale imaginaţiunii cătorva geniuri filosofice, dar nişte fenomene, nişte produse ale factorilor psichici, etnici şi sociologici, in care zărim evoluţia indelungată a cugetării omeneşti, de a elabora noţiuni din ce in ce mai generale asupra realităţii şi unităţii lucrurilor.

Istoria filosofiei ne face să inţelegem că *omenirea*, «*acest mare filosof*» lucrează necontenit cu răbdare pentru *unificarea cunoştinţelor sale*, pentru adunarea materialului trebuitor, care să serve la construirea adevĕratului edificiu ştiinţific, in care *totul* să se oglindească, in care fiecare lucru, fiecare fiinţă şi idee să găsească un loc, corespunzĕtor cu acela ce ocupă in acest vast *tot,* pe care il numim *univers.*

C. LEONARDESCU.

RESPUNS

la critica publicată de d-l Ionnescu Gion în „Revista Nouă" No. 3 şi 4, din 15 Iunie 1892.

A.

D-l Ionnescu-Gion e om cunoscut in ţară şi mai ales in cercurile noastre literare. Unul dintre scriitorii noştri, d-l Al. Vlahuţă, a făcut chiar incercarea de a-i schiţa portretul literar.

«Sunt,» — zice d-l Vlahuţă, [1]) — «şi in literatură ca in toate ramurile de activitate omenească tipuri de şarlatani, cari cu foarte puţină osteneală şi cu merite uneori mai pre jos decât mediocre, extrag din fertila naivitate a societăţii, in care trăesc, cea mai imbelşugată recoltă de foloase şi de mulţumiri personale. . . . .

Iată-l instalat la foiletonul unui ziar sigur din Capitală, unde apare cu o regularitate siderală odată sau de două ori pe sĕptemână. Dar mai intâiu el a trebuit să se gândească la alegerea unui mod particular de a spune lucrurile—unui stil: pentru el aceasta e o chestie de preferinţă voluntară şi calculată.—Citeşte cu o interesată atenţie pe iubiţii sĕi cronicari mondeni din Paris. Pândeşte bine la figurile şi floricelele lor de condeiu, se extasiază de spiritul lor şi in fundul inimei lui işi jură de a fi şi el de spirit, de a scrie şi el aşa. Primele foiletoane merg cam greu, adesea trebue să fure calapodul cu cismă cu tot. El simte că nu prea ştie unde pleacă, unde are să ajungă neavênd nici o pregătire şi nici un stock de observaţii personale, care să-i dea o cărare incotrova; se clatină şi caută echilibru, ca un om care s'a sculat buimac de somn. Aşa şovăesc şi par a-şi dibuì direcţia toate şlepurile mari şi grele, când se pornesc de la mal până işi eau vênt. Tînerul cronicar, foiletonist, se aşterne din zi in zi mai fervent pe lucru. Işi colecţionează un teanc de caete cu pasaje tăiate cu foarfeca din ziarele străine: citaţii strânse din toate părţile şi rânduite cu grijă in ordine alfabetică, maxime, versuri, firmituri de gândiri epitete şi vorbe consacrate — toate sunt puse bine, le are ori-

---

[1]) Din *Goana vieţei*, p. 124—130 «*Un triumfător*»

când la indemână. In acest arsenal bogat şi variat de elemente de stil şi de critică, el e gata in orice moment să atace orice subiect, cât de greu, cât de strein: intr'un ceas iţi toarnă un foileton şi iţi vorbeşte cu o siguranţă şi cu o linişte uimitoare despre orice pofteşti. Nimic nu-l sperie, nimic nu-l pune pe gânduri.

Piesele de teatru, jocul actorilor, tesele licenţiaţilor şi toate cărţile cu conţinut literar şi chiar ştiinţific uneori, ude încă de sub teascurile tipografiei — toate trec şi se cern prin foiletoanele acestui neadormit agent de control. Şi numele lui — căci are prudenţa de a iscăli tot ce publică — acest nume, care cade ca un tic in ochii cititorilor pe fiecare săptĕmână la o zi fixă, ajunge a sfredeli incetul cu incetul indiferenţa publicului nostru, şi—iată-l remarcat. Pe stradă, la intruniri, in saloane lumea ţi-l arată cu degetul.

La teatru actorii şi actriţele il caută din ochi şi cum il vĕd il salută, ii zimbesc graţios, se strâng in jurul lui şi-l ascultă.

Autorii se silesc să ii facă cunoştinţa şi sunt prinşi de o vizibilă emoţie cand ii aduc cartea şi il roagă s'o citească şi s'o judece. Acum are şi un stil al lui, trampat in «*l'esprit gaulois*» impănat cu fermecătoarele fineţe ale francesului. Şi dacă nu citesce cartea despre care vorbesce. — dar are talentul de a te face să uiţi despre ce tratează, are frasa unsă şi curgĕtoare a omuluĭ «rafinat», care se joacă cu condeiul. Citaţiile abundă. In ḑece rênduri aĭ totdeauna trei patru nemuritori de complimentat.

Urmărit de atenţia publicului, işi va lua rolul in serios, işi va croi mers, privire, vorbă şi gesturi pe talia importanţei şi celebrităţii, in care a intrat. Câte-va conferinţe la Atheneu, cu subiecte rococo vor fi indispensabile. Va publica o carte, pe care va dedica-o reginei. Va şti să se introducă la palat şi, cine ştie, să se facă oare-şi cum necesar. Va ţinea la Atheneu in auzul Augustilor Suverani o conferinţă, in care linguşirea fină şi inteligentă va stabilì un fir de fericită comunicaţie între el şi Maiestăţile Lor. — Un bene merenti va fi o arvună, un scaun la academie ii va da o posă maĭ gravă, — dar el merge mult maĭ departe.... Ce fericit e şi cum se îngraşe incântat de sine-şi.

Iată un ager luptător in câmpul literaturei noastre!»

Acesta e, după cele spuse de d-l A. Vlăhuţă, posiţiunea socială, pe care d-l Ionnescu-Gion, şi-a căştigat-o cu atâta plan şi prin o muncă atât de complicat combinată.

D-l Ionescu-Gion, şi-a maĭ căştigat insă prin multele sale scrieri şi o posiţiune *literară*; ba, ca autor al unui «*Manual de Poetică Română*» ţine să fie socotit şi in rindul oamenilor noştri de *ştiinţă*.

Sunt insă şi oameni, cari pun la indoială meritele ştiinţifice ale d-lui Gion. Astfel d-l Dr. Paul, profesorul la liceul din Iaşi, făcend in «*Arhiva*» nr. 2 şi 3,

din Februarie 1892, o recensiune amănunţită asupra Poeticei d-lui Gion, zice intre altele:

«D-l Gion, profesor şi scriitor apreciat la noĭ, credem, că era vrednic să simţă această necesitate, era vrednic să ne dea un manual metodiceşte bine clădit. In fapt însă manualul D-sale nu e niciĭ inductiv, nici deductiv, nu e nici măcar dogmatic în sensul scolasticismului medieval. *Un singur model analisat, o singură critică literară, un singur principiu explicat in mod intuitiv nu conţine cartea D-sale.*

Ne este cu neputinţă de a scoate din acest manual un principiu metodic, pe care l'ar fi avut autorul in vedere, findcă, după cum se pare, n'a avut nici unul, pe care in mod consciu să-l fi urmat şi aplicat şi pe care cetitorul să-l observe căt de colo. Capitolele şi mai ales cestiunile dintr'un capitol se urmează in mod intămplător, fără nici un sistem. Din causa aceasta o singură lege astfel predată nu o va putea inţelege şcolarul până in meduva ei şi un singur capitol nu-l va putea invěţa de căt memorisăndu-l mecaniceşte, fiindcă lucrurile se urmează deslegat, fără nici un sprijin pentru asociaţia de ideĭ. Dacă in manual nu e observat metodul inductiv, nici măcar in inşirarea capitolelor, atunci şcolarului i se spun termeni şi lucruri, cari se esplică mai tărziu, i se vorbeşte de lucruri, pe care nu le-a vědut, i se face poesie fără poesie, şi cu rěnduiala aceasta e silit a inveţa vorbe fără cuprins, a ghici in loc de a inţelege, a memorisa in loc de a judeca.

Lipsa aceasta de pătrundere a frumuseţilor poetice e causa, că autorii noştri de merit nu sunt cetiţi şi apreciaţi. Această memorisare seacă a poeticei e causa, că in societatea noastră intălnim oameni seci cu inima, sceptici, fără entusiasm şi materialiştĭ. Poesia e chemată a frămănta şi a inmuia inima omuluĭ, dar în manuale şi in şcoală tinerimea noastră nu invaţă poesie, ci poetică. Avěnd in vedere metodul inductiv, cum am spus, singurul potrivit pentru poetică, manualul D-luĭ Gion e incriticabil, sub ori-ce critică.»

Iată două aprecieri publicate asupra d-lui Gion de oameni, cari il cunosc destul de bine.

Am rěmas, după aceste precedente ale d-lui Gion, foarte uimit, cănd am cetit aspra şi ameninţătoarea recensiune, pe care d-sa o publică in «*Revista Nouă*» asupra cărţii mele.

De ce atăta asprime? de ce atătea ameninţări, tocmai faţă cu mine, care nu sunt prin nimic vinovat de acele aprecieri, fără indoială supărătoare?

Pentru că am scris şi eu o «*Poetică Română*» deşi d-sa scrisese una mai 'nainte!

Mě inşelam, aşa se vede, cănd credeam, că voiu aduce un serviciu şcoalei şi d-lui Ionnescu-Gion o mulţumire, dacă

voiu spori literatura noastră didactică cu o carte, deşi nu de prima valoare.

N'am pretenţiunele d-lui Ionnescu-Gion, ci mě mulţumesc a fi dascăl ca toţi dascălii.

Aşa cum sunt insă, am simţit chiar la inceputul activităţei mele dăscăleşti, că e foarte greu să mergi cu şcolarii din clasele secundare inainte, daca in şcoala primară ei n'au fost bine pregătiţi. Indemnat dar şi de alţi colegi şi incurajat de unii dintre superiorii mei, mi-am pus in gănd să in jghebez un manual de gramatică română pentru clasele primare. N'aveam să fac gramatica limbei române, nici să constat regulele vorbirei româneşti, ci să espun, potrivit cu putinţa de inţelegere a copiilor din şcoalele primare, principiile admise de «*Academia Română*» in materie de limbă românescă. Ştim insă cu toţii, că academicienii noştrii nu ereau atunci şi nu sunt incă nici astăzi de acord asupra gramaticii române. A trebuit deci să consult afară de publicaţiunele lui T. Çipariu şi manualele, cari fuseseră publicate pănă atunci, precum şi scrierile literaţilor noştri mai insemnaţi. Iar căt pentru metod, am consultat cele mai intrebuinţate din manualele de gramatică, pe cari le-am găsit in Franţa şi in Germania, unde m'am dus ca să ved, cum se folosesc invěţătorii in practica şcolară de acele manuale.

Prima lucrare didactică, pe care am publicat'o, a fost dar o compilaţiune făcută in luptă cu multe greutăţi. N'am avut şi nici că trebuia să am pretenţiunea de a fi creat o operă originală şi desěvirşită: era numai inceputul pentru un bun manual didactic, şi continuarea lucrărei avea să se facă in practică şcolară, după experienţele căştigate de către invěţători şi după sfaturile altor dascăli de limbă românească. De aceea am dat tuturor celor ce voiau să primească exemplare din această primă ediţiune a cărţii şi am rugat pe toţi amicii şi cunoscuţii mei să binevoiască a-mi spune, ce găsesc reu in cartea publicată de mine, pentru ca să fac cuvenitele indreptări. Cartea s'a respăndit şi am ajuns s'o scot pănă la a 50-a ediţiune.

Aproape fie-şte-care ediţiune a fost revězută şi corec-

tată. In prefaţa fie-cărei ediţiuni am exprimat mulţumirile mele celor ce m'au ajutat să fac indreptările şi am numit in deosebi pe cei ce mai ales s'au interesat de imbunătăţirea manualelor.

Şi aşa am procedat in intreaga mea lucrare didactică.

Puţin imi pasă dacă oamenii, cari nu sciu ce va să zică un manual şcolar, vor zice că lucrările mele nu sunt producţiuni originale.

După ce manualul publicat de mine pentru şcoalele primare a devenit unul din cele mai respăndite manuale romăneşti, am injghebat un manual de gramatică pentru şcoalele secundare: *Etimologie*, *Sintacsă* şi *Stilistică*. Fiind respăndite şi acestea, am adunat apoi—să complectez seria,—material pentru o *retorică* şi o *poetică*, (insoţindu-le de căte o carte de cetire).

E lucru invederat, că toate aceste manuale ale mele au scăderi multe şi mari. Ele sunt prima incercare făcută la noi spre a da şcolarilor o intreagă serie de manuale pentru aceea-şi materie, incercare făcută intr'un timp, in care limba romănească nu e încă ajunsă, ca cea germană, ori ca cea francesă, la deplina ei desvoltare literară. Multe din regulele gramaticale sunt incă puse in discuţiune; multe cestiuni de stil nu sunt incă resolvate; multe vorbe n'au incă o accepţiune sigură; chiar cestiunele de ortografie şi interpunctaţiune sunt controverse. In faţa acestui chaos era peste putinţă crearea unui manual stereotipat, ci trebuia să se facă mereu modificări, potrivit cu mersul desvoltărei. Şi totdeauna se vor găsi oameni, cari vor afla greşeli, tocmai fiind-că părerile sunt incă deosebite.

Pentru mine insă un singur lucru e hotărîtor, manualele mele nu sunt scrise pentru o singură parte din poporul romăn, ci pentru intreg poporul: am dar să primesc in cărţile mele nu ceea ce imi convine mie, ci ceea ce e mai in general admis.

Nu Romănii dintr'o parte a Munteniei, ci Romănii de pretutindenea au să se folosească de aceste cărţi, şi de aceea pe toţi am să-i consult. Despre forme definitive nu poate deci

să fie vorba, de căt atunci, cănd Romanii vor vorbi şi scrie pretutindenea in acelaş fel.

Pănă atunci indreptez mereu şi le sunt recunoscĕtor acelor ce imi atrag atenţiunea asupra greşelelor.

Şi aş fi fost recunoscĕtor şi d-lui Gion, dacă d-sa s'ar fi mărginit a scoate la iveală ceea ce este greşit in Poetica Română publicată de mine, şi acesta cu scopul vĕdit de a indrepta *bona fide* o carte de şcoală respăndită.

D-l Gion insă nu se vede a fi scris critica D-sale din găndul de a mĕ determina să fac indreptări. După ce «infierează» pe 11 pagine din «Revista-Nouă» tot ce am scris eu, condamnănd ştiinţă, gramatică, ortografie, stil, etc., şi ne găsind nimic, dar nimic bun in cele 247 pagine din cartea mea, inchee cu următoarea tiradă:

«Desfid pe un cititor, pe un dascăl, şi pe un elev, fie acesta genial să o citească 20 de minute intruna. Pentru motive de *salubritate didactică* eu am fost condamnat s'o cern şi s'o recern.»

Mi-a fost odată amic d-l Gion — pe cănd nu scrisesem *Poetica Română* — a dat lecţiuni in pensionul dirigiat de soţia mea şi apoi in urma unor neinţelegeri s'a supărat şi e şi acum supărat pe mine. Ba nu e numai atăt! D-l Gion a publicat şi D-sa un manual de «*Poetică Română*» care nu numai că a fost aprobat de onor. Ministeriu, dar a mai fost şi distribuit, ca premii pentru şcolari.

E deci şi supărare şi spirit de concurenţă la mijloc, şi eu mĕ mărginesc a pune intrebarea, daca d-l Gion a dat ori nu o probă de tact, scriind şi publicănd, in asemenea impre-jurări, o critică asupra «*Poeticei*» mele? Căci acela, care e supărat pe autor şi mai are şi un interes personal la mijloc, cade in bănuială, că supărarea şi interesul sunt motivele criticei, iar nu dorinţa de a pune in evidentă scăderile operei şi de a produce o indreptare.

D-l Gion insă nu s'a mărginit a mĕ ocări numai pe mine, ci şi-a vărsat veninul asupra tuturor Romanilor de peste Carpaţi, numindu-i *dascăli pe procopseală*, *aciolaţi*, etc. ca şi cum toţi ar fi vinovaţi de păcatele mele. Voind a face din

causa sa o causă comună, d-l Gion voiesce să asmuţe pe Românii din România asupra celor de peste Carpaţĭ şi astfel mĕ ocăraşte anume ca representant al Direcţiunei Transcarpaţine in mişcarea noastră literară, iar aceasta pentru motive *de salubritate didactică*.

«Voiu citi», zice criticul, «tot ce a scris această stea de prima mărime a ştiinţei actuale de peste Carpaţi; voiu nota tot, voiu ridica la ceruri ceiace bun vom găsì, dar voiu infiera fără greşi ceiace mi se va părea greşit, sau pretenţios sau neromănesc.»

«Să stăm fiecare la locul nostru,» zice criticul meu, «să ne cunoaştem lungul nasului, să ştim *quid valeant humeri* şi, pentru a face parale, să nu ne apucăm prin noi sau printr'alţii să prostim o lume şi să idiotisăm tinerimea, cu aprobare tacită a unor intr.ganţi sindicaţi in Societatea de ajutor, colaborare şi admiraţiune mutuală.»

— Nu e deci vorba numai de cartea mea, nici chiar numai de mine, ci de o intreagă serie de oameni, pe cari d-l Gion ar voi să i vadă duşi sub «furcile Braşovului» sau in «temniţele Gherlei.» Iar aceasta pentru că d-l Gion s'a supĕrat pe mine.

Am fost silit deci să ieau şi eu condeiul, nu ca să discut cu d-l Ionnescu Gion, ci pentru ca să arăt lumei, că motivele d-sale sunt cu desĕvărşire personale şi să resping onoarea ce imi face, când mĕ presintă drept representant al Romănilor Transcarpaţini, pentru ca din supĕrare către mine să poată lovi apoi in toţi.

Supĕrarea mea şi supĕrarea d-sale sunt un lucru particular şi nici eu, nici d-sa nu suntem vrednici, ca Romăni să se certe de dragul nostru intre dinşi.

Voiam s'o spun aceasta chiar acolo, unde am fost luat la critică, adecă in coloanele foii «*Revista Nouă*». Redacţiunea acelei foi insă mi-a refusat ospitalitatea. M'am adresat şi la redacţiunea ziarului «*Romănul*» care a reprodus şi ea critica d-lui Gion. Mi-a refusat şi aceasta ospitalitatea.

Nu-mĭ remănea deci decât să-mi public rĕspunsul in altă foaie ori să-l trimet ca broşură de sine stătătoare cetitorilor «*Revisteĭ Nouă*».

E de sine inţeles, că nu mai am nevoe de a mĕ mărgini şi in rĕspunsul meŭ ast-fel publicat la respingerea onoa-

rei ce-mi face on. critic: voiu intra dar in amenunte, ca să arăt valoarea criticei şi a criticului.

Nu bucuros m'am apucat de această lucrare grea, lungă şi mie neplăcută, şi nici găndul de a mesura cum mi s'a măsurat mĕ conduce in această lucrare. E insă lucru trist, că coloanele unei foi importante şi de valoare «*Revistei Nouă*» pot să fie umplute cu material, ca recensiunea publicată de d. Gion asupra cărţiĭ mele, şi că un om, ca d. Gion, poate să teroriseze ani de zile de a răndul lumea noastră literară : mĕ voiu simţi dar rĕsplătit cu prisos, daca prin acest respuns al meu voiu contribui la deşteptarea disposiţiunilor critice in *publicul cetitor* şi voiu face, ca d. Ionnescu-Gion să fie in viitor mai cuviincios faţă cu publicul, la care se adresează şi să nu crează, că lumea nu e in stare de a deosebi lucrarea serioasă de cea superficială.

De o camdată mĕ voiu mărgini să pun in evidenţă uşurinţa, cu care e scrisă această critică, aretănd in urmă prin analisa poeticei d-sale, că tocmai d-lui nu era in drept să facă o recensiune ca cea din «*Revista Nouă*».

Sunt mai ales cinci lucruri, pe cari mi le impută *agentul de salubritate didactică*:

1. *Că am numit poetica mea* **romănă**;

2. *că am consultat căţi-va autori, pe care d-sa nu-i poate mistui*;

3. *că am vorbit despre lucruri, pe cari elevii nu pot să le inţeleagă;*

4. *că am citat in cartea mea pe Eminescu;*

5. *că s'au strecurat in carte greşeli, fără de a spune că sunt de tipar.*

Voiu lua una căte una din aceste acusaţiuni.

I. Cetitorul va crede poate, că d. Gion a cetit in adevĕr «*Poetica Romănă*», asupra căreia se pronunţă cu atăta asprime. Adevĕrul e insă, că oameni ca d-sa nu cetesc nici odată, ci frunzăresc numai pe apucatele, căci multele ocupaţiuni şi desele alergături nu le lasă nici timpul, nici tigna cuvenită pentru o lectură serioasă. Şi din acest rĕspuns al meu ori-

care cetitor va primi, inainte de toate, convingerea, că d. Ionnescu-Gion nu a citit *Poetica Română*, publicată de mine, ci a frunzărit numai prin ea, ca să găsească căteva lucruri, cari «*ii par greşite*» şi să poată «*infiera fără greşi*».

Lasă că intr'o carte de 247 pagine, d-sa n'a găsit nimic bun, lasă că fondul cărţii, materialul adunat in ea, metodul de expunere, sistemul de impărţire, şi alte cestiuni atăt de importante pentru o carte didactică le trece cu vederea; dar ceea ce e foarte concludent, imi impută mai adese ori, că n'a găsit in carte, ceea ce, in adevĕr, este in ea. Deprins a scrie din fuga condeiului, şi oare cum printre picături, foiletoane, d-sa resfoeşte o carte, adună căte-va frase, şi işi ea gura plină, ca să improaşte şi să imbete lumea cu apă. De astă dată insă n'a scris un foileton, ci o recensiune pentru «Revista Nouă», care are pretenţiunea de a fi cetită şi de oameni mai serioşi, cari judeçă pe autor, *dar şi pe recensent*. Açeşti oameni mai serioşi işi vor fi pus, intocmaĭ ca mine, intrebarea: De ce oare d. Gion şi tocmai d. Gion stărue cu atăta indărătnicie asupra cestiuncì, dacă «Poetica» criticată de d-sa e ori nu *Română?*

Nu cumva eu, autorul ei, n'am ţinut seamă in această lucrare a mea de desvoltarea literară Română de pănă acum? Nu cumva spiritul propagat in cartea mea e in contrazicere cu tendinţele culturale Române? Nu cumva propag in această carte vederi cosmopolite?

Nimic din toate acestea!

D-lui Gion «*limba manliană*» i se pare de tot păcătoasă, neromănească. Se vede că d. Gion n'a inţeles, că eu n'aveam să scriu cartea in limba mea, ci intr'o limbă, care nu supĕră prea tare auzul fraţilor mei din Romănia, dar nici al celor din Bucovina şi de peste Carpaţi, pentru ca manualul să poată fi intrebuinţat pretutindeni şi ast-fel să contribue la restabilirea unităţii in viaţa noastră culturală. Oare d. Gion nu gustă şi d-sa, mai ales, această idee de *unitate culturală?*

D-sa citează douĕ casuri, in care eu am pus subiectul la plural, iar predicatul la singular.

Chiar aşa să fie, aceasta n'ar dovedì, că limba nu e ro-

mănească, ci că nu am avut destulă luare aminte la scierea acelor frase din cartea mea.

Adevĕrul e insă, că d-l Gion n'a citit cu destulă luare aminte cartea, asupra căreia vrea să le dea altora lămuriri,

Frasele citate de d-l Gion sunt:

1. «Dorind a inlătura intru cătva acest neajuns, am scris poetica de faţă, in care regulă de regulă şi aproape frasă de frasă este exemplificată»;

2. «Teoria acestor tropi şi aceea a figurilor era o cestiune etc.

E lucru invederat, că in nici una din aceste frase *subiectul* nu e la *plural*». «Subiectul la plural, verbul la singular. O gramatică manliană ce de minuni făcut-ai», exclamă d-l Gion intr'o notă.

Care e in prima frasă subiectul, despre care se afirmă predicatul «este *exemplificată*»?

«*Frasă de frasă*»! Ce va să zică in romăneşte *regulă de regulă şi frasă de frasă*, cănd nu sunt luate, cum nu le-am luat eu in frasa citată, ca expresiuni adverbiale?

D-l Gion a fost, precum se vede, prea grăbit, pentru ca să-şi mai pună şi intrebarea aceasta, căci alt-fel ar fi trebuit să simtă, că in succesiunea cuvintelor «regulă de regulă şi frasă de frasă» inţelesul merge *a minori ad majus* şi că, de oarece ori ce regulă se exprimă printr'o frasă, dar nu orice frasă cuprinde o regulă. Cuvintele «frasă de frasă» dau o idee supraordinată ideei de «regulă» o cuprind pe aceasta in sfera lor, o inglobează in sine, Prin urmare, odată ce după «regulă de regulă» urma «şi frasă de frasă» aceasta din urmă, adecă *frasa*, la singular, devenea subiectul predominant, şi reclama verbul la singular *este*, şi ca accesibilă in găndire şi ca precisiune în stil.

Tot astfel greşala celei de a doua din frasele citate de d-l Gion nu consistă in aceea, că subiectul e la plural, iar predicatul la singular, cum zice d-sa.

Subiectul e «*teoria*» şi acest subiect are douĕ specificări: «*acestor tropi*» şi «*figurilor.*» I-a sunat insă d-lui Gion in urechi, ca şi când ar fi douĕ teorii deosebite; n'avea insă decăt să se găndească puţin, pentru ca să inţeleagă, că nu

sunt decăt douĕ părţi ale uneia şi aceleiaşi teorii, şi aceasta e atăt de adevĕrată incăt şi tropii se numesc figuri.

Aceste douĕ casuri ar fi şi ele singure suficiente, pentru ca orce om serios să treacă la ordina zilei peste competința d-lui Gion in materie de gramatică.

Daca cineva, care n'are altă treabă, şi-ar da osteneala de a frunzări prin atăt de numeroasele scrieri ale d-lui Gion, ar găsi multe sute de casuri cu construcţie gramaticală de tot discutabilă. Astfel chiar in recensiunea făcută asupra cărţii mele sunt frase ca:

«Pentru a face o poetică *se cere* anumite cunoştinţe (p. 112, col. I, rend. 5 şi 6).

«Se *pune* douĕ complimente (p. 114, col. I rend. 30).

La unele din aceste versurī **le lipseşte** silabe (pag. 120 col. I r. 6) etc.

Aici, ca in multe alte «casuri,» in adevĕr subiectul nu concordă cu predicatul.

Daca am intra in asemenea amănunte, nu s'ar mai sfărşi criticele, pe cari putem să ni le facem unii altora.

Din toate aceste greşeli insă şi din multe altele ca ele nici un om serios nu trage conclusiunea, că d-l Gion nu ştie românește, ci primeşte cel mult impresiunea, că d-sa scrie adeseori nerumegat şi prea in pripă.

Tocmaī de aceea asemenea nimicuri nu se vănturā ca pleava in ochii tuturora. Numai acela care nu ştie ce e de importanţă şi nu găseşte nimic mai important, perde timpul sĕu şi răpeşte timpul altora, făcĕnd analise gramaticale şi lexicale ca ale d-lui Gion.

II. A doua din imputările, pe care mi le face neinduratul recentent, este, că am consultat autorii germani şi, dintre autorii romàni, pe dd. Densuşianu şi Velovan, că am citat din Eminescu şi din d. Naum şi că vreau să introduc in metrică trocheii etc.

Am numit in cartea mea căţiva autori străini, mai ales germani, şi căţiva autori romăni. Aceştia sunt autorii, de la cari am imprumutat căte ceva, nu insă autorii, pe cari i-am

consultat numai, căci aceştia sunt mai numeroşi. Voind să scriu o carte didactică, n'aveam să expun, ca intr'o scriere academică vederile *mele* in materie de poetică, nici să critica vederilor emise de alţii, ci trebuia să mĕ mărginesc la punerea in sistem a vederilor in *general admise*. De aceea puteam să consult orice autor, şi pe *Wackernagel*, şi pe *Oraţiu*, şi pe *Boileau* şi pe alţii, dar n'aveam să mĕ folosesc decăt de autori *didactici*, fie streini, fie romăni.

Intre autori romăni nu am numit, ce-i drept, şi pe d-l Ionnescu-Gion, care publicase o «*poetică romănă*» mai nainte de a fi publicat eu pe a mea.

Nu cumva de *aici* vine supĕrarea ce se manifestă in această parte a criticei d-lui Gion!?

E neintemeiată şi supĕrarea aceasta.

N'aveam nevoe să fi cetit portretul făcut de d-l Vlahuţă, pentru ca să ştiu, că n'aş face bine, dac'aşi cita «*Manualul de Poetică Romănă*» publicat de d-l Ionescu-Gion, cănd trebuea să cunosc, să consult şi să citez pe autorul copiat de d-sa, adecă pe *Emile Lefranc*. (Traite Théorique et pratique de littérature, etc.—Paris. Lecoffre Fils et comp. Successeurs).

Reservăndu-mĕ deci a pune in evidenţă modul, cum d-l Gion a copiat «Poetica» lui Lefranc, mĕ mărginesc deocamdată a constata, că, eu dascăl modest, am numit fără de sfială pe autorii, de la cari am imprumutat căte-ceva, ceea ce d-l Gion nu a făcut in poetica d-sale, şi n'am avut pretenţiunea de a resolva cestiuni, asupra cărora discuţiunea nu s'a incheiat ăncă.

Ba asprul critic e supĕrat nu numai pe autorii, de cari m'am folosit, ci tot deodată şi pe poeţii, din a le căror opere am luat exemple, deşi aceştia nu sunt fraţii de dincolo. Aşa pe Eminescu il făcea ciupercă veninoasă, iar pe d-l Naum il ea la trei parale spunĕndu-i, că poesiile sale sunt o beţie de cuvinte etc. Astfel aceşti doi poeţi sunt rupţi şi sfăşiaţi, fiindcă sunt citaţi in poetica mea.

Nu mi se cuvine să apĕr pe autorii consultaţi de mine. Ei, incepĕnd de la Wackernagel şi pănă la D-nii Densuşanu,

Naum şi Stefan Velovan sunt oameni, cari n'au nevoe să fie apĕraţi, când acela, care ii atacă, este d. Ionnescu-Gion.

In ceea ce priveşte versificarea şi regulele, despre cari d. Gion vrea să se pronunţe cu atăta spirit şi pătrundere, negănd limbei romane trocheii, iambii, dactilii şi anapestii, me mărginesc, de o camdată, a aminti ilustrului critic, ca după părerea mea, nu un autor de poetică are dreptul să hotărască, dacă in limba noastră sunt sau nu trochei, iambii etc-, ci poeţii, cari să folosesc de aceste măsuri ritmice in versurile lor au dreptul să facă aceasta. Se vede insă, că d. Gion ar dori să gonească ast-fel de espresiuni din limba noastră, fiindcă nu le-a găsit in *Lefranc.*

III. A treia din imputările făcute mie de d-l Gion e, că definiţiunile date de mine nu sunt clare, că explicaţiunile mele nu sunt desluşite, că termenii, pe cari i-am ales, sunt neinţeleşi, că vorbesc, insfărşit, de lucrurĭ, pe cari şcolarii din clasa a VI-a nu pot să le priceapă.

Nu ştiu !

Se poate ca d-l Gion să aibă dreptate. Când însă e vorba de inţelegerea celor zise ori scrise, sunt tot-dauna doi la mijloc : unul, care zice, şi altul, care are să inţeleagă. Şi e evident, că inţelegerea e cam anevoioasă, dacă acest al doilea e cap sucit ori daca el nu vrea să inţeleagă.

De altminteri vorba e de o primă incercare pentru injghebarea unui manual de *poetică romană.*

La această primă incercare am stat prea adese-ori in faţa unor idei cu totul nouĕ pentru publicul, la care mĕ adresam, idei pentru exprimarea cărora nu avem incă termeni definitivi şi in general acceptaţi. Nu-mi erà prin urmare permis să aleg termeni după placul meu, ci trebuia să mĕ folosesc de vorbele, de cari s'au mai folosit şi alţii şi cari mi s'au părut mai respăndite. Şi nici eu, nici d-l Gion nu vom hotări, dacă aceste vorbe au ori nu să remăie in limba românească.

Dar adevĕrul e, că şi obiecţiunile făcute de d-l Gion in cestiunea aceasta sunt tot ca cele gramaticale, şi aş obosì pe cei ce 'mi vor face onoarea de a cetì acest rĕspuns al

meu, dacă le-aş considera pe toate. Voiu pune in evidenţă numai pe cele ce par mai serioase.

Vorbind de *sublim*, am zis :

«Sublimul este de două feluri : *matematic* şi *dinamic*. Sublim numim obiectul ori puterea forţei ce nu o putem cuprinde deplin cu sensurile, ori cu fantasia noastră.»

In acest pasagiu d-l Gion constată trei păcate :

1) că am vorbit de *sublim* fără ca să fi dat mai inainte definiţiunea sublimului ;

2) că am intrebuinţat expresiunea *puterea forţei*, şi

3) că am zis *«nu o putem cuprinde cu fantasia noastră.»*

Pentru un om, care ştie să facă deosebire intre inducţiune şi deducţiune, intre metod analitic şi sintetic, prima din aceste obiecţiuni cade de la sine.

«Definiţiunile» nu se mai fac astă-zi in cărţile didactice decât ca conclusiune a analisei odată făcute, ori atunci când se poate presupune, că analisa s'a făcut mai inainte. Ast-fel dau şcolarului definiţiunea substantivului numai atunci, când pot presupune, că el are o idee mai mult sau mai puţin lămurită despre substantiv. In casul acesta eu am dat o *explicaţiune* făcută prin divisiune, din care şcolarul inţelege mai mult ca din o seacă definiţiune. De aceea am adăugat şi exemplul :

«Marea, ale cărei intinderi sunt nemărginite, e sublimă ; tunetul, a căruia putere nu ne o putem inchipui, e sublim. (Marea matematic de intindere-sunetul dinamic de putere).

Acela, care nu e in stare să inţeleagă această explicaţiune, n'are ce să caute in clasa VI-a.

Din a doua obiecţiune se vede, că pentru d-l Gion *putere* şi *forţă* au acelaş inţeles ; pentru noi cei-lalţi insă *putere* exprimă noţiunea mai abstractă, cu conţinut mai mic şi cu sfera mai mare, iar *«forţă»* exprimă noţiunea mai concretă, specială, fisică, *o anumită putere*. Ceea-ce noi nu putem cuprinde nici cu sensurile, nici cu fantasia, nu e *forţă*, ci *pu-*

terea forței, adecă căt *poate forța*, și nu forța, ci puterea ne pune in uimire, nu forța, ci puterea ei e sublimă. D-l Gion voind să exprime această idee ar fi zis «*potența*», «*gradul*», «*cantitatea*», ori «*massa*» forței, și ar fi zis rěu așa.

A treia din obiecțiunile, pe care mi le face, e o dovadă neindoioasă, că d-sa, in adevěr, n'a ințeles ceea-ce am zis eu.

Am měsurat noi oamenii păměntul, îl știm, că e rotund și că suprafața lui cuprinde atătea și atătea milioane de chilometri pătrați; nu e insă intre noi nici unul, care poate să vază pămĕntul, fiind-că in retina omenească nu incap *obiecte* atăt de mari, nici să și-l infățișeze exact in gandul lui, fiind-că fantasia omenească e și ea mărginită ca și sensurile omenesci.

Tot ast fel měsurat'am iuțeala curentului electric, dar nu putem să ni-o inchipuim.

Atăt de puțin ințelege d-l Gion cestiunile de felul acesta, incăt pune de desubtul paginei 114 nota: Păcat că Gottschal și d-l Manliu n'au găsit și *sublimul static*, pe lăngă cele dinamic și matematic.

Adecă acesta vrea să fie «spirit»!? D-l Ionnescu Gion pare a considera ca o consecință *ad absurdum* admiterea sublimului *static*? Dar este știut de cunoscětorii Esteticei, că sublimul *in architectură* e considerat drept un sublim static! Ce oare e sublim in architectură, dacă nu starea, proporțiunile echilibrate!?

Dar nu mai urmez cu această parte.

Așa sunt obiecțiunile făcute de d-l Gion toate.

IV. Fiind-că vorba fu de sublim, sublim devine agentul nostru de salubritate numai, cănd se avăntă asupra poeților, din ale cărora poesii le-am dat elevilor exemple.

El iși ridică capul, iși iea gura plină, iși intoarce ochii pe dos și iși incruntă sprăncenile: atăt e de indignat, atăt de pudic, atăt de cast, atăt de feciorelnic in iubirea lui de salubritate, in căt stau pe gănduri, dacă se mai cuvine ori nu să'l luăm drept băiat, ori avem să ii zicem cu toții *Domnișoara Gion*.

Cinci coloane şi jumĕtate d-l Gion declamă intr'una despre *prisma fericirii* şi despre «*viitorul*», *care roade cu neprevĕzutele peripeţii* şi cu «*intr'aripata sa fantasie*» vede pe elevii *inmuiaţi in aur şi in petre scumpe.* Ei plăng «*lacrămi trecătoare de dor tinĕr şi uşor*», indată ce fericirea revine după un *nor de intristare repede ca norul lui Iuliu (!! ?)*

Merge recensentul şi tot merge inainte şi se incălzesce şi se aprinde şi varsă schintei până ce n'ajunge la concluziunea, că Eminescu e un *burete ori o ciupercă otrăvitoare*, care a crescut oribil pe *băligarul putregăios al civilisaţiunilor decadente*».

De! Eminescu e Eminescu şi nici eu n'am să'l puiu în picioare, precum nici d-l Gion n'are să'l restoarne.

Ori şi care ar fi vederile *mele personale* in ceea ce priveşte poesiile lui Eminescu, eu intr'o carte *didactică* am să ţiu seama de vederile *generale.* Eminescu era atunci, când am publicat cartea mea, şi e şi astă-zi cel mai cetit şi mai apreciat dintre poeţii români: trebuia deci să le presint elevilor, drept exemple, anume cele mai caracteristice din produsele lui poetice.

Atăt e de adevĕrat aceasta, in căt toţi scriitorii noştri didactici au făcut acelaşi lucru.

In deosebi d-l Lazăr Şăineanu, unul dintre amicii şi colaboratorii d-lui Gion, a publicat in *Autorii Romani* «Cornu sună» (pag. 162), *S'a stins viaţa falnicii Veneţii* (pag. 166), *Glossa* (168), *Epigonii* (169), şi alte poesii de Eminescu. In aceeaşi carte sunt reproduse şi poesiile d-lui Vlahuţă şi Naum, pentru cari agentul de salubritate imi face atăt de aspre mustrări.

D-l Gion, el insuşi citează pe Eminescu in poetica d-sale de cel puţin 15 ori. Din *Epigonii* la pag. 12, 20, 26, 32 (de 3 ori) 33, 34, (de 2 ori) 50, 109; din *Glossa* la pag. 32; din Luceafer la pag. 44; din *Doina* la pag. 98 jumĕtate; din *Venere* şi *Madona* la pag. 126, 127; din *Calin* la pag. 46; din *Revedere* la p. 47, 53; din *Satira I* la pag. 49; iar la pag. 105 ḑice «că s'ar putea cita din poesia romană unul sau doue din sonetele lui Eminescu (se inţelege ca modele bune). Nu cumva a înţeles şi pe cel slab tradus din Platen?

De ce oare in cartea mea e păcat neiertat ceea ce in cartea d-lui Gion şi a d-lui Şăineanu are să treacă drept merit?

Ori şi care ar fi supĕrările d-lui Gion, Eminescu a fost şi remăne in găndul nostru o ivire extraordinară.

El a crescut in cea mai neagră miserie, a umblat sdrenţăros, a flămănzit, a fost in copilăria şi in tinereţele lui om fără de căpătăiu, a trăit in cea mai stricată societate, şi nu s'a ticăloşit, nu s'a stricat, n'a devenit nici slugă nemernică, nici pierde-vară.

Sdrenţăros, flămănd, fără de căpătăiu, aruncat intre desmeticĭ şi flecari, el a cetit şi mereu a cetit, a invĕţat şi mereu invĕţat, incăt a ajuns in cele din urmă unul din cei mai ştiutori oameni in lumea noastră literară.

Cap luminat, ochiu ager, minte coaptă, el vedea lumea, in mijlocul căreia trăia, o cunoştea, o inţelegea, o despreţuia şi nu voia se fie ca dinsa.

De aceea atâta amărăciune şi dispreţ în poesiile lui.

Om foarte deştept, mult ştiutor şi neobosit muncitor, el a purtat sarcina miseriei.

Iar aceasta pentru că el nu ştia să linguşască, nici să fie făţarnic, nici să mintă pe alţii, nici să inşele, nici să tacă atuncĭ, când vede mişelia. Şi multe mişelii putea să vadă imprejurul lui. Cum oare ar fi putut el să aibă pe buze dulceaţa şi in inimă simţirea blândă, când fanfaronii, palavragiĭ şi toate cele-l-alte secăturĭ, cari nu fac nimic bine, şi nici că pot se facă decât reu, se răţoiaŭ imprejurul lui şi-i aruncau in nas mirosul de pomadă?

Mai presus de toate era iubirea lui către noi, şi de aceea a răbdat şi a persistat, de aceea fiesce-care vers al lui ne dice: Băgaţi de seamă! fiţi mereu trezi!—căci oamenii sunt în mare parte mişei!

De la Nistru pân la Tisa,
Tot Românul plânsu-mi s'a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta streinătate.

Aceste patru versurĭ exprimă obîrşia durerii lui. «*Străinătatea*», lipsa de iubire frăţească, neastâmpărul, cu care ne exploatăm unii pe alţii, aceasta era ceea ce-l durea pe dînsul.

Exprimând durerea aceasta, el a sguduit societatea română: a fost o clipă în viaţa noastră naţională, când ne cuprinsese spaima pe toţi, şi pe exploataţi şi mai ales pe exploatatori. In deosebi tinerimea, cuprinsă de nădejdea într'o viaţă mai dulce, mai cu frăţească iubire, mai ferită de exploatări, era entusiasmată pentru marele vestitor de ḑile mari, bune, care murise atât de curênd şi cu atât de tristă moarte.

Atunci, in timpul acelei clipe de spaimă şi de entusiasm şi-a scris d. Gion Poetica. Atunci dar Eminescu era şi pentru d-sa un mare şi minunat poet. «Sunt, — ḑicea d-sa,— şi eu dintre cei ce l admiră şi aprobă; voesc să fiŭ şi eu cum el ne doreşce; nu, contra unor oameni ca mine mânia lui n'a fost nici odată indreptată.

La p. 98 a poeticei d. Gion scrie:

«Sunt puţini poeţii de astăzi, cari au ştiut să-şi apropieze pe deplin «lira necunoscuţilor poeţi populari de odinioarăi

«Dintre cei mai fericiţi cităm pe Eminescu, care, in poesia intitulată «*Doina*, zice la fine, in mĕsura şi in rostul poetului popular: Stefane, Maria «Ta. etc.

In viaţa popoarelor insă clipele pot să ţie un an, doi ani, chiar trei, dar trec în cele din urmă.

Ast-fel şi spaima şi entusiasmul s'au mai potolit şi astă-ḑi *Gion etul* crede, c'a sosit timpul să se *debarascze* de un predicator atăt de nesuferit ca Eminescu.

Un Eminescu incă,—ḑice el,— şi incă unul, apoi ajungem să fim puşi fieşte care la locul nostru.

Aşa ḑic—şi in consequenţă lucreză.

V. Mĕ mai acusă d. Gion, că in poetica mea s'au strecurat greşeli de formă, fără să spună că sunt de tipar; că la cântec am citat pe Beranger, că Sonetul lui Eminescu nu e original, etc.,

Fără indoială greşelile de tipar in manuale didactice sunt un reu, care trebue inlăturat, de oare-ce greşelile de felul acesta intunecă adese-ori inţelesul şi pun pe şcolari in nedumerire. Acela insă, care a tipărit vre-o carte, ştie cât de greu este să scapi de asemenea greşeli.

Recunosc, că in această ediţiune s'au strecurat multe greşeli de tipar. Să cauţi insă cu lumînarea un *c* in loc de *ş*, o virgulă greşit pusă şi alte lucruri de felul acesta, unde se vede cu siguranţă că e greşala culegĕtorului, şi apoi de aci, să scoţi o piramidă de neadevĕruri, prin care creḑi, că ai să sdrobesci pe autor, aceasta e caracteristica oamenilor ca d. Gion. In modul acesta poţi scoate, dintr'o regulă, dintr'o explicare ori o definiţiune, un inţeles cu totul falş, după cum ii vine criticului la socoteală.

Am avut in mai multe rînduri ocasiunea de a ne convinge, că d. Gion nu e omul, care ştie să constate greşelile: Simte pe ici pe colo, câte ce-va ce nu-i sună bine la ureche, dar nu e in stare să afle in ce anume consistă greşala, de la care anume regulă s'a făcut abatere.

D-sa a invețat limba românească vorbind şi scriind dar n'a ajuns incă s'o inveţe şi ca ştiinţă. In loc de a intra însă cu d. Gion in discuţiuni gramaticale, voiu arăta că d-sa nu poate să iea parte la asemenea discuţiuni, fiind-că nu are cuvenita pregătire teoretică pentru ele.

Nenea Bran orĭ nenea Stan din valea Argeşului vorbesc foarte bine româneasca lor; n'are cu toate astea nimeni să intre cu dînşii in discuţiuni gramaticale: cu atât mai puţin am să intru eu in discuţiuni gramaticale cu d. Gion, care nu-şi scrie româneasca tot atât de bine precât nenea Bran şi nenea Stan o vorbea pe a lor.

Afară de greşelile de tipar, pe cari nu le apăr, mi se mai impută câte-va lucruri de altă natură.

Mai spune d. Gion, că poetica mea nu este *română*,— un refren iubit al d-sale—fiind-că citez pe Beranger la «cânt», că vorbesc numai cinci rînduri de cântecile Haiducesci, că citez pe Wackernagel la Doină, că am uitat să citez pe Co-

nake la poesia lirică şi că am citat ca original sonetul lui Eminescu «*S'a stins viaţa falnicii Veneţii*, etc.

Bine, domnule Gion, d-ta n'ai cetit *poetica* mea?

De cântecile haiducesci am vorbit aproape o jumĕtate de pagină la pagina 175.

Beranger e amintit in general la cântec, iar despre càntecul romànesc am vorbit la alt loc (vedi pag. 90—95). Conake e amintit la istoricul Poesiei lirice (pag. 117).

«Conache este un anacreontic pe alocurea frumos etc.» Iţi sare numele in ochi şi tot nu-l vedi!?

Dar să încheiu pentru astă dată.

D. Ionnescu Gion e supărat pe mine, şi-mi mai e şi concurent; aceste nu scusă, dar cel puţin explică limbagiul pătimaş al recensiunii publicate de d-sa asupra cărţii mele.

Cum să ne explicăm insă lipsa de prudenţă, cu care d. Gion se pronunţă asupra scriitorilor citaţi de mine şi in deosebi asupra lui Eminescu!?

A murit omul acesta, nu se mai poate apăra şi pentru d. Ionnescu Gion nu e destul *atât*, pentru ca să se simţă dator a-şi alege cu deosebită luare aminte vorbele.

Ba iţi vine să credi une ori, că tocmai fiind-că e mort Eminescu, recensentul lasă frâu liber condeiului seu şi că el ar băga bine de seamă la cele ce dice, dacă Eminescu ar trăi.

E mai ales un lucru, pe care numai acum, după moartea lui Eminescu, putea să-l facă recensentul.

Eminescu va fi avĕnd multe scăderi, nimenui insă nu i-a trecut prin minte să afirme, că el era necinstit, că era neştiutor, că nu avea ideile şi sentimentele lui proprii.

Acum, càţi-va ani după moartea lui Eminescu, d. Gion vine în sfârşit, să ne spune, că Eminescu a fost chiar un plagiator prost, care a publicat drept poesie originală a sa un sonet «*tradus, şi incă* slab *tradus după Platen*».

E vorba de frumosul sonet, care se începe cu versul:

«*S'a stins viaţa falnicei Veneţii.*»

D. Gion se adresează la oameni, cari cunosc, ce-i drept, sonetul lui Eminescu, dar nu cunosc tot-odată şi so-

netul lui Platen, şi nu sunt in stare să se pronunţe, dacă are ori nu d. Gion dreptate, D-sa era deci dator să citeze *«originalul»* scris de Platen, când a făcut afirmarea, că e o traducere şi că traducerea e *«slabă.»*

N'a făcut-o aceasta.

Nu voi ḑice, că d. Ionnescu Gion nu cunoaşce poesiile lui Platen, şi a auḑit numai de la cine-va, care le-a cetit. că a scris şi Platen sonete despre Veneţia; nu voi ḑice nici, că d-sa a riscat afirmarea aceasta, fiind-că se adresa la nişce cetitori, cari nu cunosc poesiile lui Platen: me mărginesc a ruga pe d. Ionnescu-Gion să bine-voiască a reproduce in proximul numer al *«Revisteî Nouă»* **originalul** sonetului, pe care Eminescu l'a *«tradus* şi *slab* tradus după Platen.» Eu mi-am dat silinţa să găsesc acel «original», dar n'am reuşit.

In colecţiunea publicată la 1853 (Gesammelte Werke, des Grafen August v. Platen. Stuttgart und Tübingen I. G. Gotta'scher Verlag) sunt, ce-i drept, nu mai puţin decât 17 sonete despre Veneţia, dar nu se potriveşce nici unul, absolut nici unul, cu cel «tradus» de Eminescu.

Rămâne deci, ca d, Gion să mĕ lumineze. Iar până atunci stărui in părerea, că d-sa a riscat afirmarea aceasta fără să fi comparat vre-o dată sonetul lui Eminescu cu ale lui Platen.

Aşa işi face d. Ionnescu-Gion criticele, prostind pe toată lumea.

Dacă Eminescu a putut să fie tratat de d-sa, precum a fost, eu, care mai trăesc incă şi mĕ simt mai prejos de Eminescu, n'am cuvinte de a mĕ plânge de recensiunea publicată in *«Revista Nouă»* căci e bună societatea, în care mĕ presintă *triumfătorul.*

(Va urma). *I. MANLIU.*

LEON TOLSTOI

— Urmare —

VII — Estetica — Elemente.

Nimic nu s'a discutat mai mult şi totodată nimic n'a rĕmas mai vag de căt legile frumosului.

Şi mai intăi are frumosul legi?

In artele plastice, sau cele ce se adresează vĕzului, tecnica architecturei, a sculpturei şi a picturei, e intemeiată pe legi fisice cari nu se pot lăsa la o parte, fără risc de a vedea casa dărămănduse, statua căzĕnd, tabloul neputĕnd da ilusia distanţelor. In artele ce vorbesc auzului, cum e musica şi poesia, musica de asemenea are legi statornice, legile contrapunctului.

Insă legile artelor plastice şi ale musicei ţin mai mult de domenul ştiinţei şi al industriei. Architectul care aşează temeliile templului; pictorul care trage liniile planurilor; musicantul care rĕstoarnă acordul; poetul care alege forma sonetului şi romancierul care işi caută imaginile, ştiu că scopul lor nu este acesta, ci e mult mai mare, dincolo, in clarul obscur al unei dimineţi ferice, in care pluteşte neexplicatul *Frumos*.

Dar estetica modernă nu mai primeşte aceste formule vagi. Ea le lasă platonicianilor, lui Winkelmann şi academiilor, pentru cari frumosul poate încă fi considerat in el insuş, ca un atribut al perfecţiunii dumnezeeşti, ca un model suprem şi unic al tuturor artelor, cătră care tind toate sforţările, toate aspiraţiunile oamenilor. Considerat din acest punct de vedere, metafisicii il numesc ideal, şi idealul nu este altceva decăt

reflectarea slabă a adevěrului, care nu poate sta decăt in lumea inţelesurilor, a ideilor pure.

Modernii nu pot pricepe frumuseţa formelor, in afară de realitatea materială. Arta, pentru ei, vorbeşte de o potrivă tuturor simţimintelor, speranţei sau teroarii, durerii sau bucuriei, amorului sau urei; exprimă toate emoţiunile inimei omului, fără a se preocupa de legătura ce exista intre ele şi perfecţiunea ideală, după cum poate exprima *uritul*, *oribilul* şi *infamia*, fără să inceteze de a fi artă. Căci daca este frumos *Romeo şi Julietta*, frumos e şi *Madame Bovary*; după cum frumos e portretul lui Cesar Borgia, atribuit lui Rafael; frumos e portretul uritului papă Inocenţiu X Doria, de Velasquez şi frumos poate fi un portret a lui Quasimodo. Fiindcă frumosul in natură nu este tot una cu frumosul in artă; fiindcă cealaltă teorie estetică *a imitaţiunii naturei* e tot atăt de neindestulătoare ca şi teoria metafisicilor, căci reduce arta la fotografie; fiindcă, in fine, toată arta stă in artist şi nu in natura din afară.

Va să zică, rezumănd, părerile asupra frumosului sunt:

a) atribut al perfecţiunii divine;

b) imitaţiune a naturei;

c) personalitatea artistului.

La acestea s'ar mai putea adaoga părerile lui Taine şi Brandes. Cel intăi in *Filosofia artei in Grecia* şi *Istoria literaturei engleze*, cel de al doilea in *Curentele literare*, stabilesc un raport intim intre societate şi poet, deci intre societate şi intre opera de artă. Dar prin chiar faptul acesta, ei reduc estitica la o ştiinţă mai numai istorică, in care personalitatea artistului nu mai poate fi geneza operei sale, decăt cu condiţiune de a fi artistul un product abnorm, un resultat al hazardului şi al nebuniei cum in general socoteşte Shakespeare pe om şi viaţa lui «de la même substance que ses songes» şi cum dealtminteri il socoteşte Taine pe Shakespeare. Dar fiindcă estetica, pentru noi, ţine de domenul filosofiei, ear istoria nu poate decăt să i ilustreze legile prin exemple, lăsam deocamdată la oparte teoriile istorice asupra esteticei.

Eată prin urmare cele trei explicaţiuni ale frumosului estetic.

Noi socotim că sunt căteşi trele necomplecte. Poate că cea de a treia e cea mai aproape la adevĕr, dacă ar fi indulcită cu cea de a două şi — cine ştie? — poate şi cu cea dintăi.

A zice, cu cea de a treia, că *frumosul in artă nu este tot una cu frumosul din natură*, este sau o banalitate sau o enormitate. Este o banalitate, dacă luăm cuvintele in inţelesul lor literal, fiindcă toată lumea ştie că frumosul in artă este o realitate bazată pe mijloace ilusorii, pe când frumosul in natură este o realitate desăvirşită. Este o enormitate dacă o luăm in inţeles ştiinţific, căci o face ceva in artă, care să nu fie in natură, *e absolut cu neputinţă.*

Negreşit că personalitatea artistului este lucrul de căpetenie; dar această personalitate capătă importanţă numai din momentul ce vrea să dobăndească proprietăţile prismei. Pe cătă vreme nu incearcă să dea ilusia naturei prin mijloace artistice, artistul rĕmăne el insuş un element impresionabil, o prismă cu o facetă transparentă şi cu celelalte opace. Dar asta nu va se zică că frumosul nu există in natură.

Isvoarele frumosului in natură sunt mult mai depărtate şi mai reale decăt in estetică. Adevĕrata lor obirşie este selecţiunea. Un proces de eliminare inconscientă s'a urmat intre variantele aceleiaşi specii, fugĕnd fără voie femeea de bărbatul urit după cum mai tărziu artistul, in căutarea *idealurilor*, a fugit de tot ce putea să se depărteze de la perfecţiune.

«Putem inţelege, pănă la un oarecare punct, zice Darwin (originea speciilor), cum de coprinde natura atăta frumuseţă; căci ea se poate atribuì, in mare parte selecţiunii. Această frumuseţă nu concordează totdeauna cu ideile noastre asupra frumosului . . . . . . Selecţiunea sexuală a dat insă strălucite colori, forme elegante, măndreţe de tot felul bărbaţilor (aux mâles) şi căte odată şi femeilor la unele păseri, la fluturi şi la diferite alte animale. Ea a făcut glasul bărbatului, la păseri, armonios, pentru femee, şi plăcut pentru noi. Florile şi

fructele eşind la iveală, pe fundul verde al frunzelor, prin colorile lor vii, atrag, cele dintăi insectele, care visitându-le, contribuesc la fecundaţiunea lor; cele dealdoilea păserile, cari, măncănd fructele, imprăştie simburii. *Cum se face acum, că unele colori, unele tonuri şi unele forme plac omului ca şi animalelor inferioare, cu alte cuvinte cum se face că fiinţele vii au dobăndit sensul frumuseţei sub forma sa cea mai simplă? Aceasta n'o putem şti, după cum nu putem explica causa care a făcut că unele mirosuri şi unele gusturi (saveurs) au fost de la inceput atăt de plăcute* ».

Mai cu seamă in literatură, unde instrumentul, vorba, e redus adesea la o insemnătate cu totul secundară, ear importanţa stă in urmărirea celor mai ascunse şi delicate manifestări sufleteşti, meritul rĕmăne in descoperitor, dar frumosul in descoperit. Fiindcă a găsì un om real, a cărui formulă psichologică să fie egală cu a lui Petre Resoukow, e tot atăt de frumos şi de rar ca o Venere de Milo, şi dacă e frumos in Tolstoï, e cu atăt mai frumos in natură.

A da numai impresia realităţii, cum face toată şcoala franceză modernă, fără a ne preocupa de este sau nu armonică acea realitate, e o imposibilitate estetică, care nu atinge scopul moral al artei. Impresia unei *realităţi armonice*, are o evidenţă imediată şi produce sentimente estetice necondiţionate, prin aceea că predicatele sunt date in insăşi sentimentele de plăcere ce le produce in noi acea impresie, pe cătă vreme impresia unei *realităţi nearmonice*, convulsionate, sau a unei realităţi oarecare indiferente, poate să producă judecăţi estetice, prin studiarea technică a unor părţi frumoase, dar nu se impune in intregime, şi ori cărui muritor, pe cale sensuală. Şi tocmai in aceasta stă superioritatea artei asupra adevĕrului, din punct de vedere moral. Arta, prin mijlocirea sensualităţii, ne ridică peste sensualitate, in lumea idealurilor, singurele in stare a ne desface de egoismu şi a ne indrepta către o viaţă mai nobilă. Să nu se ia vorba *moral* in inţeles strimt social. Din punctul nostru de vedere, un poet pesimist poate să fie tot atăt de moral ca ori care poet creştin, numai să fie poet: Leopardi şi Dante.

Şi spre a inţelege şi mai bine lucrurile, să ne intoarcem la exemplele luate de esteticianii mederni: Romeo şi Julieta pe de oparte şi Madame Bovary pe de alta. Opera lui Shakespeare se impune in intregime, şi ori cărui muritor, in ori ce timp şi ori ce loc, fiindcă este impresia unei realităţi armonice, pentru a cărei percepţiune nu avem nevoie de condiţiuni sufleteşti speciale. Când cântă ciocărlia şi iubitul trebue să plece fiindcă dinsa vesteşte zioa, ori cântă privighetoarea şi iubitul trebue să rĕmâie, inţelegem cu toţii de ce e vorba: o parte din viaţa noastră omenească, idealizată, aşa cum a idealizat-o fiecare din noi cel puţin odată in lume, dată de Shakespeare cu o nespusă aparenţă de posibilitate. După ce am cetit-o sau am vĕzut-o jucându-se, cu adevĕrat ne simţim impersonali, ridicaţi către un ţel mai inalt al vieţii. Impresia realităţii ţine de arta autorului, dar armonia este in lucrul, in el insuş. Dacă Shakespeare ar fi făcut din Romeo şi Julieta o tragedie proastă, ar fi dat dovadă că nu are mijloace artistice, dar amorul ar fi remas amor, legenda Montechilor şi Capuleţilor ar fi rĕmas poetică, Verona ar fi rĕmas tot misteriosul oraş al Scaligerilor. Pe câtă vreme, Madame Bovary nu se impune in intregime, nu ori cărui muritor, nu in ori-ce loc şi ori-ce timp. Pentru a primì o impresie de la Madame Bovary trebue să incepi prin *a voì* s'o citeşti; apoi trebue să fii inamorat de vorbe, blazat şi decadent, spre a gusta nespusul farmec al unei pere ce cade *cu sunet gras* din pom; trebue să analizezi tot şi să-ţi judeci impresiunile, pedepsindu-ţi pe cele neadmirative, ca nedrepte faţă cu greutăţile de limbă ce a avut de biruit autorul, care a muncit şapte, zece sau cincisprezece ani la lucrarea sa. Dar un oarecine poate să-ţi spue «tu ştii toate aceste adânci invăţăminte despre Flaubert şi poate să fii in drept a-l admira; eu insă nu le ştiu, şi in afară de ele, restul puţin mĕ interesează. Dar de o potrivă nu ştiu nici un invăţământ despre Shakespeare, şi cu toate astea Romeo şi Julieta mĕ farmecă». Cu alte cuvinte, o statuă de aur şi fildeş sau de marmoră, porfir şi lazulită, cum se făceau in *Magna Grecia*, are să fie curioasă, dar n'are să producă admiraţiune, numai fiindcă sculptorul a

isbutit să impărecheze niște elemente așa de scumpe. O asemenea operă de artă poate să producă judecăți estetice, prin studiarea unor părți frumoase, dar nu se impune in intregime pe cale sensuală. Ea poate să fie productul judecății și chiar a gustului, ca in lucrările lui Lessing, dar nu a fantasiei creatoare, a *imaginațiunii complecte*, cum o numește Taine, ca in Shakespeare, singura producĕtoare de capo-d'opera.

Prin urmare, *realități armonice*, cu alte vorbe, lucruri pe cari natura le-a alcătuit astfel incăt a pus concordanță in deosebitele părți ce le compun. Și cu căt părțile vor fi mai concordante, cu atăt lucrurile vor fi mai frumoase. Va să zică vom merge alegĕnd, eliminănd, pănă vom găsì pe cele mai desăvirșite, cari vor forma *perfecțiunea* speciei, aceea care se va apropia mai mult de idealul din noi, și, prin substituțiune, ii va și lua locul.

Deci, punĕnd lucrurile la locul lor, noi socotim că elementele frumosului artistic, ale Esteticei, sunt :

a) *natura și imitațiunea ei in tot ce are armonic;*

b) *personalitatea artistului, caracterul lui moral și intelectual*, ca o soluțiune a causelor lui embrionare și atavice, ca o urmare a desvoltării lui organice, care, in timp de nouĕ luni, se face afară din societate. *Absolut nu* ne ocupăm de lumea și de timpul in care trăește artistul, fiindcă insușirile «timpului și ale societății», sunt tocmai de a ineca o personalitate in caracteristicele comune unei epoce, pe cătă vreme, insușirile unei puternice personalități sunt, din contra, de a caracteriza epoca prin sine.

e) *Ridicarea fantasiei la potența idealurilor.* Acest element al frumosului ar părea că e coprins in cel de-al doilea. Din nefericire insă, nu e. Mai cu seamă in artele plastice, mulți adevĕrați *artiști* nu au această facultate; mai mult chiar: școli și epoce intregi nu o au. Și cu toate astea e absolut trebuitoare, fiindcă *numai prin infățișarea lucrurilor in perfecțiunea lor cea mai inaltă, și prin depărtarea a tot ce deroagă de la această perfecțiune, se poate atinge clasicitatea, punĕndu-se astfel opera de artă la adăpost de mode, de inriuriri ale timpului, de uitare.*

VII. — Estetica romanelor lui Tolstoï.

Dacă lăsăm la o parte *Puterea Intunericului* şi poate chiar *Kreuzersonate*, lucrări tărzielnice ale autorului, — tot restul operei sale este de o *armonie perfectă*. De socotim numěrul fiinţelor insufleţite de fantasia lui Tolstoï şi ne găndim că nici una nu e trivială, suntem siliţi să recunoaştem că geniul lui se incălzea in cele mai inalte sfere ale idealităţii şi numai acolo crea. De la Anna Karenine la Nataşa Rostow, de la Dolly la Sonia, de la Nicolae Ofticosul la Ivan Ilütch. de la Levine la Petre Besonkow, de la Wronsky la Anatole Kouraguine, de la Kitty la princesa Maria, — sunt oameni, toţi, de cea mai desăvirşită realitate şi cu cele mai deosebite caractere, dar nici unul nu-i trivial.

Anna Karenine (o cunoaştem), este o fiinţă care poate părea imorală acelui soiu de femei pe care francezii le numesc *des prudes*, dar in realitate e o minunată natură, sinceră, cu sufletul arzětor, care işi lasă bărbatul cel ridicul ca să meargă după un amant. Negreşit că, a-ţi lăsa bărbatul ca să te duci după un amant, nu e potrivit cu legile ipocrite ale societăţii. Autorul nu numai că simte aceasta, dar simte ceva şi mai mult, anume că, dacă e un rěu a fi silit să trăeşti cu un bărbat egoist, rece, bětrăn, nesuferit, e şi mai rěu a-l lăsa, ca să te duci după un altul teněr şi iubit. O infamie a firii omeneşti. Anna Karenine, urmănd pe amantul ei in lume, se supune unei puternice porniri a naturei sale individuale, şi critica nu o poate atinge, fiindcă aşa sunt efectele: oarbe, personale, absolute. Dar Anna Karenine sufere că e silită să joace rolul de *metresă*, şi intru aceasta se supune earăş naturei sale, dar de astă dată naturei sale sociale, sau, şi mai bine, sociabile. Prin urmare teza şi antiteza. Sfirşitul romanului pare chiar a căuta să mulţumească numai morala şi a da prevalenţă antitezei, fiindcă, după cum ştim, Anna se omoară singură.

Tot cam aşa e Nataşa Rostow. Cătă fineţă, căt farmec in caracterul acelei copile, care iubeşte pe Andrei Bolkowsky printr'o ideală aplecare a firii sale femeeşti către bărbat, ca

specie, si apoi iubeşte pe Kouraguine, ca individ, cu toată puterea tinereţei pasionate, spre a se intoarce apoi earăş spre Andrei Bolkowski murind. O nestatornicie care ar fi respin gĕtoare dacă n'ar fi pusă intr'o fire de o sinceritate incăntătoare, care sinceritate armonizează şi esplică esteticeşte ceea ce cu stricta morală in mănă e monstruos.

Dante, in *Divina Commedia*, are douĕ femei vinovate: pe *Francesca d'Arimino* (Căntul V din Infern) şi pe *Pia di Siena* (Căntul V din Purgatoriu). Cea dintăi şi-a inşălat bărtul cu cumnată-seu, prin umare un incest, o monstruositate cu totul antiestetică, dacă n'ar fi cele 6 terţete, prin care Dante face pe Francesca să-şi istorisească amorul, şi din care cerem voe să reproducem trei:

Noi leggevamo un giorno per diletto
Di Lancillotto, come amor lo strinse:
Soli eravamo e senz' alcun sospetto.

Quando leggemo il disiato riso
Esser baciato da cotanto amante,
Questi, che mai da me non fia diviso,

La bocca mi baciò tutto tremante:
Galeotto fu 'l libro e chi lo scrisse:
Quel giorno più non vi leggemmo avante.

Erau singuri, dupĕ cum spune ea, şi nu bănuiau nimic; citeau o carte de dragoste; cănd ajunserĕ la scena sărutării. Paul nu mai ştiu ce face şi sărută şi el pe Francesca «tutto tremante»; *Tălharul fu cartea, şi cel ce o scrise* zice sufletul rătăcitor al femeii. — Cum se schimbă numai decăt scena! Cine se mai găndeşte la incest, la monstruositate? Doi tineri increzĕtori in ei, citesc impreună, şi cănd cartea vinovată le vorbeşte de amor, de propriele lor simţiri, el o sărută. E o aşa de desăvirşită armonie a celor douĕ suflete, incăt singura pĕrere de rĕu ce o ai ăncă, dacă nu ţii seamă de pre-

judecăţile timpului, e că Dante nu le-a făcut loc larg in Raiu. Şi ce freamĕt de dulci vorbe trece in aer, când Francesca zice: *La bocca mi baciò tutto tremante!* Cum te simţi numai decât ridicat intr'o atmosferă senină de impersonalitate! Ceea ce n'a putut să facă binele (fiindcă nu se poate afirma că acţiunea lor e bună) spre a produce sentimente morale, a făcut frumosul, producend sentimente estetice. Propriamente vorbind, lucruri morale sau imorale nici nu există in natură: există numai lucruri frumoase sau urite. De aceea şi trebue să ne preocupăm, in artă, de a lăsa morala imediată a lumii la o parte, şi a da numai frumosul imediat, spre a ajunge la sentimente estetice complecte, cari ne ridică in sfere ideale şi prin chiar aceasta ne duc la morala mediată.

Lăsăm pe *Pia di Siena,* a cărei analiză presupune o specială cunoştinţă de Dante. Casul e insă aproape identic cu cel de sus, şi poetul i-a dedicat numai un terţet, *), prin care o purifică in faţa posterităţii.

Ca Anna Karenine şi ca Nataşa sunt toate figurile, adevĕrate. Dolly, Soina, Maria Bolkonsky, Levine şi Petre Besonkhow sunt făpturi ideale in lume ca şi in roman. Nicolae oficiosul şi Ivan Ilütch sunt ceva mai vulgari, ba in *Moartea lui Ivan Ilütch,* autorul merge până la mărunţişuri de un naturalism supărător. Dar asemenea detaluri nu stau niciodată de sine, ci au cuventul lor de a fi,— in specie, spre a face să reeasă adânca milostenie cu care Gherassim, sluga lui Ilütch, ingrijeşte pe nenorocitul lui stĕpân. — Mai departe, Oblonsky, Wronsky, Kouraguine, sunt ştrengari pe jumĕtate miserabili, pe jumĕtate oameni de omenie, ; — un amestec de *bine* şi de *rĕu*, topit in fiinţe vii, cu o măeastră artă. — De nici unul insă nu se poate zice că nu e estetic. Toţi sunt real şi frumoşi, şi astfel toţi implinesc prima condiţiune: *natura* şi *imitaţiunea ei in tot ce are armonic.*

*) Ricorditi di me, che son la Pia;
Siena mi fe, disfecemi Maremma:
Salsi colui che innanellata pria,
Disposato m'avea con la sua gemma.

Cât despre sentimentul naturei propriu zisă, a lumii in afară de noi, Tolstoï, ca şi Gogol, ca şi Tourgheniew, il are la cel mai inalt grad. Eată o scenă din Anna Karenive.

«Fĕneaţa se intindea in poalele dealului cu brazdele de earbă deja cosite şi cu mici movile negre de imbrăcăminţi ţărăneşti. Levine, apropiindu-se, zărì pe coşari cum mergeau scară unul după altul şi cum inaintau pe pămĕntul nepotrivit al feneţei. Numĕrâ 42 de oameni şi bagă de seamă că pe unii ii cunoştea, precum pe bĕtrănul Ermilă, in cămaşă, cu spatele incovăiat, şi pa flecăul Wassia, altă dată vizitiu la el.

Tit, dascălul lui in ale cositului, un bĕtrăn mic şi uscat era şi el acolea, făcĕnd brazde largi, fără să se plece, şi mănuind coasa cn indemănare.

Levine se coborì de pe cal, şi-l legâ in marginea drumului, şi se apropie de Tit, care numai decăt se duse să scoată o coasă ce-o ascunsese sub un mărăcine, şi i-o dete.

«E gata, boerule, e cum e briciu, coseşţe singură» zise Tit, scoţĕndu-şi căciula şi zimbind.

Levine luâ coasa. Cosaşii, după ce-şi isprăviserĕ linia, se intorceau pe drum; erau plini de sudoare, dar voioşi şi cu chef, şi-şi salutau cu toţii stepănul, zimbind. Nimeni nu in drăznì să deschidă gura, pănă ce un bĕtrăn nalt şi spinatec, imbrăcat c'un cojocel, ii vorbì cel dintăi:

«Boerule, cine incepe o treabă, trebue s'o sfirşească!» zise el, ear Levine auzì printre cosaşi un ris inăbuşit.

— O să mĕ lupt să nu mĕ intreacă alţii, respunsei aşăzăndu-se după Tit.

— Gata, adăogâ bĕtrănul.

Tit ii făcu loc, şi el prinse pasul in urma lui. Earba era scurtă şi vĕnjoasă; Levine nu cosise de multă vreme, şi, neliniştit de privirile indreptate asupra-i, incepù rĕu, cu toate că de altminteri cosea bine.

Douĕ glasuri dela spate ziceau:

«A'nceput rĕŭ, ţine coasa prea de scurt, ia te uită cum se pleacă.

— Lasă-te pe călcăiu.

— Merge, merge, o să se deprindă, zise bĕtrănul; eaca,

acuma a luat-o bine; faci roate prea mari, o să te osteneşti răpede, In alte vremuri noi am fi fost bătuţi, dacă munceam astfel.»

Earba devenea mai moale, şi Levine, ascultănd observările ce i se făceau fără să rĕspundă, urma pe Tit; făcurĕ astfel vre-o sută de paşi. Ţăranul inainta fără să se oprească, dar lui Levine i se sfirşeau puterile, şi se temea că n'o s'a-jungă pănă la capĕt; era tocmai să roage pe Tit să facă un popas, cănd acesta se oprì de la sine, luâ o mănă de earbă, işi şterse coasa şi se puse s'o ascută. Levine se indreptâ de mijloc, şi-şi aruncâ ochii imprejur c'un oftat de mulţumire. Lăngă dinsul, un alt ţăran, tot aşa de ostenit, se oprì şi el.

La a doua brazdă, totul merse bine: Tit inainta cu un pas după fie-care aducătură de coasă. Levine, care venea după dinsul, nu voia să fie intrecut; dar, tocmai cănd incordarea puterilor devenea aşa de mare incăt credea că nu mai poate, Tit se oprea şi se punea să ascută.

Partea cea mai grea era sfirşită. Cănd munca reincepù, Levine n'avù altă grijă, altă dorinţă, decăt ca s'ajungă tot aşa de răpede şi tot aşa de bine ca ceilalţi. N'auzea decăt sgomotul coaselor inapoi, nu vedea decăt statura dreaptă a lui Tit mergĕnd inainte, şi semi-cercul pe care-l descria coasa pe earba ce se pleca uşor peoparte, tăind capetele mititele ale florilor. Deodată simţì un fior plăcut de răcoare pe umeri şi se uitâ la cer pe cănd Tit işi ascuţea coasa, şi vĕzù un nor negru; băgâ de seamă că ploua. Unii dintre ţărani se duseserĕ să-şi ia căte o imbrăcăminte, alţii făceau ca Levine şi se lăsau ca să-i ploaie.

Munca inainta. Levine pierduse cu desăvirşire noţiunea timpului şi a ciasului. Ocupaţia sa, in acest moment, ii părea plină de farmec; era o stare de inconscienţă, in care, liber şi nerespunzĕtor, uita cu totul ceea ce făcea, cu toate că munca lui valora căt a lui Tit.

In vremea asta, Tit se apropiase de bĕtrăn şi cercetau soarele amendoi. «De ce-or fi vorbind? pentru ce nu urmăm mai departe?» işi zise Levine, fără a se găndì că ţăranii mun-

ceau de aproape patru ore neintrernpt, şi că era vremea măncării.

«Trebue să imbucăm ceva, boerule, zise bĕtrănul.

— E aşa de tărziu? Dacă-i aşa, să măncăm.»

Levine dete coasa lui Tit, şi trecĕnd cu ţăranii peste intinsele brazde de fĕn cosit pe cari ploaia le udase uşor, se duse să-şi caute calul, pe cănd cosaşii scoteau păinea de sub sucmanele de pe earbă. Tocmai atunci băgă el de seamă că nu-şi alesese bine timpul, şi că fĕnul era să-i fie ud.

«O să se strice tot, zise el.

— Nu te teme, boerule: coseşte cu ploaie, usucă cu soare», zise bĕtrănul.

El işi incălecă calul şi se duse să-şi ia cafeaoa acasă.

La reintoarcere, cănd incepure ear munca, Levine se aşăză intre bĕtrănul cel nalt şi osos, care-l poftise să-i fie vecin, şi un ţăran tĕnĕr, insurat de cu toamnă, care cosea vara asta pentru intăiaşi dată.

Bĕtrănul inainta cu paşi mari şi regulaţi, şi cosea cu atăta indemănare că par'că şi-ar fi mişcat braţele fără nimic in mănă, umblănd; coasa lui, bine ascuţită, părea a lucra singură.

Levine se puse din nou la treabă; in urma lui venea tĕnĕrul Mihăilă, cu pĕrul inodat deasupra capului cu earbă; faţa lui tenĕră părea a munci cu restul trupului; dar dacă se uita cineva la el, numai decăt suridea, şi ar fi fost de o mie de ori mai bucuros să moară, decăt să mărturisească că găsea lucrul greu.

Munca păru lui Levine mai puţin ostenitoare in căldura zilei; sudoarea il rĕcorea, şi soarele, arzĕndu-i spatele, capul şi braţele goale pănă la coate, ii da putere şi energie. Momentele de uitare, de inconsciinţă, reveneau mai des, ear coasa lucra atunci de la sine, Cu adevĕrat, fericite momente! Cănd ajungeau la gărlă, bĕtrănul, care mergea inaintea lui Levine, işi ştergea coasa cu earbă udă, o spăla in gărlă, şi apoi ii aducea apă să bea.

«Ce zici de Kvasul meu, boerule? bun, ha?»

Şi in adevĕr, Levine socotea că n'a bĕut niciodată ceva

mai bun decăt această apă incropită, in care inotau fel de fel de erburi, cu o urmă de gust de rugină cum o lăsa blidul de fier al ţăranului. Apoi venea plimbarea domoală şi plină de mulţumire sufletească, cănd, cu coasa de-a spinare, işi putea şterge fruntea, putea respira din plin, aruncănd o privire cătră cosaşi, cătră pădure, cătră cămpuri, cu tot coprinsul lor imprejmuitor. Fericitele momente de uitare reveneau tot mai des, şi coasa părea că trage după sine un trup plin de viaţă şi că implineşte ca prin farmec, fără ajutorul găndirii, lucrarea cea mai regulată. In schimb insă, cănd trebuia să se oprească din această muncă inconscientă, spre a impră̆ştia bună oară un moşoroiu de pămĕnt, or a smulge o tufă de măcriş selbatec, intoarcerea la realitate părea penibilă. Pentru bĕtrăn era o glumă. Cănd da de un moşoroiu de pămĕnt, il străngea de-o parte cu piciorul, de cealaltă cu coasa, şi in două trei lovituri il gătea. Nimic nu scăpa nevĕzut de dinsul; aci o poamă sĕlbatecă, pe care o mănca sau o da lui Levine; aci un cuib de prepeliţe din care bărbatul sbura speriat; aci o şopirlă pe care o ridica pe virful coasei ca pe o furculiţă, după ce o arăta tovarăşilor sĕi. Dar pentru Levine şi pentru ţăranul cel tĕnĕr, odată apr nşi la lucru, le venea cu greu să schimbe mişcarea şi să cerceteze pămĕntul.

Timpul trecea astfel fără să bage de seamă, şi deja vremea măncării se apropia. Bĕtrănul arătă lui stăpănu-sĕu copii, cari pe jumĕtate ascunşi de erburi, soseau din toate părţile, aducĕnd cosaşilor păine şi ulcioare cu Kvas, ce păreau prea grele pentru micele lor braţe.

«Uite sosesc băndarii» zise el, arătănd spre copii; şi, ridicănd măna in dreptul ochilor, se uită la soare.

Mai munciră ce mai munciră, pănă ce bĕtrănul se opri şi zise cu hotărire:

«Acu să măncăm, boerule.»

(Va urma). *DUIULIU ZAMFIRESCU.*

HÂRTII VECHI

TREIZECI DE ANI DE ISPRĂVNICAT

(1786—1816)

Este intr'adevĕr vrednic de mirare a găsì o asemenea stabilitate intr'o vreme aşa de agitată cum a fost la noi sfirşitul veacului trecut şi inceputul veacului al 19-lea. Bunul meu, Clucerul Constantin saŭ Dincă Socoteanu a fost neintrerupt *ispravnic* de la anul 1786 până in anul 1816, când a rĕposat şi adică 22 de ani la judeţul Vâlcea; 7 ani la Gorj şi un an la Romanaţi. In acest lung interval de 30 de ani nu s'a schimbat mai puţin de 15 domnii şi caimăcămii in capuì ţării, astfel găsim 6 domni fanarioţi, pe Nicolae P. Mavrogheni, Alexandru C. Moruzzi, (de douĕ ori) pe Alexandru I. Ipsilante, Mihail C. Şuţu, Constantin A. Ipsilante şi Ion George Caragea; un guvernator austriac Fürst zu Hohenlohe, Feldzeugmeister; doui comandiri Ruseşti: comandir general Feldzeugmeister Graf von Mitrowsky şi Marele comandir al armiei, un oarecare Laciebicoff, douĕ căimăcămii (in anii 1793 şi 1799); un Divan al Principatului Ţării Românești; Intâiul Divan şi Comitet al principatului Valachii, etc.

Se ştie că in acele vremuri şi până la Regulamentul Organic, se numeau câte doi ispravnici de fiecare judeţ, din care unul se indeletnicea cu administraţia şi cu perceperea dărilor şi celalt cu partea judecătorească; aceasta cel puţin era pretextul, dar adevĕratul motiv al acestor duble numiri, era ca, de ordinar, cel d'aldoilea ispravnic era *grec*, care nu

cunoştea limba ţării şi era numit pe lăngă un pămĕntean, ca să inveţe romăneşte căt şi să se iniţieze in ale administraţiei, dar adeseaori, ambii ispravnici erau Români; astfel găsim in diferitele numiri ale Clucerului Socoteanu că a avut de tovarăşi, cu care trebuea să lucreze *davalma*, greci ca medelnicerul Ianake, paharnicul Iordake Constantinidis, cămĕnarul Petraki Luki, paharnicul Parlapanis, pah. Iordake Mavrodoglu, Dumitrake Chrisoscoleos, cluceru Stefu, precum şi Români ca Bengeşti, Viişoreni, Oteteleşeni, Vlădoieni, Băbeni, Brăiloi, Găneşti, Jieni, Stefăneşti, etc.

Numirile se făceau de Domni sau Caimacami şi cartea de numire era mai intotdeauna precedată de o scrisoare *oficioasă* adresată direct titularului ispravnic. Textul este aproape identic la toate, «după tipic» şi in toate se recomandă cu multă stăruinţă ispravnicilor *să nu lase pe zapcii să facă jafuri şi măncătorii cu căt de puţin, nici hatir, voe veghiată sau interes.* Această recomandaţie s'ar putea face şi astăzi deşi ar avea acelaş efect ca şi acum o sută de ani. Spre a stirpì abusurile administrative nu este deajuns ameninţările platonice, trebuesc legi severe şi mai ales tribunale nu prea indulgente.

După treizeci de ani de slujbă continuă incetănd din viaţă boerul Socoteanu, Vodă Caragea, recunoscĕnd că «intre «cei cu osirdnică credinţă fiind fost şi reposatul Clucer Con«stantin Socoteanu, carele a slujit in toată viaţa sa până ce «a murit in slujba Domniei şi Ţării cu călduroasă supunere «şi destoinică credinţă....» hărăzeşte casei rĕposatului *lude zece scutiţi ...*

Din actele ce publicăm mai la vale, se vede asemenea cum naţiunea era impărţită pe atunci in diferite caste sau clase; astfel găsim : Boeri, Boernaşi, Mazili, Breslaşi, Căpitani, Cumpanişti, Polcovnici, Vătaşi de plaiu, Părcălabi, Slujitori şi Locuitorii ţărani.

Bucureşti, 26 Septemvrie 1892.

GEORGE IOAN LAHOVARI

No. 1. — Nicolae Petre Mavrogheni, Voevod, numeşte pe biv vel Vistier Constantin Socoteanu, ispravnic la Sud Vălcea, anul 1786.

Milosteiu Bajieiŭ Iω̃ Nicolae Petru Mavrogheni Voevod i Prodo zemlia Vlahscoe, Dat-am cartea Domniei mele credinciosului Boieru Domniei mele Constantin Socoteanu, biv vel vistier, pre carele l'am orănduit a fi ispravnic la sud Vălcea impreună cu serdarul Anton Bengescu; deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşu sĕu şi să apuce amĕndoi treaba judeţului, ca să caute impreună cu silinţă poruncile ce se trimit de la domnia mea cu bună orănduială şi să se silească pentru intregimea judeţului a chivernisì pe locuitori intru toate după poruncile ce se vor da de cătră Domnia mea, spre a fi cu toţi mulţumiţi de dreptate şi atăt D-lor să se ferească căt şi oamenii şi zapcii D-lor să nu-i ingăduiască a face jafuri cu căt de puţin, că şi pentru aceia vor avea insăşi a da seama; şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă de la Domnia mea. Poruncim Domnia mea şi voĕ tutulor locuitorilor acestui judeţ şi mazili şi breslaşi şi căpitani şi slujitori şi locuitorii ţării să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri orănduiţi de domnia mea ca să poată săvirşì poruncile Domniei mele....

(Iscălit) *Iω̃ Nicolae Petre Mavrogheni* 1786, Maiu 28.

(L. P.) (indecefrabil)

După condică Procitoh

George logofet. *Vel logofet*

No. 2. — Prinţul de Hohenlohe, numeşte pe Constantin Viişoreanu şi pe Constantin Socoteanu, ispravnici la judeţul sud Vălcea, anul 1789.

Hohenlohe Prinţipŭ,

D-voastră Boerilor, i Boernaşilor mazili, i Căpitanilor, slujbaşilor şi tuturor lăcuitorilor duprin satele ot sud Vălcea, vĕ facem inştiinţare că cu isprăvnicia acestui judeţ, am orăn-

duit pe Dumnealui aga Constantin Viişoreanu şi pe Dumnealui Constantin Socoteanu pitar, cărora aveţi a vĕ arăta cu supunere după căzuta datorie ca la nişte ispravnici, dându-le ascultare la toate poruncile ce vi se vor da de noi prin Dumnealor, ca şi Dumnealor să le poată săvirşì in vreme şi la sorocul ce li se vor cere, că ori carele nu se vor arăta cu supunere şi nu va da ascultare poruncilor, arătându ni-le pe unul ca acela se va pedepsì foarte straşnic, pentru că pe Dumnealor i-am ales şi le-am incredinţat toate trebile judeţului acestuia ca să poarte grija atăt la implinirea orănduelilor zaharelei din judeţ, căt şi pentru altele măcar ce se vor mişca, slujind cu dreptate şi ferind pe locuitori de a nu li se face cel mai puţin jaf şi măncătorii de către nimeni.— aceasta.

1789, Noemvrie 2.

(S. P.) *Fürst zu Hohenlohe*, Feldzeugmeister.

No. 3. — Excelenţia Sa Comandirul general Feldzeugmeister graf von Mitrowski, orănduește pe biv vel pitarul Constantin Socoteanu, ispravnic la sud Vălcea, 1791.

De la Divanul Banatului Craiovei,

Fiindcă din porunca Excelenţii Sale Domnului Comandir General Feldzeugmeister graf von Mitrowski, s'au orănduit ispravnic la Sud Vălcea, Dumnealui biv vel pitar Constantin Socoteanu, şi să aibă a căuta toate trebile şi poruncile ce vor fi date pentru trebuinţele şi cererile oştirilor impĕrăteşti a le săvirşì la vreme şi fără cusur, pentru care scriem şi Dumitale pitare Socotene să te uneşti la toate cu Dumnealui medelnicerul Ianake, tovarăşul D-tale şi amĕndoi să imbrăţişaţi treaba cum se cade şi să vĕ nevoiţi a pune silinţă la toate trebile a le implinì, căt şi cererile oştirilor, la vreme şi fără sminteală, păzind şi dreptăţile săracilor locuitori, ca să nu li se facă nepăstuiri de către nimeni şi să-i feriţi de jafuri şi măncătorii atăt de zapcii Dumneavoastră căt şi de alţii că toate ori la ce se va urma dinpotrivă insuşi DV. veţi fi rĕspunzĕtori. Deosebit nici D-ta să nu cauţi hatir, voe veghiată,

interes sau măcar cel puţin la ori ce ar fi, ci slujba imperătească să o săvirşeşti la vreme şi după cerere şi să te arăţi cu toată protimia şi dreptatea asupra săvirşirii slujbei ca să-ţi fie slujba vezută şi cunoscută in faptă, să dobăndeşti şi altă cinste şi milă a Excelenţii Sale Domnului Comandir general; ear urmănd impotrivă şi neimplinind poruncile la vreme, după cererea trebuinţelor şi arătăndu-te cu imilie (?) şi nepurtare de grijă, să ştii cu hotărire că nu numai vei fi numai decăt lipsit din slujba isprăvnicatului acelui judeţ ci ăncă vei fi respunzětor.

De care scriem şi Dv. Boerilor, i Boernaşilor, Mazililor, Breslaşilor i tutulor locuitorilor de obşte ce vě aflaţi in acel judeţ să-l ştiţi şi să-l cunoaşteţi pe mai sus numitul Boer de ispravnic şi toată supunerea şi ascultarea să-i daţi ca să poată implinì toate cererile şi trebuinţele ostăşeşti la vreme şi la soroacele ce i se cer, că ori carele nu va da ascultare să ştie că inştiinţăndu-se Divanul, pe unul ca acela ce va fi pricinuitore după dreptatea sa işi va lua căzuta resplătire. (Urmează iscăliturele).

1791, Iulie 2.

Mortag — . . . . . [1]) paharnic — George. — . . . . . [1])
Stolnic — . . . . [1]) Clucer . . . . . . [2])

Prociloh, *Logofet.*

No. 4. Caimacamia Ţării Romăneşti, numeşte pe biv vel vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic la sud. Vělcea in locul reposatului Dincă Bengescu. — Anul 1793.

Noi caimacamii Ţărei Romăneşti,

Dat-am această carte a noastră d-lui Constandin Socoteanu biv vel vistier şi cu socoteală de obşte s'au găsit cu cale a fi ispravnic la Sud. Vělcea in locul reposatului Dincă Bengescu, impreună cu d-l Manolache Cuparul, deci priimind cartea aceasta d-lui mai sus numitul boer să aibă a merge

---

[1]) Indescifrabil.
[2]) Indescifrabil, scris cu litere latine.

la numitul judeţ şi unindu-te cu tovarăşul d-tale să apucaţi trebile judeţului cu silinţă a sĕvirşi fără de cusur toate poruncile ce vi se vor trimite şi păzĕnd dreptatea lăcuitorilor intru toate să vĕ feriţi atăt d-v. căt şi pe oamenii d-v. să nu-i ingăduiţi a face jafuri şi măncătorii cu căt de puţin, că şi pentru aceasta veţi avea inşivĕ a da seama, ci să vĕ siliţi a chivernisì pe locuitori intru toate cu dreptate ca să vĕ fie slujba cunoscută şi ca să puteţi căştiga mila Măriei Sale prea inălţatului nostru domn şi stĕpăn Alexandru Muruzi Voevod, pentru care poruncim şi voĕ tuturor lăcuitorilor ţărani, mazili, breslaşi, căpitani şi slujitori, să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri ispravnici. Aceasta.

1793. Ghenarie 16

(Urmează iscăliturile) † *Filaret (?)*—(indescifrabil) *Ban—Ghica Ban*—(indescifrabil) *Constandin Caragea, hatman* — (indescifrabil) — (indescifrabil).

Vel logofĕt (indescifrabil)

Bil vel stolnic.

După condică.

No. 5.—Alexandru Constantin Muruzi Voevod, orănduește ispravnic la Sud Vĕlcea, pe biv vel vistier Constandin Socoteanu, în locul medelnicerului Oteteleșanu, anul 1796.

Milosteiu bajicio. Iω Alexandru Constandin Muruzi Voevod, i gospod semblia Vlahscoie, dat-am cartea Domniei mele credinciosului boerului Domniei mele Constandin Socoteanu, biv vel vistier, pre carele l'am orănduit Domnia mea ispravnic la Sud. Vĕlcea in locul medelnicerului Oteteleşanu; deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşul sĕŭ şi să apuce amĕndoi trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună cu silinţă poruncile ce se trimit de Domnia mea, să se silească cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului, pentru adunarea şi străngerea locuitorilor celor risipiţi la lăcaşurile şi la odihna lor; să păzească dreptatea săracilor lăcuitori intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi feriţi de ori-ce nedreptăţi şi jafuri urmănd

poruncilor şi poveţuirilor ce i s'au dat de către Domnia mea şi nu numai d-lor să se ferească de ori-ce urmare impotriva poruncilor Domniei mele, ci şi pe zapcii d-lor să nu-i ingăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf căt de puţin locuitorilor peste poruncile Domniei mele, căci pentru aceea vor avea insuşi a da seamă, şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă şi cinste de la Domnia mea, cum şi impotrivă cănd va face vre-un cusur va cădea in urgia şi pedeapsa Domniei mele. Poruncim Domnia mea şi voe tuturor lăcuitorilor acestui judeţ, mazili, breslaşi, căpitani şi slujitori să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri orănduiţi de Domnia mea ca să poată sevirşi poruncile Domniei mele i . . . . (1)

1796. Aprilie 26.

(iscălit) *Iω Alexandru Constandin Muruzi Voevod.*

(indescifrabil)

(L. P.)

După condică.

Biv vel logofĕt.

Răducanu biv. g. logofĕt.
Condicar

No. 6. Cartea lui Alexandru Ioan Ipsilant, vodă, prin care orănduește pe biv vel vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic ot Vĕlcea, impreună cu serdarul Vlădoianu şi dă instrucţii cum să administreze judeţul. — Anul 1796.

Milosteiu Bajiciu Iω Alexandru Ioan Ipsilanti, Voevod, i Gospod zemlia Vlahscoie, Dat-am cartea Domniei mele credinciosului boerului Domniei mele Constandin Socoteanu, biv vel vistier, pre carele l'am orănduit Domnia mea ispravnic la Sud. Velcea impreună cu serdarul Vladoianu, deci mergend la numitul judeţ să aibă a se uni cu tovarăşul seu şi să apuce amĕndoi trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună poruncile ce se trimit la Domnia mea, să se silească cu toată

---

(1) Urmează formula slavonească.

sărguinţa pentru intregimea judeţului, pentru adunarea şi strângerea lăcuitorilor celor risipiţi la lăcaşurile şi la odihna lor, să păzească dreptatea seracilor lăcuitori intru toate spre a petrece cu toate bine chivernisiţi, mulţumiţi şi fericiţi de ori-ce nedreptăţi şi jafuri, urmând poruncilor şi povăţuirilor ce i s'au dat de către Domnia mea; şi nu numai dumnealor să se ferească de ori-ce urmare impotriva poruncilor Domniei mele, ci şi pe zapcii d-lor să nu ingăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf cât de puţin locuitorilor peste poruncile Domniei mele, că şi pentru aceea vor avea insăşi a da seamă şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă, va avea milă şi cinste de la Domnia mea, cum şi impotrivă când vor face vre-un cusur va cădea in urgia şi pedeapsa Domniei mele. Poruncim Domnia mea şi voĕ tutulor locuitorilor acestui judeţ, mazili, breslaşi, căpitani şi slujitori să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri orânduiţi de Domnia mea ca să poată săvirşi poruncile Domniei mele. (Urmeaza formula finală in slavoneşte).

1796. Noemvrie 27.

(iscălit) *Alexandru Ioan Ipsilant, Voevod.*

altă iscălitură indiscifrabilă.

(Pecetea gospod.)

După condică

Raducanu biv. g. logofeţ.

condicar

No. 7. — Scrisoarea lui Alexandru Ioan Ipsilante prin care confirmă pe visterul Constantin Socoteanu, ispravnic ot Vâlcea, impreună cu serdarul Ioniţă Vladoianul, anul 1796.

Iω *Alexandru Ioan Ipsilant Voevod boj milosteiŭ i gospod semlia Vlahscoie.*

Adresa: *Credinciosului boerului DomniiMele Constantin Socoteanu, bil vel Vistier, ispravnic ot sud Vâlcea cu sănătate să se dea.*

Credinciosul boerul Domniei Mele Constantin Socoteanu, bil vel vistier, ispravnic ot Sud Vălcea sănàtate!

Avĕnd Domniamea inştiinţare de Domniata, cum că eşti destoinic a ne sluji cu silinţa, vrednicia şi credinţa cea

cuviincioasă in dregătoria isprăvnicii şi incredinţăndune că de cănd te-ai orănduit ispravnic la acel judeţ te-ai purtat cu silinţa cea cuviincioasă, eată dar şi Domnia mea te miluim cu isprăvnicia acestui judeţ dimpreună cu credinciosul boerul Domniei Mele Ioniţă Vladoianu, bil vel sărdar; deci priimind porunca aceasta să vă uniţi amĕndoi şi căutănd trebile davalma să fi următor intocmai poruncilor ce-ţi se trămiserĕ acum, şi arătăndu-te cu slujbă plăcută vei fi deapururea impărtăşit de milele Domniei Mele şi fii sănătos.

1796, Noembrie 27.

No. 8. — Cartea lui Alexandru Ioan Ipsilant, Vodă, prin care orăndueşte pe biv vel vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic la sud Gorj. Anul 1799.

Milosteiŭ Bojieiu Iω Alecsandru Ioan Ypsilant, voevod, i gospod zemblia Vlahscoie, dat-am cartea Domniei Mele credinciosului boerului Domniei Mele biv vel vistier Constantin Socoteanu, pe care l'am orănduit Domnia mea ispravnic la sud Gorj in locul stolnicului Dumitrache Băbeanu. Deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşu-seu şi să apuce amĕndoi trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună poruncile ce se trămit de la Domnia Mea; să se sileascā cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului; pentru adunarea şi stringerea lăcuitorilor celor risipiţi la lăcaşurile şi la odihna lor; să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi fericiţi de orice nedreptăţi şi jafuri, urmănd poruncilor şi povăţuirilor ce i s'au dat de către Domnia Mea; şi nu numai d-lor să se ferească de orice urmăriri impotriva poruncilor Domniei Mele, ci şi pe zapcii d-lor să nu-i ingăduiască a face vreo supărare sau vre un jaf căt de puţin locuitorilor peste poruncile Domniei Mele; că şi pentru aceia vor avea insuşi a da seamă; şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiind slujba cunoscută in faptă, va avea milă şi cinste de la DomniaMea, cum şi impotrivă, cănd va face vre-un cusur va cădea in urgia şi pedeapsa Domniei Mele.

Poruncim DomniaMea şi vouĕ tuturor lăcuitorilor acestui judeţ, mazili, breslaşi, căpitani şi slujitori să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri orănduiţi de Domnia Mea, ca să poată săvirşi poruncile Domniei Mele. (Urmează formula finală in slavoneşte).

1797. Octomvrie 10.

(iscălit) *Iŏ Alexandru Ioan Ipsilant, Voevod.*

altă iscălitură indescifrabilă

(Pecetea gospod.)

După condică.

Răducanu biv g. logofet.
condicar

No. 9. — Caimacamatul Ţării Romăneşti orăndueşte pe biv vel pitarul Dincă Socoteanu, ispravnic la Sud. Vĕlcea, in locul paharnicului Iordache Constandinidis, anul 1799.

Noi Caimacamii Ţării Romăneşti,

Prin această carte a divanului eată sĕ orăndueşte ispravnic la sud Vălcea dumnealui biv vel pitar Dincă Socoteanu in locul paharnicului Iordache Constandinidis; deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a căuta toate trebile judeţului impreună cu tovarăşul seu silindu-se la sevirşirea poruncilor şi păzind dreptatea şi cumpănirea lăcuitorilor cu toată scumpătatea, pentru care se porunceşte şi vouĕ polcovnicilor de judeţ, căpitanilor, slujitorilor, părcălabilor şi tuturor lăcuitorilor ai judeţului, pe mai sus numitul boer să-l cunoaşteţi de ispravnic şi să-i daţi tot felul de ascultare şi supunere ca să poată sevirşi poruncile ce i se vor trămite la vremea cea cuviincioasă.

1799. Februarie 9.

(iscălit) (Indescifrabil) *Ban.*

Vel logofet.

No. 10. — Carte Domnească a lui Alexandru Constantin Muruzi, Vodă, prin care orănduește ispravnic la Sud. Vălcea pe biv vel vistierul Const. Socoteanu, impreună cu căminarul Luchi. Anul 1799.

Milostiŭ bojieiŭ Iω Alexandru Constantin Muruzi, Voevod, i gospod semlia Vlahscoie, dat-am cartea Domniei Mele, credinciosului boerului Domniei Mele biv vel vistier Constandin Socoteanu, pe care l'am orăndit Domnia Mea ispravnic la sud Vălcea impreună cu căminarul Luchi; deci mergend la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşul seu şi să apuce amendoi trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună poruncile ce se trămit de la Domnia Mea, să se silească cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului, pentru adunarea şi stringerea locuitorilor celor risipiţi la lăcaşurile şi la odihna lor şi să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi feriсiţi de orice nedreptăţi şi jafuri urmănd poruncilor şi povăţuirilor ce s'au dat de către Domnia Mea, şi nu numai dumnealor să se ferească de orice urmări impotriva poruncilor Domniei Mele, ci şi pe zapcii dumnealor să nu-i ingăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf, căt de puţin locuitorilor peste poruncile Domniei Mele ca şi pentru aceia vor avea insuşi a da seamă şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă, va avea milă şi cinste de la DomniaMea, cum şi impotrivă cănd va face vre-un cusur, va cădea in urgia şi pedeapsa Domniei Mele.

Poruncim DomniaMea şi voe tuturor lăcuitorilor acestui judeţ, mazili, căpitani şi slujitori să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri, orănduiţi de DomniaMea ca să poată săvirşì poruncile Domniei Mele. (Urmează formula finală in slavoneşte).

1799. Martie 19.

(iscălit) *Alexandru Constantin Muruzi, Voevod.*

altă iscălitură indescifrabilă

(Pecetia gospod.)

No. 11.—Scrisoarea lui Alexandru Costandin Muruzi, Voevod către vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic ot Vâlcea, prin care-l incunoştiinţează că in locul Paharnicului Dumitru Brăiloiu, a numit ca ispravnic la acel judeţ pe căminarul Petrache Luchi.

Iω Alexandru Const. Muruzu, Voevod, boj. milit. i Gospod zamlia Vlahscoie.

Credinciosule boerul Domniei mele Constantin Socotene biv vel vistier, ispravnic ot Vălcea, sănătate. Fiindcă la acel judeţ in locul paharnicului Dumitru Brăiloiu, am miluit cu isprăvnicia pe cinstitul şi credinciosul boerul Domniei mele Petrache Luchi, bil vel căminar, carele viind aci să petreceţi intru unire amendoui, căutănd deavalma trebile judeţului şi silindu-vĕ spre săvirşirea poruncilor Domniei mele intru a nu se face vre un cusur, pentru ca să fie slujba plăcută Domniei mele şi fii sănĕtos.

1799, Martie 19.

(Adresă). *Credinciosului boerului Domniei mele Constantin Soco'eanu biv vel vistier, ispravnic ot sud Vălcea cu sănătate să se dea.*

No. 12. — Mihai Constantin Suţu, Vodă, orănduește pe biv vel Stolnicu Constandin Socoteanu, ispravnic la sud Vălcea. Anul 1801.

Milostiiu băjiceiu, Iω Mihail Costandin Suţul, Voevod, i gospod zemblia Vlahscoie. Dat-am domneasca Noastră Carte, cinstitului şi credinciosului boerului Domn'i mele, biv vel Stolnicul Costandin, pe care l'am orănduit Domnia mea ispravnic la sud Vălcea [1]).

Deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşul sĕŭ şi să apuce amĕndoi trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună poruncile ce se trimit dela Domnia mea. Să se silească cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului, pentru adunarea şi stringerea locuitorilor celor risipiţi la loca-

---

[1]) Nu se arată impreună cu cine şi este lăsat loc alb in original.

şurile şi odihna lor. Să păzească dreptatea săracilor locuitori intre toate, spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi fericiţi de orice nedreptăţi şi jafuri, urmănd poruncilor şi povăţuirilor ce i s'au dat de cătră Domnia mea. Şi nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmare impotriva poruncilor Domnii mele, ci şi pe zapcii Dumnealor să nu-i ingăduiască a face vre-o superare sau vre-un jaf căt de puţin locuitorilor peste poruncile Domnii mele, că şi pentru aceia vor avea insuşi a da seamă. Şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă şi cinste dela Domnia mea ; cum impotrivă cănd va face vre-un cusur va cădea in urgia şi pedeapsa Domnii mele. Poruncim Domnia mea şi vouĕ tuturor locuitorilor acestui judeţ, Mazili, Breslaşi, Căpitani şi Slujitori şi să fiţi cu căzută supunere la numiţii Boieri orănduiţi de Domnia mea ca să poată săvirşi poruncile Domniei mele. (Urmează formula finală in slavoneşte.

Leat 1801, Noemvrie 29.

(iscălit) *Iω Mihail Costandin Suţul. Voevod.*

Altă iscălitură ilisibilă.

(Pecetea Domnească).

După condică .... Vel logofet.

Răducanu biv g. logofĕt.
Condicar,

No. 13. — Cartea Domnească a lui Costandin Alexandru Ypsilant, Vodă, prin care orănduește pe biv vel Stolnicu Constantin Socolescu, ispravnic la Sud Vălcea. Anul 1806.

Milostiiu biojiciu. Iω Constantin Alexandru Ipsilant, Voevod, i gospod semblia Vlahscoie. Dat-am Domnia noastră carte celui de credinţă Boerului Domniei mele biv vel Stolnicu Constandin Socoteanu, pe care l'am orănduit Domnia mea ispravnic la Sud Vălcea, impreună cu paharnicul Parlapanis. Deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşul sĕu ca să caute amĕndoi trebile judeţului cu silinţă pentru

intregimea judeţului pentru adunarea şi stringerea locuitorilor celor risipiţi la locaşurile şi odihna lor, să păzească dreptatea sĕracilor locuitorilor intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi fericiţi de orice nedreptate şi jafuri, urmĕnd poruncilor şi povăţuirilor ce i s'au dat de către Domnia mea, şi nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmări impotriva poruncilor Domniei Mele, ci şi pe Zapcii Dumnealor să nu-i ingăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf căt de puţin locuitorilor peste poruncile Domniei mele ci şi pentru aceia insuşi vor avea a da seamă; şi aşa slujind cu dreptate şi credinţă intru toate şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă şi cinste dela Domnia mea; cum şi impotrivă, cănd va face vre-un cusur va cădea in urgia şi pedeapsa Domniei mele. Poruncim Domnia mea şi voue tuturor locuitorilor acestui judeţ, Mazili, Breslaşi, Căpitani şi slujitori să fiţi cu căzută supunere la orănduiţii Boeri de Domnia mea, ca să poată săvirşì poruncile Domniei mele (Urmează formula finală in slavoneşte).

1806, Fevruarie 1.

(iscălit) *Iω Costandin Alexandru Ypsilant, Voevod.*

Altă iscălitură indescifrabilă.

(Pecetia Domnească).

No. 14. — Const. I. Ipsilante orănduește pe biv vel caminar Const. Socoteanu ispravnic la sud Gorjiu.

(Adresă). *Cinstitului şi credinciosului Boerul Domniei mele, biv vel caminar Constandin Socoteanu, ispravnic ot sud Gorjiu, cu sănătate să se dea.*

Iω Constandin Alexandru Ypsilanti, Voevod, Domnul Moldovii şi a Valachiei,

Cinstitul şi credinciosul boerul Domniei mele, biv vel stolnic Costandin Socoteanu, sănătate, fiindcă te-am mutat cu isprăvnicia la sud Gorjiu in locul paharnicului Iordache Mavrodoglu, tovarăş cu clucerul Constandin Brăiloi, ear la

Vălcea in locul Dumitale am orănduit pe căminarul Iancu Teohare; deci primind această poruncă a Domniei mele şi osebită carte către clucerul Brăiloiu, să te scoli să mergi la judeţul Gorjiu, unde te-ai orănduit ispravnic şi intilnindu-te cu tovarăşu să petreceţi intr'o unire amĕndoi şi d'avalma căutănd trebile judeţului, să vĕ siliţi spre săvirşirea tuturor poruncilor Domniei mele ce se va da, a nu se intimpla cel mai puţin cusur, ca să vĕ fie slujba plăcută Domniei mele, şi să fii sănătos.

1817, Mai 12.

No. 15. — Dela Divanul Prinţipatului Ţării Romănesci, către Dumnealui Stolnicu Constandin Socoteanu.

Fiindcă Dumneata te-a orănduit cu isprăvnicia la Sud Romanaţi in locul Dumnealui paharnicul Ioan Gănescu, priimind această carte a Divanului vei merge acolo la judeţ şi impreunăndu-te cu tovarăşul Dumnitale, slugerul Grigorie Brăiloiu, să petreceţi intr'o unire amendoi şi d'avalma, căutănd trebile judeţului să vĕ siliţi spre sevărşirea tuturor poruncilor, să nu se intimple cel mai puţin cusur ca să vĕ fie slujba plăcută Divanului. Aceasta.

1808, August 29 zile.

(Urmează iscăliturile indescifrabile a 7 boeri Divanesci).

Dositeiu, Ungrovlachias.
Isac Rallet.
Barbu Văcărescu.

(Urmează încă 4 iscălituri indescifrabile).

No. 16. — Dela Divanul Prinţipatului Ţării Romăneşti.

S'au dat această carte a Divanului Dumnealui Stolnicului Costandin Socoteanu, ce s'a orénduit ispravnic la Sud Romanaţi in locul paharnicului Gănescu; deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşul sĕu, să apuce

amĕndoi trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună poruncile ce se trimit de la Divan şi să silească cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului pentru adunarea şi stringerea locuitorilor celor risipiţi la locaşurile şi odihna lor, să păzească dreptatea sĕracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi feriţi de ori-ce nedreptate şi jafuri urmănd poruncilor şi povăţuirilor ce i s'au dat dela Divan şi nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmare impotrivă, ci şi pe zapcii Dumnealor să nu-i ingăduiască a face căt de puţin jafuri şi măncătorii, că şi pentru aceia vor avea a da insuşi seamă; şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă, ii va fi slujba cunoscută in faptă... Se porunceşte şi voue tuturor locuitorilor acestui judeţ, mazili, breslaşi, slujitori şi căpitani, să daţi supunere şi ascultare la numiţii boeri, să poată săvirşi poruncile Divanului.

1808, August 29.

(Aceleaşi semnături ca la No. 16).

Vel logofĕt.

După condică.

No. 17. — De la intăiul Divan al Principatului Valachiei.

S'a dat cartea Divanului Dumnealui Caminarului Costandin Socoteanu, pe carele s'au orănduit la Sud Gorjiu in locul paharnicului Stan Jianu; deci mergĕnd la numitul judeţ să aibă a se unì cu tovarăşul sĕu şi să apuce amĕndoi trebile judeţului cu silinţă, ca să caute poruncile impreună ce se trimit dela Divan. Să se silească cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului, pentru adunarea şi stringerea locuitorilor celor risipiţi la locaşurile şi odihna lor; să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi feriţi de orice nedreptăţi şi jafuri, urmănd poruncilor şi povăţuirilor ce s'au dat de către Divan; şi nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmări impotriva poruncilor Divanului, ci şi pe zapcii Dumnealor să nu-i ingăduiască a face vre-o supărare sau vre-un

jaf, căt de puţin locuitorilor peste poruncile Divanului; că şi pentru aceia vor avea insuşi a da seamă. Şi aşa slujind cu dreptate intru toate şi cu credinţă şi fiindu-i slujba cunoscută in faptă, va avea milă şi cinste dela Divan; cum şi impotrivă, când va face vre-un cusur, va cădea in urgie şi pedeapsa Divanului.

Poruncim şi vouĕ tuturor locuitorilor acestui judeţ, mazili, breslaşi, căpitani şi slujitori să fiţi cu căzută supunere la numiţii boeri orănduiţi de Divan ca să poată săvirşi poruncile.

1808, Octomvrie 21.

(Urmează iscăliturile boerilor Divaneşti).

D. al Ungrovl. [1]), — *Iosif Argeş*, — *indescifrabil*, — *indescifrabil*. — *Isaac Ralet*.

No. 18. — Dela intăiul Divan şi Comitet al Principatului Valahii, către Dumnealui biv vel căminarul Constantin Socoteanu.

Fiindcă Dumneata te-ai mutat cu isprăvnicia la Sud Gorj in locul Dumnealui Paharnicului Stănuţă Jianu, ear la Romanaţi unde ai fost până acum, s'au orănduit in locul Dumnitale slugerul Costandin Bengescu; priimind această carte a Divanului să paradoseşti trebile judeţului Romanaţului, ce ţi-au fost asupra Dumnitale la Dumnealui slugerul Costandin Bengescu şi dupa aceasta te vei scula de vei merge la judeţul unde eşti orănduit ispravnic şi impreunăndu-te cu Dumnealui medelnicarul Răducanu Bengescu, tovarăşul Dumitale să petreceţi intr'o unire amĕndoi şi d'avalma, să căutaţi trebile judeţului silindu-vĕ spre săvirşirea tuturor poruncilor a nu se intimpla cel mai puţin cusur ca să vĕ fie slujba plăcută Divanului.

1808, Octomvrie 20.

(Urmează iscăliturile indiscifrabile a trei boeri Divaneşti)

---

[1]) Probabil *Dosithei*, Mitropolitul care a păstorit dela 1793 până la 1810.

No. 19. — Dela intâiul Divan și Comitet al Principatului Valachiei, către Dumnealui biv vel Căminar, Constandin Socoteanu.

Fiindcă Dumneata te-ai orânduit halea [1]) cu isprăvnicia la Sud Vâlcea; după priimirea acestei cărți a Divanului fără de altă indoire cu toată osirdia să imbrățișezi trebile județului, silindu-te ca la vreme să ia toate poruncile bună săvirșire, a nu se intimpla cel mai puțin cusur, să fie slujba Dumitale plăcută Divanului. Aceasta.

1809, Aprilie, 28.

(Urmează iscăliturile).

D. al Ungrovl.

Alte patru iscălituri indiscrfrabile. — *Barbu Văcărescu*, — *Iancu Kalet.*

No. 20. — Dela intăiul Divan și Comitet al Principatului Valahiei.

S'au dat această carte a Divanului Căminarului Costandin Socoteanu, care s'a orânduit ispravnic la Sud Vâlcea; deci mergênd la numitul județ să aibă a se unì cu tovarășul sěu și să apuce amêndoi trebile județului cu silință ca să caute impreună poruncilor Divanului. Să se silească cu toată sirguința pentru intregimea județului, pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la locașurile și odihna lor; să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate, spre a petrece cu toți bine chivernisiți, mulțumiți și feriți de orice nedreptăți și jafuri, urmând poruncilor Divanului, și nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmări impotriva poruncilor, ci și pe zapcii Dumnealor să nu-i ingăduiască a face cât de puțin jafuri și mâncătorii locuitorilor, căci și pentru aceia vor avea D-lor a da seamă. Poruncește Divanul și vouě tuturor locuitorilor acestui județ, mazili, breslași, căpitani și slujitori să fiți cu

---

[1]) *Halea* insemnează «in activitate» in oposiție cu *paia* care inseamnă «in retragere». (V. Bis. ortodoxă Rom. No. 2 anul 1887).

cuvenită supunere la numiţii boeri ispravnici, ca să poată săvirşi poruncile Divanului.

1809, Aprilie 28.

(Urmează iscăliturile),

D. al Ungrovl. [1]).

şi alte şease iscălituri indiscifrabile.

(După condică).

No. 21. — Dela intăiul Divan şi Comitet al Principatului Valahiei.

Cinstitul D-l biv vel caminar Constandin Socotene! Fiindcă după intărirea mai marelui Comandir al armiei, te-ai orănduit ispravnic la Sud Vălcea, in locul Dumnealui serdarului Costache Ştefănescu, tovarăş cu Dumnealui Dumitrache Chrisoscoleu, ci să te scoli să mergi la judeţ şi sosind acolo, mai intăi să ceri dela selelu [2]) D-tale toate socotelile şi hărtiile ce vor fi asupră-i şi pliroforosindu-te de orice trebi ale judeţului dimpreună cu tovarăşul D-tale, să le imbrăţişaţi cu toată osirdia şi credinţa, silindu-vĕ a le săvirşi la vreme şi la soroc, urmănd intru toate intocmai după coprinderea luminatului mai marelui Comandir şi după povăţuirile Divanului ce vi se dă; căci impotrıvă urmănd invinovăţirea va fi asupră-vĕ şı nici o indreptare nu vei putea afla.

1812, Iulie 1.

(Urmează iscăliturile boerilor din Divan in numĕr de şease, din care una singură se poate descifra, adică Constandin Predescu).

No. 22. — Dela intăiul Divan şi Comitet al Principatului Valachiei.

S'au dat această carte a Divanului Dumnealui biv vel Caminar Dincă Socoteanu, pe carele l'au orănduit Divanul

---

[1]) Probabil Dositheiu, Mitropolitul care a păstorit de la 1793 pănă la 1810.

[2]) Probabil insemnează «predecesorul».

ispravnic la Sud Vălcea, impreună cu Dumitrache Chrisoscoleu; deci mergend la numitul judeţ, să aibă a se unì cu tovarăşul sĕu, să se apuce amĕndoi de trebile judeţului cu silinţă ca să caute impreună poruncile ce se trimit de la Divan; să se silească cu toată sirguinţa pentru intregimea judeţului, i adunarea şi stringerea locuitorilor celor risipiţi la locaşurile şi odihna lor, să păzească dreptarea locuitorilor intru toate spre a petrece cu toţii bine chivernisiţi, mulţumiţi şi feriţi de orice nedreptăţi şi jafuri, urmănd poruncilor şi povăţuirilor ce i s'au dat dela Divan, şi nu numai insuşi Dumnealui să se ferească de orice urmări impotriva poruncilor Divanului, ci şi pe zapcii şi oamenii D-sale să nu-i ingăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf cătuş de puţin locuitorilor, căci şi pentru aceia insuşi Dumnealor vor avea a da seamă. Şi aşa slujind intru toate cu dreptate şi cu credinţă şi fiindu i slujba cunoscută in faptă, va avea milă ori cinste de la Divan: ear in potrivă făcend vre-o urmare va cădea in urgie şi in pedeapsa Divanului şi nu se va mai invrednicì altă-dată a mai intra la slujbă.

Porunceşte Divanul şi vătaşilor de plai, i căpitanilor şi slujitorilor, i mazililor şi breslaşilor cum şi voue tutulor locuitorilor de obşte să fiţi cu căzută supunere şi ascultare la numiţii ispravnici orănduiţi de la Divan ca să poată săvirşì trebile după poruncile Divanului.

1812, Iulie 1.

(Urmează iscăliturile boerilor de la Divan, in numĕr de cinci şi una in ruseşte: Locĭbicoff).

No. 23. — Ion George Caragea orănduește pe biv vel clucer Stefu ispravnic in locul stolnicului C. Socoteanu.

(Adressa) *Cinstitului și Credinciosului Boerul Domnieĭ Mele, Costandin Socoteanu, biv vel stolnic, cu sănătate să se dea*

Iō Ioan George Caragea, Voevod, Bijoiu Milosteiu i Gospod Zemblie Vlahscoie.

Cinstitului şi credinciosului Boerul Domniei Mele Costandin Socoteanu, biv vel stolnic, sănătate! Fiindcă aci la

acel judeţ am orănduit Domnia Mea, ispravnic in locu-ţi, pe Dumnealui cinstitul şi credinciosul Boerul Domniei Mele, Stefea, biv vel clucer; deci viind acolea numai decăt să-i paradocseşti orice trebi şi socoteli ale judeţului iţi va fi fost asupră, şi apoi să te scoli să mergi acasă-ţi aşteptănd mila Domniei Mele şi fii sănătos.

1812, Dekemvrie 4.

No. 24. — Cinstitului şi Credineiosului Boerului Domniei Mele, C6n standin Socoteanu, biv. vel stolnic, ispravnic ot sud Gorju, cu sanătate să se dea.

Iŏ Ioan George Caragea, Voevod, milosteiu bijeiu i Gospod Zamblia Vlahscoie-

Cinstitului şi credinciosului Boerului Domniei Mele Costandin Socoteanu, biv vel stolnic, sănătate. Fiindcă din mila Domniei Mele, te-ai orănduit ispravnic la judeţul Gorjului, in locul credinciosului boerului Domniei Mele Costache Stefănescu biv vel serdar, tovarăş cu cinstitul şi credinciosul Boerul Domniei Mele George, biv vel paharnic; indată ce vei sosì la judeţ şi impreunăndu-te cu tovarăşul D-tale, să imbrăcişaţi toate trebile judeţului, şi d'avalma căutăndu-le să vă siliţi spre săvirşirea tuturor poruncilor la vreme ca să nu se intimple cel mai mic cusur, şi vă fer.ţi insă şi de orice catahrisiri, şi urmări inpotrivitoare la buna-voinţa Domniei Mele, precum in poruncile de publicaţie şi această deosebită poruncă, ce in urmă s'au trimis, pe larg se arată; că impotrivă cătuş de puţin urmănd, veţi fi căzuţi in osindă.

Pe locuitorii judeţului să-i feriţi de orice fel de supărări despre rĕi, zapciilor şi alţií, să-şi aibă odihna lor intru toate pe deplin, şi atunci vĕ va fi slujba cunoscută şi apururea impărtăşiţi de mila Domniei Mele şi fii sănătos.

1813, Genarie 18.

No. 25. — Ion Georgie Caragea Vodă, recunoscând, meritele repausatului clucer Costandin Socoteanu, hărăzeşte casei repausatului zece lude scutelnici. Anul 1816.

Milosticei băjieiu Iω Ioan Georgie Caragea, Voevod, i Gospod Davat Gospodvo mi, cu cuviinţă fiind după neapărată datorie ce o au obladuitorii Domniei, carii de la Dumnezeu s'au invrednicit a avea puterea aceasta, de a intemeia stările supuşilor lor, de vreme ce ochii slugilor caută la mila Domnilor, şi totdeauna ostenelile celor ce slujesc cu osirdie şi credinţă la Domni şi Patria sa, şi se resplătesc prin cuviincioase mesuri de către stěpănire, sunt roduri plăcute şi folositoare care odrăsleşte fierbinţeala, ear pildă indemnătoare celor ce privesç la rodurile resplătirii şi inmulţirea de osirdnici credincioşi, prin care se slujeşte Domnii, cum este plăcut, ear Domnilor drepte laude şi inalte fericiri. Drept aceia intre cei cu osirdnică credinţă fiind fost şi răposatul clucer Costandin Socoteanul, carele au slujit in toată viaţa sa până ce au murit in slujba Domniei şi ţării cu călduroasă supunere şi destoinică credinţă cum s'au cunoscut. Umilindu-ne Domnia Mea pentru resplătirea ostenelilor Domniei Sale, am binevoit Domnia Mea şi am hărăzit casei reposatului ca să fie printr'această carte a Domniei Mele lude zece scutiţi din oameni străini şi fără de pricină de dajdie, scutiţi şi apăraţi cu . . . . . domneşti, ca să-i fie pentru intimpinarea a celor de trebuinţă aflătoare ale casei, pentru care şi poruncim Domnia Mea ca să i se păzească mila aceasta in toată vremea şi nestrămutat, că aşa este porunca Domniei Mele (urmează formula finală in slavoneşte).

1816, Dechembre 22.

(Semnat) Iω *Ioan Georgie Caragea Voevod.*

Altă iscălitură indiscifrabilă.

Pecetea Domnească

. . . . . . Vel vistier

Trecut in condică

. . . . . . Medelnicer

VOINIC DE PLUMB

POVESTE POPULARĂ DIN ARDEAL

— Sfîrşit —

De la o vreme se pun muerile se prănzească. Şi cum prănzesc ele, nevasta cea mai mică vĕzù un ac infipt in grinda casei şi intrebâ ea:

— Că ce ac e acela, şi pentru ce l'au infipt tocmai acolo şi nu aiurea?

Baba ii rĕspunde:

— Vedeţi voi acul acela, de-ar ştì cineva precum nu ştie, să-l ia şi să impungă cu el in cele douĕsprezece uşi de la cele douĕspreze privniţi de sub curţile noastre, toate i s'ar deschide, şi in pivniţa cea mai din năuntru ar afla o butie mare cu douĕsprezece ferecături de fer, in care butie se află ascunse: soarele, luna şi stelele Impĕratului roşu.

Atăt i-a trebuit porumbului.

Cum merserĕ ele ear in grădină, porumbul se simţì la largul lui şi numai decăt luâ acul din grindă şi pe-acì ţi-e calea. Se ascunse apoi intr'un cotuleţ al grădinei şi cănd era pe inserate, adică, cum s'ar zice, după ce amurgise binişor, impunse cu acu in cele douĕsprezece uşi de la cele douĕsprezece pimniţi, ia soarele, luna şi stelele şi cănd era liniştea mai mare prin curţi se duse cu ele la fraţii lui. Pe aceştia ii găsì dormind, iute ii trezeşte şi le strigă să-i urmeze. Şi s'au dus, s'au dus căt fù draga de noapte ba şi in cealaltă zi pănă după ameazi numai poposirĕ.

Dar cum ei mergeau nevasta cea mai mare auzì că Voi-

nic de plumb i-a omorit bărbatul şi se gătea cu mare mânie de resbunare.

Ei mergeau in ruptul capului pe nişte locuri secetoase pe unde n'ai fi găsit un pic de apă măcar in creştet să fi stat.

Cum mergeau ei aşa prăpădiţi de sete, eată numai că deodată li se arată o fôntănă frumoasă, cu nişte apă cum e lacrima de limpede. Fratele cel mijlociu zise: veniţi să bem puţină apă, numai putem călĕtorì de sete. Voinic de plumb nu-i lăsă să bea ci scoase paloşul şi făcu cu el semnul crucii prin apă şi fôntăna cea frumoasă se făcu tot pietre de-ţi era mai mare jalea.

Ei insă mersere mai departe. Şi cum merserĕ mai departe, de la o vreme detere peste un rĕt frumos in care se afla de toate florile, din căte dăduse Dumnezeu sfăntu pe acest pămĕnt. Dar aşa un somn i-a ajuns de sub acest rĕt de stau să pice la pămĕnt. Voinic de plumb insă, nu ia lăsat să se culce, deşi florile care de care se imbiau să-i apuce in braţe, ci scoase paloşul şi dete in semnul crucii peste rĕt şi indată se făcù tot pietre.

Dar din cale nu slăbeau, ci mergeau ca vĕntu şi sburau ca găndu. Deodată numai ce se pomeneşte in faţa unui pĕr, măndru Doamne! şi verde ca iedera cu crăcile pănă la pămĕnt şi incărcate cu pere de aur, care străluceau din depărtare, cum picurii de rouă strălucesc dimineaţa in rĕsăritul soarelui.

Fraţii lui, ce să-şi aducă ei aminte, ii ziserĕ: apă nu ne-ai lăsat să bem, pe rĕtul cu florile frumoase, ce stau să ne imbrăţiseze, nu ne-ai lăsat să ne culcăm, lasă-ne dar să măncăm barem din perele acestea frumoase!

El insă făr să mai zică o vorbă legănată, se duse la pĕr, scoase paloşul, dete cu el in chipul crucii la rădăcina perului şi numai decăt se nimicì, ca şi cănd n'ar mai fi fost.

Şi abia acum spuse el fraţilor lui că ce s'ar fi intimplat cu ei, daca i-ar fi lăsat să bea apă, să se culce sau să mănănce din perele acele frumoase, adică indată ar fi murit.

Intr'acea smeoaica cea bĕtrănă, scorpioana aflase că Voinic de plumb i-a omorit feciorii şi acum şi nurorile. Şi ne-

căjită foc de pofta rĕsbunării, puse o falcă in cer şi una in pămĕnt şi plecă după ei să-i ajungă şi să-i omoare. Şi venea spulberănd norii din cale-i, ear din gură vărsănd văpaie de flacări, ce tot in părjol prefăcea ce in cale ii sta.

Dar Voinic de plumb cănd a plecat de la curţile smeilor, a mai luat cu sine o perie, o cute de piatră şi acul cu care deschisese cele douĕsprezece uşi de la cele douĕsprezece pivniţe de unde a scos soarele, luna şi stelele.

Smeoaica insă (nu mai era departe) nu glumea, se apropia, şi acum nu mai era departe de ei. Se simţia căldura văpăiei flacărilor, ce ea vărsa.

Voinic de plumb vĕzĕnd că nu e departe de ei primejdia, aruncă peria indărătul lor, şi indată s'a făcut o pădure mare, mare dinapoiul lor, peste care nu putea străbate scorpioana ci trebuia s'o roadă, ca să-şi facă cale prin ea. Dar până să roază ea pădurea, copii bĕtrănului se depărtare binişor.

Şi când se apropia smeoaica a doua oară de ei, Voinic de plumb aruncâ cutea cea de peatră, şi indată se făcù dinapoiul lor un munte de peatră din pămĕnt pănă la cer.

Acuma avea scorpioana ce să roadă, pănă ce şi-o face gaură ca să easă şi să alerge după copii bĕtrănului. Dar şi peatra a ros-o, şi nu trecù mult, numa ce eară se pomenesc cu ea aproape de ei, ba era pe-aci, pe-aci să-i inghiţă dacă n'avea Voinic de plumb acul cel de fer, care il aruncâ dinapoiul lor, şi indată se făcù un munte de fer din naltul cerului pănă in adincul pămĕntului, de o grosime de nouĕzeci şi nouĕ de stinjeni,—apoi zise fraţilor lui: acuma să mergem că numai e nădejde de scăpare.

Şi norocul i-a bătut, că tocmai intrarĕ pe poarta lui Moş-călugăr, cănd era aproape să-i imbuce scorpioana. Dar Moş-călugăr, cu minte, iute a inchis poarta după ei, şi smeoaica cea bĕtrănă a rĕmas afară bătăndu-şi fălcile de năcăjită, că n'a putut să grăbiască mai iute, barem numai cu un pas, că apoi erau ai ei.

De la o vreme o incepe cu viclenia, şi roagă pe Moş-călugăr să-i facă o găurice in poartă, să vadă barem cu un

ochiu ce viteji sunt aceia, care i-au omorit feciorii şi nurorile ei?

După ce i-a făcut şi s'a uitat a zis: să-i facă loc mai larg, ca să-i vadă cu amêndoi ochii.

După ce a vĕzut cu amêndoi ochii a zis: ca să-i facă loc să intre la ei să-i mănănce!

Moş-călugăr i-a rĕspuns: să-şi caşte numai gura, că ii aruncă el in gură-i, ca să-i mănănce!

Şi cum căscă ea gura, luâ buzduganul lui Voinic de plumb, care tot in foc a ars de cănd a fost el intăia dată pe aici, şi-l aruncâ in gura smeoaicei, şi aceasta indată se făcu tot praf şi cenuşă.

Voinic de plumb trimise apoi fraţii acasă cu caii cei de aramă ca să ducă soarele, luna şi stelele la Impăratul roşu. Le porunci totodată ca să ingrijască de cai ca de ochii din cap şi să nu uite nici de părinţii lor, cari acum ar fi mai bĕtrăni decăt lumea.

Sfaturi frumoase, ce-i drept, dar zadarnice! Căci ei cum au ajuns acasă se cununarĕ cu fetele impĕratului roşu şi se făcurĕ şi ei impĕraţi şi sau hămărit Doamne! caşi cănd tot prin curţi impĕrăteşti ar fi crescut. De părinţi nu voirĕ să mai ştie, ear caii i-au băgat in nişte grajduri intunecoase fără să le mai poarte de grijă.

Voinic de plumb a mai rămas pe la Moş-călugăr. Odată, intre altele, intreabă pe Moş-călugăr, că mai este cineva pe lume tare ca el?

— O! fir-ar amar de capul tĕu, să vezi pe năsdrăvanul Voinic de fer?

— Ei! şi in care parte a lumii locueşte el, intrebâ mai departe Voinic de plumb, să mĕ duc la el să ne prindem fraţi de cruce amêndoi, că mai puternici ca noi, ştiu că in lume nimeni nu va fi.

— Aici către rĕsărit, adaugă Moş-călugăr, — unde lesne te indrept eu, daca chiar ai poftă să mergi.

Avea Moş-călugăr o iapă de patruzeci şi patru de ani, o iniărniţâ numai decăt, puse pe Voinic de plumb pe ea şi ii

dete calea pe aci incolo. Ii spuse insă, ca să lase numai tot după iapă, că-l va duce ea chiar unde e a poftii.

Aşa se petrecură toate.

Şi când ajunse Voinic de plumb la Voinic de fer il intrebâ cam răstit, cum gândia el că i se şade unui voinic:

— Bună dimineaţa măi Voinic de fer! Eacă am venit la tine să te intreb — urmă mai departe Voinic de plumb — voeşti să ne facem fraţi de cruce, că apoi ştiu că in lume nimeni nu va fi mai puternic ca noi?

Voinic de fer foarte mult se măhnì de aceste cuvinte rostite, cu de care om pămĕntean nu i-a stat in faţă, şi iute scoase paloşul şi tot bucăţi mi ţi l tăiė pe Voinic de plumb. Apoi poruncì argaţilor lui de adunarĕ toate bucăţile şi le băgară intr'o păreche de desagi, le puse pe iapă, o atinse apoi cu dosul paloşului şi-i dete calea indărăt.

Moş-călugăr ştia prea bine, ce are să se intămple, dar nu i-a spus lui Voinic de plumb.

Iapa până la porţile lui Moş-călugăr nu se mai oprì. Aci rincheză de trei ori. Moş-călugăr ii deschise porţile, apoi luâ de pe la desagii şi bucăţile din Voinic de plumb, le aşăzâ intr'o ladă mare şi puse incheietură la incheetură, după aceea le unse cu un fel de unsoare şi mai borborosì nişte cuvinte năsdrăveneşti şi i-ar s'a făcut trupul cum a fost mai intăi, ăncă şi mai frumos, numai căt era mort. Dar Moş-călugăr ce nu poate cu puterea sfintelor rugăciuni! Mai spală odată trupul cu un fel de apă şi indată s'a sculat Voinic de plumb şi cum era ăncă aşa tălbăcit zise: căt de greu am fost adormit!

Dar cu atăta nu se mulţumì el, şi se hotărì să meargă a doua oară la Voinic de fer, se rugâ insă de Moş-călugăr să-l povăţuiască cum să cuvine mai bine să se poarte.

Moş-călugĕr ca totdeauna, il ajuturâ şi acuma.

Şi cum ajunse el la Voinic de fer, cu bună 'ncoace, cu bună 'ncolo se incinse oare-care prietenie intre ei. Vorba aceea: gura dulce, mult aduce. Şi din vorbă in vorbă ajunserĕ până acolo cum s'ar face ei fraţi de cruce.

Voinic de fer ii zise:

— Să ştii Voinic de plumb, că atunci ne vom face noi fraţi de cruce, când tu mie mi-i aduce pe Ileana Cosinzeana, doamna tuturor florilor, din cosiţă rujă-i cântă!

Vorba ceea: cine intră in joc caută să sară. Aşa şi cu Voinic de plumb.

Vrĕnd, nevrĕnd se legâ că-i va aduce pe Ileana Cosinziana, deşi nici de nume nu-i mai auzise, dar mĕ rog, se gândea el, doar nu mĕ voiu da de gol chiar in faţă-i?

Voinic de fer ii mai zise, după ce se legâ:

— Să ştii insă Voinic de plumb, că dacă nu o vei aduce şi nu ţi-i păzì vorba, atunci nici capul nu-ţi mai stă, unde-ţi stă!

Supĕrat şi amărit se depărtâ el de la Voinic de fer, şi calea pare că i se lungise şi drumul i era mai greu ca altă dată.

Când ajunse la Moş-călugĕr, acesta cetea din faţă-i că nu-i a bine, il intrebâ totuş daca a umblat bine sau nu?

— O! doamne sfinte, — zise Voinic de plumb — blăstemat să fi fost ciasul acela, in care am plecat eu la Voinic de fer, căci eu puteam să trăesc şi fără ca să mĕ fac frate de cruce cu el. Dar acum uite cum m'a prins in cursele lui, că am incheiat un legămĕnt cu el, care anevoie l'oiu putea implinì. Adecă: să-i aduc eu pe Ileana Cosinziana, doamna tuturor florilor, din cosiţă rujă-i cântă, de care eu nici c'am mai auzit vreodată, ear dacă n'oiu aduce-o, mi-a spus, că nu-mi va mai sta capul, unde-mi stă.

— Nu te spăria, i respunse Moş-călugĕr, din multe te-a mântuit barba mea, dacă vei fi voinic şi din asta te va scoate.

— Mai intâi şi mai intâi să-ţi faci o corăbioară — zise tot Moş-călugĕr,—in această corăbioară să-ţi pui o boltiţă cu tot felul de marfă şi negoţuri scumpe, apoi să pleci fără intârziere pe marea resăritului. Pe această mare vei da de un ţermure aproape de o cetăţue care cetăţue e locuinţa Ilenei-Cosinziane şi din depărtare ţi-se arată drept in potrozul unei mărgele sclipicioase. Aci să te opreşti şi să deschizi boltiţa, să aibi insă grijă cum te vei purta cu cumpĕrătorii.

I spuse Moş-călugĕr dintr'altele cu deamăruntul, cum

are să se poarte şi că mai cu seamă de ce cumpĕrători avea el lipsă.

Voinic de plumb se puse la muncă şi prin multe necazuri ajunse el şi acolo, luptăndu-se mereu cu valurile mării, care tocmai atunci pare că era mai viforoase.

Cum a ajuns la ţĕrmurele dorit, deschise boltiţa şi urmă intru toate sfaturile bĕtrănului Moş-călugĕr.

Intr'o dimineaţă, ca in toate dimineţile, vine la ţĕrmure o fetişoară frumoasă ca o zină, cu douĕ văscioare in mâni, după apă de mare.

Voinic de plumb tocmai atunci işi scotea şi rănduia mărfurile—cum e obiceiul pe la boltaşii noştrii—să le poată privì obştimea.

Fetişoara cum le zărì, nu se mai putea sătura de ele. Se perduse privindu-le, şi uită să se grăbească cu apa de mare, cu de care se spăla in toate dimineţile stĕpăna ei, care din intimplare era chiar Ileana Cosinziana.

Şi când ajunse acasă cu apa, Ileana Cosinziana o intrebâ, din ce pricină a intărziat atâta?

I-a spuse in nevinovăţia ei, că un moş bĕtrăn aci pe ţĕrmure, i-a arĕtat tot felul de lucruri, care de care mai frumoase, cum ea n'a mai vĕzut de când maică-sa o imbăiat-o, şi de aceea a intărziat.

Moşul bĕtrăn era neguţătorul, adecă Voinic de plumb, care se spălase cu neşte ape de pe la Moş-călugĕr şi se făcu un bĕtrăn, sbircit de bătrĕn ca mama pădurii.

Asta fu şi se petrecu.

Dar Ileana Cosinziana nu se putea suferì să nu-şi aibă ea ceva din acele lucruri frumoase, cari străluceau pare-că erau tot aurite şi argintărite, precum şi era. Se pune şi ia doisprezece galbeni şi-i dete fetişoarei să meargă să-i cumpere o păreche de papuci auriţi. Dacă s'ar ajunge banii, bine de bine, dacă nu să vie să-i mai dea.

Fetişoara se duse drept la neguţător şi-i zise:

— Moş-bĕtrăn! Impĕrăteasa Ileana Cosinziana, doamna tuturor florilor, din cosiţă, rujă-i căntă, m'a trimes să-i vinzi

o păreche de papuci auriţi, dintre cei mai frumoşi ce vei avea dumneata!

— Vĕnd eu draga moşului, grăì neguţătorul, adecă Voinic de plumb, cu bucurie ce Dumnezeu sfantu mi a rânduit, numai ştii,... papucii ăştia's o marfă gingaşă, şi doamne fereşte! să nu cumva să fie vre o stricare. Mai bine să ostenească atăta samă chiar Inălţata Impĕrătească să aleagă care's pe plăcere, şi eu, intrănd la invoială poate voiu lăsa şi din preţ mai jos.

Fetişoara ascultă, şi i-a impărtăşit Ileanei Cosinziane din fir in per, ce i-a zis neguţătorul.

Şi nu trecu mult, căt ai zice un «Tatăl-nostru», pănă ce Ileana Cosinziana, la chip ca o floare de primăvară, intră in boltă.

Voinic de plumb numai de căt o imbie să şează pe un scaun de aur, apoi făcendu-şi şteamătă că caută marfa cerută, se apropie de uşă şi fără să bage de seamă Ileana Cosinziana pune măna pe cheie şi o incuie. Dupe aceea se strecură intr'altă chiliuţă, aci işi spălă faţa şi pĕrul cu alte ape şi ear se făcu tenĕr şi mai frumos ăncă de cum a fost.

Dar in clipa când el a incuiat uşa boltiţei, corăbioara a şi plecat şi mergea legănăndu-se pe luciul apei, care acum era tare liniştită. Ileana Cosinziana băgase şi ea de seamă că corăbioara se depărtă de ţĕrmure, dar in faţa junelui frumos, a cărui ochi sclipeau de focul dragostei, nu-i tocmai părea rĕu. Pentru că mĕ rog d-voastră, Voinic de plumb aşa era acum de frumos, incăt pe sub soare nu i-ai fi aflat soţ. Şi se potriveau de minune amendoi, după vorba căntecului:

Hai măndră să ne luăm
Că noi bine sămĕnăm;
Şi la ochi, şi la sprincene
Ca doi porumbei la pene,
Şi la ochi şi la uitat
Ca doi porumbi la sburat:

Nu se putu insă suferì Ileana Cosinziana şi-i spuse, de la o vreme lui Voinic de plumb:

— Dacă aşa mi-a fost ursita, dea cerul să trăim la o

laltă mult şi bine, dar să mĕ duci pe seama ta. 'Ear de mĕ vei duce pentru altul să te certe Dumnezeu, cănd ţi o fi lumea mai dragă!

Aşa mersere ei cale lungă, să le-ajungă, indrăgindu-se ca doi porumbei.

Şi după ce a dus-o la Voinic de fer, el s'a intors ear la Moş-Călugĕr, dar nu şi-a mai putut lua nici un «rĕmas bun» de la ei, de jale şi bănat după Ileana Cosinziana, ci s'a dus blăstemăndu-şi chiar şi ciasul naşterii, decum al plecării la Voinic de fer.

Cum sosì la Moş-Căluger, acesta ca de obiceiu il intrebâ: dacă i-a umblat bine sau rĕu pe unde a fost?

Voinic de plumb, găndiţi d-voastră mĕ rog, de atăta amar de supĕrare după Ileana Cosinziana, nu mai putu gràì, tăcea numa şi sta ca incremenit.

Dar Moş-Călugĕr bine ştia ce-i buba.

In sfırşit dupe ce-şi mai blăstemă odată ciasul plecării lui la Voinic de fer, zise cu multă induioşare

— Ei! că dacă aş fi ştiut eu, precum n'am ştiut, nu aduceam eu pe Ileana Cosinziana prin atătea primejdii pe seama altu:a, ci o aduceam eu pentru mine insumi.

Vĕzĕnd cu cătă duioşie ii vorbeşte, i se făcu milă chiar şi lui Moş-Căluger de bietul june, că obosise atăta pentru ca altul să se indulcească din osteneala lui.

Dar bag seama, nu tot cine pregăteşte, se şi indulceşte. Moş-Căluger insă, il măngăie zicĕndu-i:

— Nici acuma nu-i tărziu voinice, numai să mĕ asculţi pe mine. O să-i dăm noi şi la asta, ca la alte multe, de cap, să fii insă copil de sută! Să te duci la Voinic de fer, că tocmai acum pleacă la vĕnat, şi să-i spui Ilenei Cosinzene, ca să intrebe pe Voinic de fer unde-i stau puterile? Se ştie insă inainte, că la astă intrebare Voinic de fer i va da o palmă; la a doua intrebare două palme şi la a treia intrebare trei palme, dar la a patra intrebare totuşi va spune.

Voinic de plumb implinì şi aceasta intocmai.

Şi cănd s'a intors Voinic de fer de la venat, Ileana Cosinziana, după ce a gătit cu ale mesei, l'a rugat să-i spună

unde ii stau puterile lui? El măniindu-se, ii dete o palmă. Dar ea se făcu tare obidoasă şi cu faţa plină de lacrimi ii zise :

— O! Doamne sfinte! căt timp am trăit noi la olaltă nu ne-am certat niciodată, şi orice taine, eu toate ţi le-am descoperit, ear tu aceasta n'o voeşti!

Şi cu altele de-al de acestea mi ţi-l imbăta, pănă ce se petrecură toate, căte Voinic de plumb i-a fost zis. Şi Voinic de fer, ori căt se stepănì n'avu incotro, căci vorba ceea:

«Ceea ce săvirşeşte muerea
«Nu poate săvirşì nimenea...»

şi in urmă şi in coadă ii spuse ce ea dorea :

— Vezi acel corbăcel că trei plesne, de-l va lua cineva şi va plesnì de trei ori cu el in trei părţi şi va zice ear de trei ori «hip hop» puterile lui Voinic de fer unde sunteţi? Atunci de sub pragul acela va eşì o lădiţă in care se află trei ouĕ. Acele ouĕ sunt puterile mele, şi cine le va strica pe mine mĕ va strica.

Cu asta se sfirşì cearta dintre ei şi eară se imbunară.

Venì apoi de altădată Voinic de plumb la curţile lui Voinic de fer, şi puse măna pe cel corbăcel, plesnì cu el in trei părţi şi strigă: «hip hop» puterile lui Voinic de fer unde sunteţi? Şi cănd gătì a treia oară de strigat indată eşì de sub prag lădiţa şi se deschise dinaintea lui şi scoase ouele din ea.

Voinic de fer auzise pocniturile corbăcelului şi alerga in ruptul capului să-şi măntuiască puterile. Şi cănd nu mai era departe, strigâ lui Voinic de plumb să nu-i strice ouele pănă va mai da un pas. Dar Voinic de plumb, era păţit, nu mai aşteptă nimic, ci isbì din toate puterile ouele de pămĕnt, de s'au făcut sdrob. Şi in acea clipă şi Voinic de fer, in locul unde era, tot praf şi cenuşă s'a făcut.

Voinic de plumb şi-a luat apoi pe Ileana Cosinzeana şi măndri venirĕ amĕndoi la Moş-Călugăr, unde au petrecut in

dragă veselie, nouĕzeci şi nouĕ de nopţi din lunile de miere, despre care se vorbeşte că:

Curg ca viorele
Printre floricele.

După acea mulţumirĕ frumos lui Moş-Călugăr, şi au plecat cu multe daruri frumoase de la el, către casa părintească.

Colea când se mesteca zioa cu noaptea ajunserĕ in oraşul in care el s'a născut, şi oprirĕ la casa părinţilor lui fără să spună Ileanei Cosinziana că acolo locueşte tată-sĕu. Se dete jos, apoi intră in căscioara bĕtrânilor, dete bunăseara şi se rugâ de bĕtrâni să facă bine să le dea sălaş de noapte.

Bĕtrânii se mirau, cum se face ca o fată aşa aleasă să vină să ceară sălaş in smernica lor colibă. Şi ii spuse că va fi cu greu, că e mică căscioara lor, că e intunecoasă, ba n'au curte cu grajd pentru cai, ba teacă, ba pungă, cu un cuvênt nu prea se arătau invoiţi. Dar Voinic de plumb atâta se roagă, atâta le hodorogeşte, până când bieţii bĕtrâni n'avurĕ incotro şi furĕ siliţi să-i primească in sălaş.

Ileana Cosinziana cum a intrat in coliba bieţilor bĕtrâni, fiind tare ostenită de călĕtorie se dete jos şi adormì ca moartă. Voinic pe plumb nu se culcă, ci se puse la poveşti cu bĕtrânii. Ii intrebâ cum mai trăesc, cum se hrănesc şi din ce pricină sunt numai singuri şi altele de-alde aceste.

Bĕtrânii ii povestirĕ că ei trăiesc din agoniseala lor lucrând pe la boeri, astăzi la unul mâne la altul, şi că ei au avut trei feciori dintre care doi trăesc şi acum, dar făcêndu-se impĕraţi nu vreau să mai ştie de ei, ear al treilea fecior, nu se ştie daca mai trăeşte sau nu, singur Dumnezeu mai poate ştì că de veci n'am mai auzit de el nimic, zicea bĕtrânul suspinând.

Voinic de plumb asculta cu multă sete spusele bĕtrânului şi mult se stĕpânea, totuş i se furişa din când in când câte-o lacrimă pe sub gene. Noroc că opaiţul nu făcea lumină mare, şi nu prea se băga de seamă.

Apoi ii povestì bĕtrânul intimplarea cu impĕratul roşu,

Cu soarele, luna şi stelele. Ce-au făcut feciorii lui, cum s'au intors cei doi acasă, şi cum impĕratul roşu le-a dat fetele in căsătorie şi aşa mai departe.

Pănă ce povestì bĕtrănul toate aceste, bĕtrăna gătise cina ei obicìnuită, din care se impărtăşì şi Voinic de plumb cu mare indestulare, căci mĕ rog, ce-i mai dulce ca ce mama-ţi găteşte!

După cină Voinic de plumb se suì sus in cetate, unde erau inchişi cei trei cai de aramă pe care călĕtorise el cu fraţii lui. Le duse demăncare, pentrucă fraţii lui de când i-au inchis acolo, nu le-au mai purtat de grijă.

După ce le dete demăncare povesteau cai intre ei. Şi calul fratelui celui mai mare intre altele zise:

— Acuma să vie domnul meu să mĕ mai incalece, indată l'aş arunca pănă in nori, de unde căzĕnd să şi crape.

Voinic de plumb a inţeles, şi după ce mai aşteptă puţin peafară intră şi puse măna pe el şi-l scoase afară la preumblare. Calul neştiind cine e pe el cercă mult să-l arunce, după cum se lăudase, dar in zadar. Voinic de plumb il duce ear in dărăt şi ia pe celalt, adică pe cel mijlociu. Acesta sărì mài tare şi aruncâ pe Voinic de plumb drept in mare, apoi se intoarse şi povestì celorlalţi ce a făcut.

Dar calul cel mai mic, care fusese al lui Voinic de plumb, zise către ceilalţi:

— Da dacă acela, care a venit şi ne-au dat nouĕ demăncare, a fost chiar domnul nostru care ne-a desgropat, şi vĕzĕnd acum că n'avem demăncare i s'a făcut milă de noi şi ne-a dat, ear voi eată cu ce bine i-aţi rĕsplătit.

Se intoarse apoi către calul, care l'a fost aruncat in mare şi i-a zis:

— De nu-l vei aduce indărăt pănă dimineaţă, cu gura te mănănc şi cu picioarele te calc, pănă ce te voiu sdrobì.

Această vorbă nu sfirşì bine şi calul cel mijlociu a şi plecat după Voinic de plumb,—frica-i mare domn. Şi umblà el umblà şi cruciş şi curmeziş prin mare, dar Voinic de plumb ca'n palmă, par'că la inghiţit pămĕntul. De la o vreme cum cotorosea el prin toate colţuleţele se intălneşte cu Impăratul peştilor.

Impăratul peştilor il intrebâ: ce caută?

Ear el spuse toate cum sau intimplat cu Voinic de plumb. Atunci i-a zis Impăratul peştilor să aştepte puţin, că el trebue să il afle. Şi luâ un corn, in acesta suflâ de trei ori in trei părţi şi indată i s'au adunat toţi supuşii, adecă toţi peştii. Apoi intrebâ căpeteniile dacă sunt toţi de faţă? Aceştia spuseră, că unul singur mai lipseşte. Mai aşteptare şi sosì şi acela dintr'o parte, dar abia venea de plin ce era.

Impĕratul a ştiut, că acela trebue să fi inghiţit pe Voinic de plumb, şi l-a intrebat unde a fost şi pentru ce nu ai venit la vremea hotărită?

Peştele i-a rĕspuns: că a fost bolnav şi de aceea nu a putut venì.

Impĕratul l'a intrebat a doua oară: nu-cumva el a inghiţit vre-un om?

Peştele a rĕspuns că nu!

Atunci poruncì Impĕratul să-l scoată afară şi să-l taie tot bucăţi.

Dar peştele vĕzĕnd că nu e glumă mărturisì păcatul şi se rugà de iertare că-l va scuipa mai frumos ăncă. Apoi indată l'a şi scuipat pe Voinic de plumb, de zece ori mai frumos cum fusese mai intăi. El mulţămi Impĕratului peştilor şi a incălecat calul şi i-ar s'a suit in cetate.

In cetate de adreptul la fraţii lui s'a dus. Aceştia dormeau ăncă. El i-a trezit din somn şi i-a mustrat aspru, de tot aspru pentru purtarea lor necuviincioasă faţă de părinţii lor şi faţă de cei trei cai de aramă, cărora au să-şi mulţămească tot norocul lor. Ei insă se măntuiau cu căte verzi şi uscate.

Şi ca să se arate dreptatea, i-a scos in mijlocul curţii, i-a pus de a dreapta lui şi le-a zis:

— De sunteţi voi drepţi şi păziţi credinţa in Dumnezeu, să nu vĕ pedepsească; ear de nu, ori pe mine ori pe voi in clipa aceasta să ne pedepsească!

Cănd vorba bine nu sfirşì şi paloşul l'a aruncat până in nori, şi cănd căzù jos, căzù pe cei doi fraţi, adecă pe vi-

novaţi, şi aceştia indată căzură morţi, tăiaţi in bucăţi. El i-a ingropat până nu se făcuse încă ziuă bine.

Apoi şi-a adus pe Ileana Cosinziana in curţile impĕrăteşti, dimpreună cu părinţii sĕi bĕtrâni, pe cari abea i-a induplecat să lapede coliba cea intunecoasă.

Şi a făcut o nuntă mare, şi o veselie in intreaga impĕrăţie. Şi frunza in codru tremura de bucurie, că dreptatea totuş a ajuns deasupra.

Ştie Dumnezeu al cui e sacul cu făina
Şi podul cu slănina!

Şi podul cu slănina!

Ear ei, de bună-seamă trăesc şi impĕrăţesc şi astăzi, dacă n'au murit.

Eu mĕ suii pe o şea, şi o spusei aşa. Cine o ştie mai bine, facă bine să ne o spună.

VASILE BOLOGA l. ION.

E TOAMNA....

E toamnă, frunza cade 'ngalbenită
Şi vĕnturile prin vĕzduh o poartă,
Pădurea de virtejuri rĕscolită
Stă tristă şi pustie par'că-i moartă.

Pe cerul prins cu nouri de zăpadă,
In stoluri dese corbii se frămĕntă,
Şi cănd pe crengi se lasă toţi grămadă
Pusderia lor neagră te 'nspăimăntă.

De s'ar deschide ceaţa plumburie
Să ne zimbească bolta cea senină
Ţi s'ar părea că firea ear invie
Zărind o rază numai de lumină...

Aşa-i viaţa 'n griji intunecată,
Şi 'n ciasuri amărite de durere,
Zimbirea ta, femee adorată
E singurul isvor de măngăere.

A. C. CUZA.

POET.....

Şi sunetul de clopot, clar,
Va rĕsuna trist, solitar,
Prin aerul cel rece...
Şi urmărit de un convoiu,
Pe veci, de pe pămênt, eu voiu
Trece.

Şi se va stringe fără rost
Ca să intrebe cine-am fost
Tot felul de mulţime;
De-am fost vr'un mare diplomat
Vr'un general, vr'un om de stat,
Sau unul din prostime...

Ear când vor şti că am cântat
Sub soarele cel argintat
Câmpia, cerul, apa,
Vor trece răpede şi des
Şoptind că bine mi-am ales
Pentru vecie groapa.

Pe mama spre a consola
Amicii se vor aduna
Şi-i vor şoptì incet:
In lumea asta la ce bun
Ar fi trăit... un biet, nebun
Poet!...

CATON THEODORIAN.

CORESPONDENŢA

Vyk.—Berlad. In principiu negreşit publicăm, dar trebue să citim intăi manuscriptul.

T. B. in V. Mulţumiri.

St. O. J. In parte.

D. C. in V. Publicarea e imposibilă.

C. B. in C. Formă corectă, fond copilăros.

Dir.